

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

ЗБІРНИК

наукових доробків студентів-дослідників
факультету психології
та соціальної роботи

ВИПУСК 3

Ніжин – 2011

УДК 37.013.42:158
ББК 74.6:88.4
3 41

Редакційна колегія:

к.пед.н., доц. Конончук А.І. – відповідальний за випуск.
к.пед.н., доц. Борисюк С.О.
к.пед.н., доц.Хлебїк С.Р.

Наукові керівники:

к. пед. н., доц. Борисюк С.О.,
к. пед. н., доц. Володченко Ж.М.,
к. пед. н., доц. Качалова Т.В.,
к. пед. н., доц. Конончук А.І.,
к. пед. н., доц. Лісовець О.В.,
к. пед. н., доц. Новгородський Р.Г.,
к. пед. н., доц. Останїна Н.С.,
к. пед. н., доц. Суховсеєва Н.М.,
к. пед. н., доц. Хлебїк С.Р.

3 41 Збірник наукових доробків студентів-дослідників факультету психології та соціальної роботи / За заг. ред. Конончук А.І. – Вип. 3. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2011. – 120 с.

До збірника увійшли матеріали й тези конференції молодих науковців спеціальності "Соціальна педагогіка" "Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення", яка відбулася 19 травня 2011 року на факультеті психології та соціальної роботи НДУ імені Миколи Гоголя.

**УДК 37.013.42:158
ББК 74.6:88.4**

З М І С Т

Бобро А.А. Робота соціального педагога загальноосвітньої школи з формування потреби здорового способу життя у підлітків.....	5
Вергельська І.О. Теоретичні аспекти формування комунікативної культури майбутнього соціального педагога	7
Гейко С.Ю. Соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків, які перебувають в умовах деструктивної сім'ї	11
Гнипа В.В. Причини відмов від новонароджених дітей	13
Друзь А.А. Соціально-педагогічна профілактика негативних звичок підлітків у дозвіллевій діяльності	17
Дудка Є.В. Дистанційне навчання молоді з обмеженими можливостями в умовах ВНЗ.....	21
Єфімова Ю. Вплив розлучення батьків на соціалізацію дитини в підлітковому віці.....	25
Желіба Я.В. Ресоціалізація неповнолітніх засуджених з позбавленням волі (на прикладі Прилуцької виховної колонії).....	30
Компанець О.М. Нормативно-правові засади профілактики ігрової залежності.....	36
Конончук Д.І. Вечорниці як форма підготовки української молоді до сімейного життя: історичний аспект.....	40
Кошова І.Л. Гендерні стереотипи в рольових структурах сім'ї.....	44
Крицька І.В. Статеве виховання молодших школярів як напрям роботи соціального педагога	47
Кришко О.М. Соціально-педагогічна робота з підлітками, залежними від екстремальних способів самовираження	53
Ляшко О.О. Формування навичок здорового способу життя як цінності у дітей старшого шкільного віку	56
Матійко О.В. Реабілітаційна допомога дітям з особливими потребами засобами арт-терапії	61
Мовчан Т.В. Формування здорового способу життя: теоретичний аналіз поняття	64
Мусієць Л.І. Вплив неповноти сім'ї на соціалізацію особистості дитини.....	68
Пархоменко А.В. Етичні аспекти консультативної діяльності соціального педагога	72
Пунтус А.А. Дослідження стану дотримання прав дитини у сім'ї.....	77
Пуховець А.С. Групи підтримки для ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД	82
Ридзель Л.В. Соціально-педагогічна профілактика вживання студентською молоддю наркотичних речовин	86
Романченко К.Ю. Сучасний стан розвитку гувернерства	89
Савченко А.П. Вплив соціальних мереж на соціалізацію студентської молоді Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.....	94

Селюк Д.В. Формування соціальної зрілості старшокласників в умовах навчально-виховного процесу ліцею.....	100
Синяк Т. Особливості організації дозвілля підлітків у літньому оздоровчому таборі	106
Сілівоненко К.О. Використання засобів народної педагогіки у просвітницькій роботі соціального педагога з молодими батьками	112
Тараненко Ю. Соціальний проект на тему "Профілактика вживання обдарованою молоддю психоактивних речовин"	117
Удовенко І.Г. Соціально-педагогічна діагностика готовності учнівської молоді до сімейного життя: теоретичні аспекти.....	121
Хоменко Т.Б. Використання інтерактивних методів у соціально-педагогічній профілактиці торгівлі дітьми.....	125
Цепко Л. Робота соціального педагога школи з обдарованими дітьми	133
Чернета О.В. Напрями підвищення педагогічної культури молодих батьків	137
Шумейко Ж.М. До проблеми дослідження взаємозв'язку між поняттями "соціальна адаптація" та "соціалізація"	140

РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ З ФОРМУВАННЯ ПОТРЕБИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ПІДЛІТКІВ

Студент IV курсу **Бобро А.А.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Володченко Ж.М.**

Стаття присвячена формуванню здорового способу життя підлітків, а саме – реалізації потреби повноцінного духовно багатого гармонійного життя.

Ключові слова: *здоровий спосіб життя, потреба, інтерес, підлітковий вік.*

Формування здорового способу життя дітей та молоді є важливою проблемою, оскільки вони становлять групу, яка схильна піддаватися негативним впливам середовища, зокрема, через несформованість ціннісних орієнтацій та брак досвіду. Молодь – це група населення, яка є репродуктивним потенціалом країни і від рівня її здоров'я залежить майбутнє демографічне становище населення та загалом здоров'я нації. Дослідженням способу життя молоді займалися зокрема такі науковці, як О.Балакірева, О.Безпалько, І.Зверева, Т.Лактіонова, І.Пінчук, В.Толстоухова. У своїх працях вони висвітлили фактори впливу на спосіб життя дітей та молоді, стан здоров'я та особливості способу життя української молоді, а також розглянули теоретичні та тактичні засади формування здорового способу життя.

Так, за даними соціологічних досліджень понад 50% дітей шкільного віку мають функціональні розлади, лише 7–10% дітей народжуються здоровими. За даними вибіркових досліджень, проведених Міністерством освіти і науки України рівень фізичного здоров'я 35% учнів загальноосвітніх шкіл є низьким, 34% – нижчим за середній і лише 8% учнів мають рівень здоров'я вищий за середній або ж високий [1].

Рівень здоров'я людини вчені визначають чинниками: генетичними особливостями, соціальним та фізичним середовищем, якістю медичних послуг та індивідуальним способом життя. З них шляхом втручання легше всього піддається впливу останній. Який в кінці ХХ століття з огляду на вагомість та актуальність проблеми здоров'я дістав назву здорового способу життя. Саме здоровий спосіб життя як в індивідуальному, так і в масовому аспектах дає змогу не лише запобігти захворюванню та інвалідності, а й допомагає контролювати своє власне життя та поліпшувати його якість. М.Березіна, О.Вінда, Н.Заверико, О.Коструб, Н.Сомова, В.Петрович, В.Рябуха, О.Сомова, займалися розробкою та практичним впровадженням авторських програм з формування здорового способу життя дітей та молоді, які ефективно діють та використовуються Центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також спеціалістами – шкільними педагогами, соціальними педагогами та практичними психологами, лікарями. Разом з тим слід зазначити, що питання формування здорового способу життя є досить добре вивчене, а от питання формування потреби у здоровому способі життя майже не досліджене взагалі, тому тема

моєї дипломної роботи "Роль соціального педагога ЗОШ по формуванню потреби здорового способу життя у підлітків".

Мета даної статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та реалізації механізму формування потреби у здоровому способі життя підлітків.

Запропонований нами механізм реалізації процесу формування потреби у здоровому способі життя включає наступні компоненти:

1. Оволодіння увагою ("Що це?").
2. Викликання інтересу (Розкажіть мені про це більше).
3. Доторкання до усвідомлюваної потреби (розмірковування "Мені хотілось би це отримати").
4. Вказання на реальну потребу (Кульмінація "Це те, що мені потрібно").
5. Задоволення реальної потреби ("Я отримав те, що хотів").

Реалізація цього механізму потребує здійснення певних етапів роботи соціального педагога:

1. Допомога учнів у формуванні їх потреб у ЗСЖ.
2. Допомогти усвідомити свої потреби через підсилення мотивації до ЗСЖ.
3. Створити умови для мотивування підлітків через переживання і відчуття. (Потреба мотивує підлітків настільки, наскільки вона ними переживається).
4. При демонстрації потреби соціальному педагогу необхідну врахувати вікові особливості і життєві обставини дітей підліткового віку.

Таким чином, сутність реалізації механізму формування здорового способу життя підлітків для соціального педагога виражається слоганом "Допоможіть учням усвідомити свої потреби", адже основна властивість людської природи полягає в тому, що всі істоти рухомі своїми потребами.

Література

1. Навчаємо здорового способу життя: Методичний poradnik. Спецвипуск // Початкова освіта, 2007. – квітень. – № 16. – 24 с.
2. Овчинникова С.О. Здоровый стиль жизни старшеклассников как педагогическая проблема // Вестник Смоленской медицинской академии, 2000. – № 3. – С.129-131.
3. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: Монографія. – Луганськ, 2007. – 352 с.
4. Омельченко С. Здоров'я людини та його джерела // Рідна школа. – 2007. – 7/8. – С.22-23.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Студентка IV курсу *Вергельська І.О.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. *Качалова Т.В.*

У статті представлено теоретичні аспекти формування комунікативної культури майбутнього соціального педагога у процесі фахової підготовки у педагогічному виші; визначено структуру комунікативної культури соціального педагога, обґрунтовано важливість даного феномена.

Ключові слова: *спілкування, комунікативна культура, комунікативна компетентність, комунікативні якості, комунікативні здібності, уміння слухати, уміння говорити.*

Введення інституту соціальної педагогіки, що знаменує собою кардинальний поворот у ставленні суспільства до проблем людини, вимагає створення системи підготовки спеціалістів для цієї сфери – соціальних педагогів, діяльність яких пов'язана з формуванням особистості в соціумі, гармонізацією та гуманізацією взаємовідносин на мікро-, мезо- та макrorівнях, із проведенням виховної, організаційної, комунікативної, консультативної, профілактичної, викладацької, методичної, посередницької, управлінської роботи в освітніх, виховних установах, спеціалізованих службах різного підпорядкування.

Особлива роль у професійній діяльності соціального педагога належить усному слову, яке є важливим засобом взаєморозуміння, переконання, інструментом позитивного впливу на особистість. Соціальний педагог роз'яснює, консультує, переконує, виступає посередником при вирішенні спірних питань, вступає у дискусію, полеміку тощо. Отже, оптимальна мисленнєво-мовленнєва поведінка в будь-яких комунікативних ситуаціях для соціального педагога є професійною нормою, а комунікативні вміння як здатність володіти всіма видами усного переконуючого слова у монологічних, діалогічних і полілогічних формах – професійно необхідними. Тому розв'язання проблеми формування комунікативних умінь у майбутніх соціальних педагогів у процесі їх підготовки у вищому навчальному закладі освіти сприятиме підвищенню ефективності їх професійної діяльності й більш повній самореалізації особистості[4].

Метою статті є висвітлення актуальності проблеми формування комунікативної культури студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю "соціальна педагогіка".

Феномен "комунікативної культури" досліджувався такими вченими, як С.Д.Абрамович, М.Бітянова, Н.П.Волкова, С.І.Дорошенко, Б.С.Кандінський, В.А.Кан-Калик, Лалл Джеймс, А.А.Леонтьєв, С.Мусатов, Б.Д.Паригін та іншими. Зокрема, визначені механізми формування комунікативних умінь педагога (Н.П.Волкова, М.М.Заброцький, А.А.Леонтьєв та інші); визначено сутність поняття "педагогічне спілкування" (А.А.Леонтьєв, З.С.Смелкова); розглянута і визначена структура комунікативної культури педагога

(І.А.Зязюн, І.Ф.Кривонос, В.С.Грехнев). Цікавими в плані формування культури педагогічного спілкування є дослідження О.Семенова, в якому розглядаються шляхи формування комунікативної культури педагога засобами української літератури.

Незважаючи на велику кількість досліджень означеного феномена, варто зазначити, що проблема формування комунікативної культури соціального педагога розглядалася лише епізодично. Так, професор А.Й.Капська досліджує дану проблему з точки зору формування мовленнєвої культури і красномовства соціального педагога; О.Г.Карпенко визначає комунікативні професійні якості соціального працівника як умову його успішної діяльності. Проте загального цілісного уявлення про комунікативну культуру саме соціального педагога, шляхи, форми, методи і прийоми її формування у майбутніх соціальних педагогів не знайшли свого відображення у науковій літературі [5].

Соціально-педагогічна діяльність відбувається в складному, динамічному середовищі, якому притаманний постійний рух і зміни та реалізується взаємодія людей із оточенням. Одним із головних інструментів професійної діяльності соціального педагога є спілкування. В процесі комунікації він встановлює контакт із клієнтом, з'ясовує проблеми, їх сутність та накопичує інформацію для організації результативної допомоги. Окрім цього, в процесі спілкування відбувається вплив на клієнта. Дуже часто від рівня комунікативної культури соціального педагога, від уміння володіти методами спілкування залежить результат ділових переговорів із представниками влади, ділових кіл, різних закладів та організацій.

Саме комунікативна функція соціального педагога є однією із найважливіших і найскладніших. Майбутні соціальні педагоги у процесі навчання у вищих навчальних закладах повинні оволодіти високим рівнем комунікативної культури, яка є складовою професійної культури фахівця, адже професійна соціально-педагогічна комунікація є основною формою соціально-педагогічного процесу, продуктивність якого зумовлюється цілями і цінностями спілкування, прийнятими всіма його суб'єктами за норму індивідуальної поведінки [4].

Ми визначаємо комунікативну культуру соціального педагога як складний інтегративний феномен, структуру якого складають наступні елементи:

- *комунікативні якості*, які характеризують наявність і розвиток здатності до спілкування (стриманість, доброзичливість, привітність, оптимізм, емпатія, рефлексія, повага до особистості);

- *комунікативні здібності*: володіння ініціативою у спілкуванні, здатність емоційно відгукуватися на стан партнерів по спілкуванню, здатність до самоактивізації та активізації партнера по спілкуванню;

- *комунікативна компетентність* (знання норм і правил спілкування) [2];

- *знання етичних стандартів соціально-педагогічної діяльності*, естетичних і моральних цінностей, культурних традицій, вікових, інтелектуальних та інших характеристик клієнтів і дотримання цих стандартів та використання цих знань у процесі спілкування. Якщо у звичайному

міжособистісному спілкуванні механізми міжособистісної взаємодії діють спонтанно, то для соціальних педагогів вони мають професійне значення. У зв'язку з цим етичні стандарти, цінності, культурні традиції, вікові, інтелектуальні та інші характеристики клієнтів вимагають досконалого вивчення та оволодіння і є елементом комунікативної культури. Так, при роботі з ВІЛ-позитивним клієнтом важливо враховувати той факт, що для цієї людини є дуже важливим, щоб їй потисли руку. З дітьми бажано погратися, спробувати їх розвеселити, зацікавити;

- *уміння слухати*. Слухання є не просто мовчанням, а активною діяльністю, що вимагає уваги. Передують йому бажання почути, інтерес до співрозмовника. Саме слухання і вслухання забезпечує зворотній зв'язок, інформує про сприйняття співрозмовника. Показниками цього елемента комунікативної культури можуть бути спрямованість і стійкість уваги, наявність візуального контакту, уміння використовувати елементи невербального спілкування, репліки і заохочення, тобто рівень концентрації на співрозмовникові;

- *уміння говорити*, інакше кажучи, мовленнєва культура. Як зазначає Н.П.Волкова, характеристиками культури мовлення є правильність, змістовність, доречність, достатність, логічність, точність, ясність, стислість, простота та емоційна виразність, образність, барвистість, чистота, правильна вимова, вільне, невимушене оперування словами, уникнення вульгаризмів, провінціалізмів, архаїзмів, слів-паразитів, зайвих іншомовних слів, наголошування на головних думках, фонетична виразність, інтонаційна розмаїтість, чітка дикція, відповідний темп мовлення, правильне використання логічних наголосів і пауз, взаємовідповідність між змістом і тональністю, між словами, жестами та мімікою[3].

Як показує аналіз практики, елементи комунікативної підготовки у вищому навчальному закладі не об'єднані цілісною концепцією, нерідко випадкові, частково представлені в окремих навчальних дисциплінах, які вивчаються студентами. У них ці елементи розглядаються як другорядні й не виступають предметом особливої уваги.

Література

1. Аухадеева Л.А. Формирование коммуникативной культуры студентов педагогического вуза // Педагогика. – 2007. – №4. – С.63-66.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник, 2-ге видання. – К.: Академія, 2009.
3. Волкова М.П.Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. – К.: Видавничий центр "Академія", 2006. – С. 54-67.
4. Гордієнко Н.В. Формування комунікативної компетенції як складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів / Н.В.Гордієнко, С.Бобела // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя: психолого-педагогічні науки [Текст]: науковий журнал. – №6. – Ч.2. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2009. – 302 с.

5. Качалова Т.В. Формування комунікативної культури майбутнього соціально педагога/ Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя: психолого-педагогічні науки [Текст]:науковий журнал.-№6. Ч.2/ Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2009.-302 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В УМОВАХ ДЕСТРУКТИВНОЇ СІМ'І

Студентка IV курсу **Гейко С.Ю.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Качалова Т.В.**

В даній статті відображено результати проведеного нами дослідження з проблеми соціально-педагогічної реабілітації молодших підлітків, які перебувають в умовах деструктивної сім'ї. Розкрито основні напрямки та форми реабілітації в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: деструктивна сім'я, соціально-педагогічна реабілітація, соціальна компетентність.

Мета: аналіз та обґрунтування проблеми реабілітації молодших підлітків, які перебувають в умовах деструктивної сім'ї.

За останні десятиліття становище сім'ї в Україні істотно змінилося. Спостерігається тенденція до зростання розлучень, позашлюбних народжень, смертності населення, що збільшує кількість неповних сімей. За даними Державної доповіді про становище сімей в Україні, неповні сім'ї складають 24,8%, переважна більшість яких є материнськими.

Звичайно така сім'я не може повністю задовольнити потреби дитини, як матеріальні, так і духовні, хоча акцент робиться в першу чергу на матеріальному забезпеченні. Особливо слід звернути увагу на нівелюванні цінності, а подеколи й повній відсутності виховної функції в родині. Опинившись в таких умовах в більшості сімей починають проявлятися деструктивні процеси.

Хоча така категорія сімей як "деструктивні сім'ї" – є досить новою в соціальній педагогіці, все ж велика кількість провідних науковців даної галузі все більше зосереджує увагу на дослідженні проблеми, це зокрема: І.Деменьтьєва, Н.Зубарева, Л.Шелестова, Б.Псавко, П.Старожицький, М.Соловйов, Б.Урланіс, А.Харчев, Л.Чуйко, М.Юрович. Варто згадати класиків соціальної педагогіки А.С.Макаренка, В. Сухомлинського – які особливу увагу приділяли вихованню дітей в неповних сім'ях.

Узагальнюючи погляди дослідників можна сформулювати таке визначення поняття деструктивна сім'я.

Деструктивна сім'я – це родина, яка з об'єктивних та суб'єктивних причин утратила свій виховний потенціал, унаслідок чого в ній складаються несприятливі умови для виховання дитини.

Аналіз наукової літератури з проблеми соціально – педагогічної реабілітації молодших підлітків з деструктивних сімей, свідчить про те, що на сьогодні недостатньо уваги приділяється питанню деструктивної сім'ї, в

контексті якої слід розглядати саме неповну родину. Більшість досліджень зосереджуються на деструктивних процесах самої родини, залишаючи поза увагою становище дитини в такій сім'ї.

Загалом робота з підлітками з неповних сімей орієнтована на модель соціальної компетентності, основним завданням якої є навчання дітей (з урахуванням їх специфічних проблем) ефективно діяти в мінливих умовах соціуму. Власне *соціальна компетентність* – набута спроможність особистості гнучко орієнтуватися в постійно мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціумом.

Бодалев А.А. робить акцент на тому, що соціальна компетентність мало залежить від природно-фізіологічних якостей, вона формується під впливом зовнішніх факторів: сімейна ситуація, умови саморозкриття і саморозвитку, життєві труднощі та досвід здолання перших особистісних проблем та життєвих ускладнень, оточення. Викривлені поняття та негативний перший життєвий або особистісний досвід у молодшому підлітковому віці ще піддаються корекції; низький рівень соціальної компетентності у підлітка ще надає можливість здолання соціальної інфантильності та успішної інтеграції в соціум, що власне і є першочерговим завданням роботи соціального педагога з такими дітьми.

Соціально-педагогічна діяльність з підлітками з неповних сімей реалізується з такими напрямками:

- профілактичний
- корекційно-реабілітаційний.

Провідною формою роботи є індивідуальна соціально-педагогічна робота з підлітками з неповних сімей. Реалізується вона за оптимально підібраним комплексом соціально-педагогічних та психолого-педагогічних засобів, які застосовуються для ефективного розв'язання чітко визначеної соціально-педагогічної або психолого-педагогічної проблеми підлітка. Специфіка індивідуальної роботи полягає у гнучкій взаємодії соціального педагога та підлітка, яка при суб'єкт-суб'єктних відносинах є запорукою її ефективності. Гнучка взаємодія передбачає узгоджену діяльність з досягнення сумісних цілей та результатів з розв'язання значущої для них проблеми. Взаємодія є одним з основних способів активізації саморозвитку підлітка.

За результатами проведеного нами дослідження в умовах загально-освітнього навчального закладу, соціальний педагог при співпраці з практичним психологом, здійснює корекційно-реабілітаційну діяльність з даною категорією дітей протягом всього року.

Реалізація цього напрямку роботи розпочинається на початку навчального року з діагностики мікроклімату сім'ї ("Ви і ваші батьки") та схильності до девіантної поведінки дітей з категорійних сімей (зокрема з неповних). Також здійснюється обстеження житлово-побутових умов проживання сімей. Всі отримані результати оформлюються у відповідну документацію.

На основі отриманих результатів проводяться індивідуальні співбесіди з батьками та учнями. В даному контексті соціальний педагог здійснює і профілактичну та просвітницьку діяльність протягом року. В умовах

загальноосвітнього навчального закладу реалізуються у формі виступів перед батьками (наприклад: "Сімейні конфлікти: шляхи та умови їх подолання", "Вимоги у сімейному вихованні" та ін.). Як висновок хочеться відзначити те, що хоча соціально-педагогічна реабілітація молодших підлітків з неповних сімей реалізується, – все ж багато проблем проходить поза увагою соціального педагога. Це обумовлено надзвичайно широкою сферою діяльності соціального педагога, в силу чого він просто фізично не в змозі приділити більше уваги корекційно-реабілітаційній діяльності, яка в більшості носить індивідуальний характер. Слід також звернути увагу на відсутність державних програм соціально-педагогічної та психолого-педагогічної допомоги дітям з неповних сімей.

Отже широке коло проблем даної сфери є неохопленим і потребує подальшого дослідження і розробки.

ПРИЧИНИ ВІДМОВ ВІД НОВОНАРОДЖЕНИХ ДІТЕЙ

Студентка IV курсу **Гнипа В.В.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Хлеб'як С.Р.**

В даній статті, на основі проведеного нами дослідження, розкриваються та охарактеризовуються основні причини, якими найчастіше керуються матері при відмові від новонародженої дитини.

***Ключові слова:** відмова від новонародженої дитини, матері-відмовниці, сімейні проблеми, скрутне матеріальне становище, алко- та наркозалежність, вік матері, проблеми зі здоров'ям, вроджена патологія.*

Мета: визначити та проаналізувати основні причини відмов матерів від новонароджених дітей.

Збереження рідної сім'ї для дитини, попередження її поміщення в спеціалізовану установу має бути одним з пріоритетних завдань соціальної політики держави.

Нині існує більш ніж достатньо досліджень, здійснених в багатьох країнах, щодо недоліків виховання дітей в закладах інтернатного типу, особливо коли мова йде про немовлят. Як результат депривації, госпіталізму, у цих дітей спостерігається відставання у фізичному та емоційному розвитку. Спостереження за немовлятами, позбавленими материнської турботи, свідчать про те, що відсутність індивідуальної уваги призводить до важких соматичних розладів у дітей уже у двомісячному віці. Нехтування і шкода, спричинені відлученням немовляти від батьків, вважаються еквівалентами насилля над маленькою дитиною.

Щоб попередити розлучення дитини з батьками, відмову матері від новонародженої дитини, необхідно якомога раніше діагностувати причини, через які це може статись, і розпочати надання необхідної підтримки сім'ї з боку соціальних служб, державних інституцій, лікарських установ, найближчого оточення.

Відмові від новонародженої дитини, як правило, передують ряд проблем, як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, з якими стикаються породіллі і які, найчастіше, не можуть або не хочуть подолати самотійно. Всі ці проблеми можна розподілити на кілька категорій:

I. Сімейні проблеми.

Один з основних факторів у питанні відмови від новонародженої дитини є наявність або відсутність власної сім'ї у жінки, яка прийняла подібне рішення. Приблизно дві третини випадків відмови відбуваються у самотніх матерів, позбавлених чоловічої підтримки (тобто не перебувають ні в зареєстрованому, ні в незареєстрованому шлюбі, або співжитті і не одержують допомоги від колишніх партнерів). Наявність інших дітей у матері, часто народжених у подібних несприятливих ситуаціях, сприяє рішенню про відмову від дитини.

Дуже вагомим фактором являються відносини породіллі з батьківською сім'єю, а також ставлення останньої до раптової вагітності дочки. Важкими травмами (особливо для юних) стає психологічний пресинг в батьківській родині, що схиляє породіллю до відмови від дитини, в більшості випадків жінка піддається тиску близьких. Величезне значення в даному випадку має те, що в іншій ситуації, їй з дитиною на руках просто нікуди йти.

Важливу роль відіграють умови виховання самої матері-відмовниці. Більше половини аналізованих ситуацій залишення дитини були ускладнені "проблемним" дитинством, сюди можна віднести: розлучення батьків, психологічний клімат сім'ї, стиль виховання, "розмиті" дитячо-батьківські ролі, стосунки мами-відмовниці з власною матір'ю, як формують психологічні установки на майбутнє материнство, спадковість, маються на увазі випадки відмов від дитини в родині відмовниці. Всі ці фактори можуть суттєво спотворювати уявлення жінки, як про дійсний сенс материнства, так і про створення власної повноцінної сім'ї.

II. Соціально-економічні проблеми.

Бідність – "ненасиченість" соціальних зв'язків, погана соціальна адаптованість, що беруть свій початок ще в дитинстві самої матері-відмовниці, або ж "набуті" – є основною причиною відмови в більшості випадків.

Перш за все, це стосується хоча б тимчасового житла, пристосованого для матерів з немовлятами. По-друге, відсутність матеріальних коштів і постійних джерел доходу, оскільки жінку з немовлям на руках відмовляються брати на роботу, а в більш тяжких випадках такі матері взагалі не мають належної освіти, що дала б змогу працевлаштуватися. В таких випадках постає проблема власного виживання, а не турботи про дитину.

III. Внутрішньоособистісні проблеми.

Серед відмовниць дуже часто зустрічаються емоційно незрілі особистості, яких відрізняють афективна нестриманість, низька толерантність до стресів, егоцентризм і незалежність. Для них власні пріоритети стають вищими, ніж потреби народженої дитини, яка сприймається, як тягар, перешкода для повноцінного, наповненого можливостями і привадами дорослого життя. У більш зрілому віці для жінки дитина дуже часто "програє" у порівнянні з вдалою і стрімкою кар'єрою.

До внутрішньоособистісних проблем відноситься і така, як вік матері: у даному випадку мається на увазі, як дуже рання (14–16 років), так і досить пізня (50–60 років) вагітність. Говорячи про ранню вагітність, ми маємо на увазі незрілу, повністю несформувану особистість породіллі. Така жінка часто не здатна прийняти самостійне відповідальне рішення і в цьому випадку покладається на думку людей, яким довіряє – батьків, друзів, батька дитини. У більшості випадків вона негативна, так як дитина сприймається, як своєрідний кінець можливого світлого майбутнього. Розглядаючи пізню вагітність, можна сказати, що і тут громадська думка має вагоме значення. Такі жінки соромляться свого становища, вважають негостим народжувати дітей у віці, коли вже настав час виховувати онуків. До цього часто приєднуються серйозні проблеми зі здоров'ям і страх не встигнути виховати народжену дитину.

IV. Проблеми залежності.

Наркоманія. У більшості випадків наркотичної залежності батьків новонароджені діти залишаються під опікою держави, оскільки біологічні батьки об'єктивно не можуть забезпечити повноцінний розвиток дитини.

Алкоголізм, як явище, супутнє відмові від новонародженої, зустрічається дещо частіше, в порівнянні зі зловживанням наркотичними речовинами. Для відмовниць, що страждають залежністю від алкоголю, характерна наявність відразу цілого "букета" супутніх проблем, деякі з яких, взяті окремо, самі могли б послужити причиною для залишення дитини у пологовому будинку: алкоголізм сексуальних партнерів, батьки, друзі; бідність, безробіття, відсутність житла, наявність інших дітей на утриманні.

V. Проблеми зі здоров'ям.

Причиною для відмови можуть послужити важкі хвороби матері, які перешкоджають повноцінній турботі та вихованню дитини. Важливу роль відіграють побоювання самої матері про те, що через хворобу вона не зможе повноцінно виховувати дитину або ж просто не встигне її виростити.

Ще одна причина відмови – вроджена патологія дитини. Звістка про те чи інше каліцтво дитини стає шоком для батьків. Вони розгублені, невпевнені у власних силах, в тому, що зможуть повноцінно ростити і піклуватися про таку дитину, їх лякають майбутні труднощі, хвилює сприйняття соціуму, те, як це позначиться на їхньому майбутньому і майбутньому самої дитини.

Отже, як бачимо, такому негативному соціальному явищу, як відмова матері від новонародженої дитини може передувати багато абсолютної різних факторів – від сімейних проблем до відсутності коштів. Для того, щоб викоринити дане явище, або хоча б зменшити кількість таких випадків, необхідним є введення нової соціальної політики, яка б передбачала реальну, у тому числі психологічну, допомогу тим матерям, які б хотіли зберегти дитину, що поза сумнівом, змінило б рішення значної частини відмовниць. На даний момент громадська та державна підтримка жінки-матері мінімальна, так що сучасне материнство стало практично повністю її особистою справою, здійснюваною на свій страх і ризик.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА НЕГАТИВНИХ ЗВИЧОК ПІДЛІТКІВ У ДОЗВІЛЛЕВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Студентка V курсу *Друзь А.А.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. *Хлєбїк С.Р.*

У даній роботі мова йде про організацію дозвілля підлітків, як профілактичний захід щодо попередження негативних звичок підлітків, є одним з найбільш пріоритетних напрямів соціально-педагогічної роботи.

Сучасне українське суспільство характеризується значними змінами в усіх сферах суспільного життя. Соціальні норми та цінності постійно змінюються, трансформуються, набувають іншого характеру, що негативно позначається на суспільній свідомості та поведінці. Адаже не всі встигають або мають змогу переосмислити нові реалії суспільного буття та пристосування до нових динамічних процесів, які відбуваються сьогодні в Україні [4; 24].

На кожному етапі розвитку людського суспільства існували індивіди, які чинили опір існуючій системі, заперечували окремі суспільні норми. Дане явище мало як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, стимулювали розвиток суспільства, забезпечували динаміку суспільних відносин, сприяли його вдосконаленню, а з іншого – призводили до соціального напруження, катаклізмів, наносили шкоду як оточенню, так і самим оточуваним, що мали девіантну поведінку [2; 5].

У розробку загальних теоретичних положень проблеми негативних звичок, соціальних норм і відхилень від них внесли вагомий внесок М.І.Бобнєва, С.Д.Даштаміров, А.А.Івін, Е.М.Пеньків, В.Д.Плахов, В.Н.Кудрявцев, В.С.Афанасьєв і інші учені. Різні сторони негативних звичок в різний час вивчали: проституцію – Я.І.Гілінський, С.І.Голод, А.А.Габіані і ін.; пияцтво і алкоголізм – В.М.Бехтерев, Н.І.Грігорьєв, Ф.А.Шереги; токсикоманію у підлітків – В.С.Бібенський, А.Е.Лічко, Б.Г.Херсонський; самогубства – Я.І.Гілінський, Л.Г.Смольський, В.С.Овчинський; педагогічні аспекти розглядаються в працях О.Гройсмана, В.Матвєєва, В.В.Овчаренка, В.Оржеховської, В.С.Орлова, О.О.Свириденка.

Нормальна поведінка підлітка вважається взаємодія його з мікросоціумом, що адекватно відповідає потребам і можливостям його розвитку і соціалізації. Якщо оточення дитини здатне своєчасно і адекватно реагувати на її або інші особливості підлітка, то його поведінка завжди буде нормальною.

Звідси, поведінка з відхиленнями може бути охарактеризована як взаємодія дитини з мікросоціумом, що порушує її розвиток і соціалізацію внаслідок відсутності адекватного урахування середовищем особливостей його індивідуальності, що виявляється в поведінкову протидію встановленим етичним і правовим спільним нормам.

Кожен девіантний підліток має свій набір відхилень у поведінці: прогулювання уроків, фізичне насильство над однолітками, грубість у спілкуванні з оточуючими, ворожість до людей, нехтування обов'язками, недовіра до батьків та вчителів, завищена самооцінка та рівень домагань [9; 50].

Негативні форми девіацій є соціальною патологією: пияцтво й алкоголізм, токсикоманія і наркоманія, проституція, суїцид, правопорушення і злочинність. Вони дезорганізують систему, підривають її основи і завдають значної шкоди, у першу чергу, особистості самого підлітка [7; 3].

Аналізуючи механізми спиртною дії на організм і психіку молодої людини, а також характеризуючи наслідки, до яких призводить алкоголізація, В.А.Татенко, Т.М.Титаренко та ін. підкреслюють, що важливо вчасно розпізнати факт залучення школярів до вживання спиртного, добитися переорієнтації їх установок по відношенню до алкоголю, виробити стійкий імунітет до різних негативних явищ.

На думку сучасних дослідників серед соціально-економічних, соціально-психологічних, особистісних та психофізичних чинників, які сприяють поширенню наркоманії, токсикоманії та алкоголізму, можна назвати такі:

1. Стресогенність соціального життя, яке іноді призводить до дистресу, тобто такого несприятливого психоемоційного стану, в якому психіка людини не витримує емоційних та психофізичних навантажень.

2. Пасивно-споживацька налаштованість особистості. Людина, яка звикла шукати приємних почуттів, задоволень, не докладаючи значних індивідуальних зусиль, праці та творчості, схильна до легких засобів отримання позитивних емоцій за допомогою алкоголю, наркотиків або інших штучних збудників. Споживацька спрямованість особистості породжує ще й інші негативи: нехтування трудовою мораллю та етичними цінностями і, як наслідок, тяжіння до соціальних груп, які дотримуються антисоціального способу життя.

3. Толерантність певних соціальних груп або навіть, в деяких випадках, суспільства в цілому, до практики вживання шкідливих речовин. Йдеться, перш за все, про алкоголь. Традиції та звичаї вживання алкоголю досить поширені в українському суспільстві. Вони асоціюються в повсякденній свідомості із гостинністю, атмосферою свята, святкуванням та відпочинком. Дотримання цих традицій, як відзначає Н.Ю.Максимова, є мотивом включення особистості до групи майже в третині випадків вживання алкоголю.

4. До негативних факторів може бути віднесений вплив гірших зразків західної масової культури, які формують у свідомості та підсвідомому сприйнятті культ вседозволеності, жорстокості, агресивності та полегшеної моралі, яка звільняє людину від почуття обов'язку і розмиває критерії добра і зла.

5. Вікові особливості молоді, зокрема намагання якомога швидше прилучитися до атрибутів дорослого життя.

6. Соціально-психологічні особливості певної частини молоді та інших верств населення, для яких характерний інфантилізм як наслідок патерналістських суспільних відносин радянських часів та залишкового патерна-

лізму, який ще зустрічається в сучасному житті. Почуття комфорту шукається тут-і-тепер; воля слабка; активність маленька; залежність від зовнішніх впливів висока; моральні принципи – хиткі та нестабільні [6;2].

Загальноосвітній навчальний заклад як соціальний інститут володіє низкою унікальних можливостей для успішної реалізації первинної профілактики негативних звичок підлітків, а саме: можливість прищеплювати навички здорового способу життя під час навчально-виховного процесу й контролювати їх засвоєння; вплив на рівень домагань і самооцінку; зв'язок із сім'єю підлітка для аналізу і контролю сімейної ситуації.

До найбільш поширених заходів профілактики негативних звичок відносять: профілактичну роботу в сім'ї і в навчальних закладах, діяльність служб і роботу з групами ризику, використання ЗМІ та різних видів рекламної продукції для антинаркотичної пропаганди та популяризації здорового способу життя, профілактику на основі діагностики генетичної схильності.

Зважаючи на те, що до вживання наркотиків та інших психоактивних речовин найчастіше звертаються у підлітковому та юнацькому віці, основні зусилля профілактичної роботи повинні бути спрямовані на цю вікову категорію [6; 1].

Надзвичайно актуальною проблемою є те, що в підлітків не формується дозвіллева культура, що обумовлює невміння раціонально використовувати вільний час, обирати цікаві форми дозвіллевої діяльності, наповнювати їх цікавим змістом.

Організація дозвілля дітей і підлітків, як профілактичний захід щодо попередження негативних звичок неповнолітніх, є одним з найбільш пріоритетних напрямів соціально-педагогічної роботи. Надмірна кількість вільного часу, особливо якщо він з ряду причин не може бути належним чином організований, містить у собі серйозну небезпеку. Зростання вживання алкоголю, наркоманія, проституція, "нічогонероблення" може призвести до несформованості самих потреб у культурному проведенні дозвілля, в його активних видах. Саме у зв'язку з необхідністю організації дозвілля ми звертаємося до його культури, яка виступає невід'ємною складовою культури суспільства, загальної культури особистості. Культура дозвілля – це, перш за все, внутрішня культура людини, що передбачає наявність у неї певних особових властивостей (склад розуму, характер, організованість, потреби й інтереси, уміння, смаки, життєві цілі, бажання), які дають змогу змістовно і з користю проводити вільний час. До того ж, як відзначають дослідники, "від уміння організувати час свого дозвілля багато в чому залежить соціальне самопочуття людини, її задоволеність своїм вільним часом у цілому" [3; 231].

Макс Каплан вважає, що дозвілля – це набагато більше, ніж просто вільний час або перелік видів діяльності, спрямованих на відновлення. Дозвілля слід розуміти, як центральний елемент культури, що має глибокі і складні зв'язки з загальними проблемами роботи, сім'ї, політики [5;15].

Таким чином можна констатувати, що підґрунтям дитячо-юнацького дозвілля виступає творча поведінка, що реалізується у вільний для вибору

роду занять час і характеризується особливою мірою активності просторово-часового середовища, детермінованістю внутрішньою (потребами, мотивами, установками, вибором форм і способів поведінки) і зовнішньою (факторами, що породжують поведінку) [8; 282].

Отже, організоване дозвілля збагачує особистість підлітка:

- відкриває світ духовно значущого дозвілля вітчизняної культури;
- дає можливість почувати себе значущою особистістю, реалізувати себе в шкільному та позашкільному житті, прилучати до творчості;
- зрозуміти соціальну значущість спілкування з однолітками, учителями, батьками;
- допомагає знайти захист від негативних явищ у сім'ї, навчанні, житті.

Організоване дозвілля навчає підлітків:

- цінувати й організовувати свій вільний час, обирати заняття за інтересами, потребами, за їх значенням у житті;
- бути організатором себе та інших, лідером і підлеглим, творцем і виконавцем;
- жити серед людей, поважати їх індивідуальність, цінувати чужі інтереси, радіти успіху кожного, зберігати дружні зв'язки [1; 30].

Література

1. Бєлецька І.В. Специфіка та зміст молодіжного дозвілля // Соціальна педагогіка: теорія та практика – 2008. – №2. – С. 26-31.
2. Клейберг Ю.А. Соціальна психологія девіантного поведіння. – М.: ТЦ Сфера, 2004.
3. Культура досугу / В.М. Пича, І.В. Бєстужев-Лада, В.М. Димов и др. – К., 1990. – 240 с.
4. Литовченко І.В. Проблема попередження та профілактики соціальних відхилень серед молоді // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – Випуск 5. – С. 24–28.
5. Національна доктрина розвитку освіти України на 21 століття (проект). – К.: Шкільний світ, 2001. – 26 с.
6. Максименко С.Д. Наркоманія: підходи до профілактики та подолання // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – №10 – С. 1–3.
7. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх та молоді//Освіта України, 1997. – №22. – С. 2–3.
8. Чернишенко О.І. Теоретичні засади організації дозвіллевої діяльності старшокласників // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – Вип. 5. – С. 281–285.
9. Швець Г. Подолання проблеми девіантної поведінки школярів// Психолог. Бібліотека. – 2004. – № 9. – С. 42–52.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ МОЛОДІ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УМОВАХ ВНЗ

Студент V курсу **Дудка Є.В.**

Науковий керівник: канд.пед. наук, доц. **Борисюк С.О.**

У статті висвітлено теоретичні та практичні аспекти роботи Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна" з молоддю з обмеженими можливостями засобами дистанційного навчання.

Однією з характеристик розвинутої держави є соціальне благополуччя тих категорій населення, які потребують особливої уваги та піклування. Безперечно, вагомою частиною з них становлять люди з фізичними обмеженнями, інваліди. Як свідчить статистика Міністерства охорони здоров'я, в Україні проживає понад 2,5 млн. інвалідів, 60% з них становлять інваліди від загальних захворювань, 15% – інваліди війни, 10% – інваліди з дитинства та діти-інваліди до 16 років і 3% – інваліди чорнобильці [4].

У 1994 р. Організацією Об'єднаних Націй були прийняті стандартні правила щодо урівняння можливостей інвалідів, однією зі сфер упровадження рівної співучасті яких є освіта. Здобуття освіти, зокрема вищої, є важливим етапом у житті кожної людини. Способом самоствердження, самореалізації є вища освіта для молоді з обмеженими можливостями. Проблему вищої освіти інвалідів намагаються вирішувати Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів, Центр розвитку нових комп'ютерних і інформаційних технологій серед інвалідів "АІК" та інші реабілітаційні центри. Одним із завдань, які стоять перед нашою державою на сучасному етапі щодо інвалідів, є розроблення механізму реалізації їх права на вищу освіту. Механізм її становить комплекс нормативно-правових і нормативно-методичних документів, які регулюють і забезпечують організацію навчального процесу студентів з обмеженими можливостями.

Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна", свого роду унікальний вищий навчальний заклад інтегрованого типу в Україні, був створений у 1999 р. Одне з основних завдань концепції навчання студентів з обмеженими можливостями передбачає відбір найефективніших освітніх технологій в умовах вищої освіти, з урахуванням інфраструктури Університету, навчально-матеріальної бази та освітніх запитів студентів з обмеженими можливостями. На поточний момент на стаціонарних і заочних відділеннях Університету "Україна" успішно навчаються близько 426 студентів-інвалідів.

Зауважимо, що світовий досвід вищої освіти включає в себе як очні, заочні, вечірні форми навчання, так і дистанційне навчання. Саме дистанційне навчання (ДН) як складова ланка дистанційної освіти може доповнити наявну систему освіти і залучити таку категорію студентів, як студенти з обмеженими можливостями.

Метою даної статті є спроба розглянути функціонування ДН як спосіб чи форму здобуття вищої освіти молоді з обмеженими можливостями.

Під дистанційною освітою (ДО) розуміємо метод, форму навчання, що веде до професійної підготовки, здобуття вищої освіти та поєднує використання друкованих матеріалів з іншими видами навчальних технологій і засобів масової інформації – такими, як телебачення, радіо, супутникові трансляції, відеокасети, аудіовізуальна допомога, комп'ютери тощо [4].

Дистанційна освіта характеризується розвиненим інформаційно-технічним середовищем, яке дає змогу здійснювати навчання на будь-якій відстані від освітньої організації, гнучкістю навчання, модульним принципом, новими формами контролю навчання, новими функціями викладачів та високою економічною ефективністю.

Існують такі варіанти форм ДН: навчання-учіння, навчання-викладання, дистанційна освіта, теленавчання, навчання за допомогою мережі, телематична освіта [2].

Найближчими серед вищеназваних є терміни "дистанційна" та "телематична" освіта, але перший акцентує увагу на відстань, другий – на засоби навчання.

Наступні характеристики ДО є особливо важливими для студентів з обмеженими можливостями: навчання за місцем проживання, гнучкий графік навчального процесу, який може бути цілковито вільним, контакти з викладачем, що здійснюються за допомогою телекомунікацій, передача студентам теоретичних матеріалів у вигляді друкованих або електронних навчальних посібників, що дає змогу повністю відмовитись від приїзду до навчального закладу.

Дистанційна форма навчання в Україні розробляється Міжрегіональною академією управління персоналом, Інститутом кібернетики НАН України, Інститутом дистанційного навчання та іншими вищими навчальними закладами.

Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна" з перших днів свого створення приєднався до вирішення проблеми вищої освіти студентів-дистанційників, у тому числі й молоді з обмеженими можливостями.

Наступне завдання, яке ставить перед нами ДН, стосується розроблення навчально-методичної бази. Зазначимо, що у процесі завершення перебувають комплекси дидактичного забезпечення з дисциплін менеджменту та іноземної мови.

Для ефективної навчальної роботи студентів-дистанційників потрібні адекватні вимогам світових освітніх стандартів комплекси дидактичного забезпечення з усіх навчальних курсів з тієї чи іншої спеціальності, що вивчаються.

Дидактичне забезпечення виконує у системі ДО такі функції: організаційну, навчальну, корективну, комунікативну, контролювання та прогнозування, які об'єднуються у блоки: інформаційно-змістовий, контрольно-комунікативний та корекційно-узагальнюючий.

Інформаційно-змістовний блок включає в себе всю потрібну інформацію з даного навчального курсу, навчально-методичні посібники, методичні рекомендації викладачам і студентам з організації занять та роботи з комп'ютерними мережами. Цей блок забезпечує виконання організаційної та навчальної функцій.

Контрольно-комунікативний блок складається з різних видів контролю та самоконтролю навчання, містить графік і види комунікацій студентів і викладачів. Цей блок не тільки виконує навчальну, комунікативну, організаційну та функцію контролювання, а й встановлює оптимальний зворотний зв'язок між учасниками дистанційного навчання.

Корекційно-узагальнюючий блок містить підсумкові результати навчальної роботи студента, їх аналіз та діагностику навчально-пізнавальної діяльності. Це є своєрідна база даних на кожного студента. Блок забезпечує виконання організаційної, корективної, комунікативної та прогностичної функцій [4].

Основними компонентами комплексів дидактичного забезпечення є блоки тестів для визначення вихідного рівня підготовки слухачів у даній області, структуровані навчальні і довідкові матеріали, блок тестів для контролю знань, блок психологічних тестів, блок педагогічного моніторингу результатів самостійної навчальної роботи студентів обмеженими можливостями. Тестові блоки тривалий період практикуються викладачами університету "Україна". Для впровадження щойно перелічених складових ДН використовуються два комп'ютерні класи, комп'ютеризований лінгафонний кабінет, комп'ютеризований навчальний відділ Університету тощо, робота в яких підтримується об'єктно-орієнтованою програмою. Для наочності, ефективності впровадження в університеті "Україна" ДН проаналізували результати екзаменаційної сесії студентів з обмеженими можливостями Порівняльна характеристика якості навчання очної, заочної та вечірньої форм навчання за результатами літньої сесії 2009–2010 навчального року студентів факультету "Соціальна робота" наведена у наступній таблиці:

Таблиця 1

Розподіл успішності студентів з обмеженими можливостями різних форм навчання за результати екзаменаційної сесії 2009–2010 року (%)

Курс	Форма навчання		
	Очна	Заочна	Вечірня
I	61,9	59,1	74,7
II	73	59,7	66,2

Наведені у таблиці результати навчання дають змогу дійти таких висновків: студенти вечірньої форми I курсу, в процесі навчання яких

використовуються елементи ДН, мають на 15,6% вищу успішність від заочної форми та на 12,7% від очної; студенти вечірньої форми II курсу мають на 6,5% вищу успішність від заочної форми та на 6,8% нижчу від очної.

Отже, запровадження дистанційної форми навчання для здобуття вищої освіти студентами з обмеженими можливостями дасть змогу реалізувати їхні здібності, забезпечить інтеграцію в сучасне суспільство. Організація мережевого процесу навчання забезпечить гнучкість, динамічність та індивідуалізацію навчального процесу, активний зворотний зв'язок між викладачем і студентом з обмеженими можливостями. Необхідно прискорити розроблення й запровадження навчальних комплексів дисциплін для віртуально-тренінгового, дистанційного навчання студентів з молоді з обмеженими можливостями. Система дистанційної освіти доповнює очні та заочні форми навчання, не виступаючи їх антагоністом. Вона якнайкраще інтегрується в ці системи, удосконалюючи та розвиваючи їх, сприяє посиленню інтеграції різноманітних освітніх структур та розвитку неперервної освіти громадян.

Література

1. Закон України "Про освіту" від 23.05.1991 р.
2. Ибрагимов. И.М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения: учебное пособие для студ. вузов. – М.: Академия, 2005. – С. 336.
3. Канава В. Достоинства и недостатки дистанционного обучения через Интернет (<http://www.curator.ru/doplus.html>).
4. Рибаків В. Дистанційне навчання дітей-інвалідів: потреба і можливості // Соціальне партнерство, № 11 (12), 2005.

ВПЛИВ РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДИТИНИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Студентка III курсу **Єфімова Ю.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Конончук А.І.**

В даній статті розглядається особливості розлучення та їх причини, вплив розлучення батьків на дітей та основні реакції підлітків на розлучення.

Кризові явища суспільства особливо гостро впливають на сім'ї, у яких дитину виховує один з батьків (неповні сім'ї).

Причинами утворення їх є: розпад шлюбу, позашлюбне народження дитини, окреме проживання батьків, а також смерть одного із батьків.

Такі сім'ї, насамперед, вирізняються зниженням виховного потенціалу завдяки звуженню спілкування і домінування жіночого чи чоловічого впливу, залежно від того, хто з батьків (мати чи батько) проживає разом з дитиною.

Факти статистики засвідчують, що на сьогодні в Україні, як і в інших країнах світу (особливо європейських), спостерігається стійка тенденція до зростання частки неповних сімей. Ця тенденція зумовлена одночасною дією

трьох головних чинників: підвищенням рівня розлученості, підвищенням рівня смертності й збільшення орієнтацій на безшлюбне материнство. Нині в нашій країні налічується 1 млн. 492 тис. 864 сімей, що складаються з матері і дітей (10,6% від загальної кількості сімей) і 135 тис. 198 сімей, що складаються з батька і дітей (1,0%) [3; 25].

Мета статті – визначити особливості соціалізації підлітка в умовах розлученої сім'ї.

Основною причиною появи неповних сімей є розлучення. Наприклад у 1985р. в Україні було зареєстровано 933,1 тис. розлучень, в той як укладання шлюбів складало 2717,8тис., тобто на 1000 шлюбів приходилось 343,3 розлучень. Статистика розлучень свідчить, що висока розлучуваність спостерігається в найбільш розвинених регіонах країни та серед міського населення.

У результаті високого рівня розлучуваності кожного року близько 400тис. дітей залишаються без батька(часом мами). Значна кількість розлучень (35,9%), припадає на молоді сім'ї, які прожили у шлюбі до 4 років та на шлюби – від 5 до 9 років (30%). При цьому значна частина тих, хто розлучається – молоді люди в віці до 30 років (37,8% чоловіків і 47,8% жінок). Саме в даний період найбільш інтенсивно відбувається народження дітей в сім'ях. Крім того, вони знаходяться в цей час, як правило, в тому віці коли закладаються основи характеру особистості, коли потрібна увага до дитини з обох сторін батьків.

Основні теоретичні, методологічні і наукові напрями з питань дослідження неповної сім'ї відображені в працях відомих педагогів, психологів, зокрема, А.Макаренка, В.Сухомлинського, К.Ушинського, Л.Виготського, О.Киричука, Г.Костюка, І.Синиці, М.Стельмаховича, М.Шилової, В.Костіва та ін.

Соловйов Н.Я. стверджує, що 80% батьків обмежуються тільки виплатою аліментів. І в цьому винні не тільки безвідповідальні батьки, а й не менш безвідповідальні матері, які чинять бар'єри навіть в тих випадках, коли чоловіки проявляють справжню зацікавленість у вихованні дітей.

Основними причинами розлучення у світі є:

- виникнення протиріч між материнськими та виробничими функціями жінок;

- орієнтація на партнера, а не на сім'ю;

- розбіжності життєвих орієнтацій;

- різниця у походженні та вихованні подружжя;

- розбіжності в уявленнях щодо розподілу хатніх обов'язків;

- неготовність до шлюбу та сімейного життя;

- порушення подружньої вірності;

- погані стосунки з батьками (втручання батьків);

- алкоголізм одного з членів подружжя;

- вступ до шлюбу без любові та легковажне ставлення до нього;

- засудження одного з членів подружжя до позбавлення волі на тривалий час;

- невідповідність інтелектуальних здібностей партнерів (невдоволення інтелектуальним спілкуванням);

- невиконання сумісних домовленостей;
- невідповідність у анатомо-фізіологічній будові (сексуальна несумісність) [4; 78].

- неузгодженість з приводу народження та утримання дітей.

Як правило, жінки частіше, раніше та сильніше починають відчувати незадоволення шлюбом, жіноча ініціатива розірвання шлюбу домінує над чоловічою. Проте, якою б не була причина розлучення, вона є сильним психотравмуючим фактором і за шкалою оцінки соціальної реадaptaції посідає друге місце після смерті дитини та одного з членів подружжя. Певна частина розлучених людей відчуває його наслідки протягом 10 років після розлучення, більша частина розлучених справляється зі своїми проблемами через 2–3 роки після розриву і в них знову з'являються відчуття благополуччя.

Розлучення батьків впливає на соціальну адаптацію дітей, пізніше у житті вони вдвічі частіше стикаються з життєвими проблемами, звертаються до психотерапевта, мають проблеми у стосунках з батьками.

Реакції підлітків на розлучення можна умовно розділити за рівнем зрілості їх захисних реакцій на стрес: зрілі, незрілі і невротичні.

1. Підлітки зі зрілими захисними реакціями – альтруїзм, сублімація, пригнічення та прогнозування події, яка ще не відбулася.

2. Підлітки з незрілими захисними реакціями – агресія (як пасивна, так і активна), фантазування, іпохондрія, проекція.

3. Підлітки з невротичними реакціями – інтелектуалізація, відкидання, інверсія, зміщення. [1; 99]

Зазначення реакції мають наступні прояви:

- Відкидання, відмова вірити у розпад сім'ї – більшість дітей живуть надією, що батьки будуть разом;

- Страх, тривожність та невпевненість у майбутньому – в силу підліткового егоцентризму хвилюють можливі несприятливі зміни в житті;

- Гнів та ворожість стосовно того з батьків, який суб'єктивно вважається винним за розлучення або стосовно обох – звинувачення батьків у розпаді сім'ї;

- Самозвинувачення – підліток відчуває провину за розлучення батьків, мати (батько) пішли з сім'ї, бо він не виправдав їх очікувань;

- Ревнощі – у випадку спроб налагодження особистого життя батьками, підліток може відчувати себе занедбаним та непотрібним.

Підлітки по-різному реагують на розлучення: одні в цей період здатні віддалитися від сім'ї, поринувши в соціальну активність з метою якомога меншого перебування вдома. Інші, навпаки, втрачають інтерес до навчання та суспільної діяльності разом з тим, майже усі підлітки можуть надати підтримку батькам та проявляти стосовно них співчуття.

Провідним переживанням в цей період для дівчат є смуток та образа, а для хлопців – гнів та агресія. При чому для дівчат є характерним перейняття від матері зневажливого ставлення як до батька, так і до усіх чоловіків взагалі.

Наслідки розлучення батьків можуть відбитися на підліткові через рік-два у вигляді невроту, результатом чого є невпевненість, знижена самооцінка, зневіра у власні сили, поява фобій та інші депресивно – невротичні симптоми. Зниження підліткової самооцінки можна пояснити підлітковим егоцентризмом, залишення сім'ї батьком (матір'ю) сприймається як особиста відмова їх від сина (доньки).

У підлітковому віці із залишенням сім'ї батьком руйнується віра в близьку людину. Переоцінка особистості батька, який став чужим, супроводжується в свідомості підлітка переоцінкою людей взагалі, проявами якої є недовіра до навколишнього світу.

Згідно даної теми ми провели дослідження, в якому використали дві методики: на вимірювання рівня тривожності (Дж.Тейлор) та діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності (Д.Рассела и М.Фергюсона). У дослідженні брало участь 12 учнів восьмого класу: 6 учнів з розлучених сімей і 6 – з повних сімей.

Після обробки результатів ми можемо зробити висновок, що якщо порівняти групу учнів з розлучених сімей і учнів з повних сімей, то можна стверджувати, що у дітей з розлучених сімей значно підвищений рівень тривожності та рівень самотності. Це свідчить про те, що діти з розлучених сімей значно частіше схильні до переживань, знаходяться в групі ризику, а це може призвести навіть до суїциду. З такими дітьми потрібно проводити особливу роботу та звертати увагу на відносини з батьками. Вони страждають самотністю – їм немає з ким поговорити, немає гарних друзів, разом з якими б вони почували б себе комфортно. З одним з батьків немає емоційного контакту, з різних причин, тому дитина відчуває себе самотньою.

Отже, оскільки на плечі самотньої матері (рідше – батька) лягає турбота не лише про виховання дитини, а й, перш за все, турбота про створення необхідних матеріально-побутових умов життя сім'ї, діти в розлученій сім'ї залишаються без догляду, поки мати на роботі, в 2 рази частіше, ніж у повній. Надмірна зайнятість матері (батька), нервова напруженість, стомлюваність позначаються на її взаєминах з дитиною, негативно впливають на емоційний розвиток дитини, формування її соціальних цінностей, потреб і інтересів. Це зазвичай, негативно впливає на навчання дитини. Адже в неповній сім'ї, у якій дітей виховує мати, яка постійно спішить, роздратована, дитина часто в школі одержує незадовільні оцінки. У результаті гальмується розвиток особистості дитини, її впевненість у собі і навпаки – з'являється почуття невпевненості. Дитина в разі невдач виявляє занепокоєність, іноді демонстративно відмовляється від допомоги. В силу відчуття самотності у неї розвивається звичка приховувати від інших свої переживання, підвищена втомлюваність, загальмованість, пасивність, в'ялість або навпаки – підвищена збудливість, дратівливість розгальмованість почуттів і бажань. Батьки, які проживають окремо від дітей, мають право спілкуватися з ними і обов'язані брати участь у їх вихованні, але користуються цим правом не всі.

Література

1. Гельмут Фрігдер. Діти розлучених батьків. – Москва: Наука 1995. – 207 с.
2. Ковбас Б., В.Костів. Родинна педагогіка: у 3 т. Т. 1. Основи родинних взаємовідносин. – Івано-Франківськ, 2002. – 287 с.
3. Повалій Л. В. Виховання підлітків в неповній сім'ї (Текст): навчально методичний посібник / Л.В. Повалій; Академія педагогічних наук України, Інститут проблем виховання. – К.: Пед. думка, 2008. – 104 с.
4. Постовий В. Г. Тенденція і пріоритети виховання дітей в сучасній сім'ї: Монографія / В.Г.Постовий; Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, Інститут проблеми виховання. – К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2006. – 190 с.
5. Семейное воспитание: краткий словарь / Сост. И. В. Гребенников, Л. В. Ковинько. – М.: Политиздат, 1990. – 319 с.
6. Титаренко В.Я. Семья и формирование личности. – М.: Мысль, 1987. – 351 с.

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛИ (НА ПРИКЛАДІ ПРИЛУЦЬКОЇ ВИХОВНОЇ КОЛОНІЇ)

Студентка III курсу **Желіба Я.В.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Суховєєва Н.М.**

У статті розглядається проблема ресоціалізації неповнолітніх засуджених, які відбувають покарання в закладах пенітенціарної системи, на прикладі діяльності Прилуцької виховної колонії, піднімається питання про необхідність введення посади соціального педагога у виховні колонії для неповнолітніх.

Ключові поняття: виховна колонія, ресоціалізація, неповнолітні засуджені.

Актуальність теми зумовлена поширеністю явищ правопорушень та злочинів серед неповнолітніх, потребою відновлення, соціального функціонування та розвитку особистості засудженого.

Питання ресоціалізації, організації перевиховання неповнолітніх останніми роками стали предметом вітчизняної педагогіки. Ця проблема інтегрує в собі дослідження ряду напрямків: педагогічні основи виправлення неповнолітніх засуджених в умовах виховних колоній (І.Башкатов, П.Вівчар, В.Кривуша, В.Кудрявцев, В.Синьов, М.Фіцула), профілактика правопорушень неповнолітніх (Ю.Александров, І.Дегтярьов, В.Оржеховська, В.Тарарухін). Ряд публікацій висвітлюють соціально-педагогічні аспекти ресоціалізації неповнолітніх в умовах виправного закладу (С.Кушнарьов, С.Харченко).

На думку представників пенітенціарної педагогіки – В.Синьова, В.Кривуші та ін., ресоціалізація являє собою процес виправлення засудженого, формування в нього законослухняної поведінки, стимулювання становлення особистості на таку життєву позицію, яка відповідає соціальним нормам, на основі відновлення, збереження й розвитку соціально-

корисних якостей і відношень особистості під час виконання покарання й подальшої адаптації засудженого до умов самостійного життя на волі. Дане формулювання переважно спрямоване на визначення змісту ресоціалізаційної діяльності.

Слід зазначити, що аналіз наведених визначень ресоціалізації показує, що цей процес, в яких умовах він би не здійснювався – відкритого соціального середовища чи обмеження волі, передбачає зміну спрямованості особистості засудженого, його особистісних якостей, формування у нього само регулятивної стабільної соціально-нормативної поведінки. В його основі лежать внутрішні механізми якісної зміни свідомості особистості, її почуттів та поведінки. Досягнення такого результату потребує часу, який не завжди співпадає із вироком суду. Як зауважує С.Я.Харченко, "характер, спрямованість, особливості ресоціалізаційного процесу щодо неповнолітніх засуджених прямо залежить від руйнівної сили й глибини ресоціалізаційних процесів, котрим особистість піддавалась" [4, с. 59]. При цьому варто також наголосити на врахуванні в ресоціалізаційній діяльності індивідуальних особливостей особистості неповнолітнього засудженого, запровадження соціально-педагогічних технологій на основі особистісно орієнтованого підходу. Ці чинники мають визначити зміст ресоціалізаційного процесу щодо кожної конкретної особистості. Відповідно зміст ресоціалізації має бути спрямований на особистісне зростання підлітка, удосконалення (або розвиток) його морально-етичних поглядів і переконань, формувань засад моральної, правової, громадянської, духовної культури, вироблення позитивних життєвих перспектив, розвиток творчого потенціалу, а також сприяння в загальній середній та професійній освіті, виборі професій [3].

Мета статті полягає в аналізі специфіки процесу ресоціалізації неповнолітніх засуджених на прикладі діяльності Прилуцької виховної колонії.

Вивчення діяльності Прилуцької виховної колонії дозволило визначити особливості виправлення й ре соціалізації неповнолітніх злочинців в умовах виховної колонії.

Основною організаційною ланкою в структурі установи є відділ соціально-виховної та психологічної служби, який створено для безпосереднього забезпечення оптимальних умов відбування покарання, проведення із засудженими соціальної, виховної роботи, спрямованої на формування у них право слухняної поведінки, стимулювання становлення на життєву позицію. Робота соціальної служби установи побудована на принципово нових концептуальних ідеях педагогіки співробітництва, гуманізації процесу виконання покарання з метою соціальної реабілітації таресоціалізації засуджених. Співробітники служби оволодівають теоретичними положеннями сучасної пенітенціарної педагогіки, ознайомлюються з прогресивним досвідом роботи інших установ виконання покарань.

Для розвитку у неповнолітніх засуджених бажаних для ресоціалізації рис особистості особливо ефективним є залучення їх до соціально-корисної діяльності гуманістичної спрямованості.

Так, наприклад, щоб сформувати такі якості характеру, як доброта, милосердя, вихователі 3-го відділення дільниці ресоціалізації запропонували засудженим взяти шефство над місцевим дитячим будинком.

Змістовну основу ресоціалізаційної діяльності в колонії для неповнолітніх складають традиційні напрямки виховної роботи, але реалізовані в специфічних умовах виправного закладу. Як і в традиційній педагогіці, основу виховної діяльності в колонії складає моральне, правове, трудове, фізичне, естетичне, етичне виховання (стаття 124 КВК України).

Це явище ми спостерігаємо і в Прилуцькій виховній колонії. Хлопці, які мають творчі здібності до малювання, випилювання, вишивання, виготовляють для своїх маленьких підопічних іграшки. Вихованці дитячого будинку, в свою чергу, приходять привітати хлопців з початком та кінцем навчального року в школі. На жаль, така робота носить не систематичний характер, так як вихованці установи мають більше вільного часу для заняття творчістю взимку, тому і подарунки малюки отримують на день Святого Миколая та на Новий рік. Слід зауважити, що велику увагу в установі приділяють розвитку фізкультури і спорту: створена відповідна спортивна база, проводяться літня та зимова спартакіади, масові спортивні заходи. Традицією стало проведення спортивних змагань з ігрових видів спорту та тенісу між вихованцями та співробітниками установи.

Одним з важливих напрямків ресоціалізаційної діяльності у ВКє виховно-корекційна робота. Слід зазначити, що в сучасних українських колоніях вже незастосовують каральних та заідеологізованих форм і методів роботи з неповнолітніми. Акцент перенесено на сучасні психолого-педагогічні методи. Проголошення особистісно-гуманного підходу у виховній роботі в умовах ВК зумовлюють олюднення взаємовідносин між співробітниками та засудженими, визнання цінності кожного неповнолітнього, який відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, його прав на соціальний захист як людини, на виявлення і розвиток здібностей та індивідуальності.

Сучасна програма виховної роботи у Прилуцькій ВК, будується не стільки на викориненні негативних рис характеру вихованців, скільки на проектуванні, пошуку та формуванні позитивних якостей. Принцип опори на позитивне в особистості засудженого в процесі її корекції відображає найважливішу психолого-педагогічну закономірність формування і переформування особистості, що ґрунтується на врахуванні потреби людини в самовиявленні та самоствердженні.

Розв'язанням проблем соціально прийнятної поведінки є основою, на якій надалі базується вся ресоціалізаційна діяльність.

Засуджені установи залучаються вихователями відділень дільниці ресоціалізації до пошукової роботи по встановленню імен колишніх вихованців колонії, що знайшли правильний шлях у житті, стали висококваліфікованими фахівцями на виробництві, щасливими батьками. Матеріали з життя колишніх засуджених колонії поміщаються на стенди, в альбоми з історії відділення, що дає змогу вихованцям на власні очі пересвідчитись у тому,

що на свободі можна закріпитися і вести правильний спосіб життя, досягти певних успіхів.

Досить важливим аспектом ресоціалізаційної діяльності є підготовка засуджених до життя на свободі. Вирішення цього завдання потребує подолання того бар'єру, який стоїть між умовами утримання засуджених в установі і життям на свободі. Ізоляція засуджених звужує їх зв'язки з нормальним середовищем.

У процесі ре соціалізації співробітники ВК намагаються виявляти та розвивати позитивні моменти в соціальних зв'язках засуджено: збереження (поновлення) благополучних відносин в родині, в колективі, де він вчився до засудження, у неформальних групах, членом яких він був (спілкування з друзями, творчі, самодіяльні, спортивні та інші об'єднання, гуртки, секції).

Зв'язок з громадськістю дозволяє систематично інформувати засуджених про суспільне життя за межами установи, створювати ситуації, в яких вони можуть безпосередньо спілкуватися з осередком вільних людей. Все це сприяє підготовці засуджених до життя на свободі, до спілкування з людьми. Це дуже важливо, так як за час перебування засуджених в колонії життя не стоїть на місці, розвиваються громадські відносини, змінюються норми гуртожитку.

На сьогоднішній день в установі функціонують Православна церква, церква християн-баптистів "Спасіння", релігійна організація "Емуна", церква "Посольство Боже", відвідує установу представник греко-католицької церкви – диякон Костянтин. В храмах відправляються служби, читаються проповіді, здійснюються обряди хрещення, священник сповідує засуджених, допомагає їм оновитися морально, духовно. І це є доброю ознакою: віруючі поводять себе врівноважено, більш оптимістично, не порушують режим утримання. Представники релігійних конфесій часті гості на різних колонійських святах, допомагають вихованцям не тільки морально, а й матеріально, влаштовують на свободі дітей-сиріт.

Православна церква на власні кошти збудувала дзвіницю і приурочила її відкриття до заключної частини фестивалю "Червона калина". В освяченні дзвіниці взяли участь Іриней – Єпископ Прилуцький та Ніжінський, Амвросій – Владика Чернігівський та Новгород-Сіверський. Священник Георгій Гріга кожної неділі та у святкові дні проводить службу у церкві.

Представники церкви християн-баптистів "Спасіння" проводять службу щосуботи. Організують перегляд відео-фільмів про життя підлітків на свободі, історичних фільмів з подальшим їх обговоренням, запрошують до установи творчі колективи міста. Остання зустріч – з Генадієм Нікутьєвим.

Особливе значення для успішного процесу ре соціалізації неповнолітніх має такий напрямок, як сімейна терапія, під якою розуміють різноманіття контактів із сім'єю і близькими родичами. Цей ресоціалізаційний чинник має величезне значення саме в колоніях для неповнолітніх засуджених, що пояснюється їх віковими й психологічними особливостями. Як правило, у більшості випадків підлітки, навіть опинившись в ув'язненні, продовжують зберігати досить лояльне ставлення до суспільства й не

відчувають явної ворожості до соціальних інституцій. Маючи недостатній життєвий досвід, вони, на відміну від дорослих ув'язнених, швидко адаптуються до нових умов, зберігаючи прихильність до сімейних цінностей, родинних і приятельських зв'язків. Ця особистісна якість обов'язково повинна бути використана педагогами й вихователями для активізації процесу ре соціалізації.

Багато уваги адміністрація установи приділяє саме роботі з батьками, адже вони мають великий вплив на дітей внаслідок родинних зв'язків. Регулярні стосунки з батьками породжують у вихованців почуття провини перед ними, допомагають зрозуміти помилковість своїх вчинків, викликають бажання змінити свою поведінку.

Батьки відвідують установу під час побачень та в дні батьківських конференцій. Під час конференцій працює і батьківський комітет. На засіданнях батьківського комітету вирішуються питання по наданню допомоги в побутовому облаштуванні гуртожитків, розглядається поведінка злісних порушників режиму утримання. Голова батьківського комітету від імені батьків надсилає листи батькам тих вихованців, які не бажають приймати участь у вихованні свого сина. Потрібно відмітити, що такі листи мають великий вплив на батьків, і вони приїздять на побачення, або починають переписуватися з своїми дітьми. Слова співробітників колонії сприймають за обов'язок, а ось коли говорять такі ж самі матері і батьки – це зовсім інше.

Отже, проведене нами вивчення сутності та особливостей ресоціалізації неповнолітніх, засуджених до покарань з позбавленням волі дозволило зробити наступні висновки.

Зміни, які відбуваються у всіх сферах життя суспільства зумовлюють і реформування пенітенціарної системи, зокрема діяльності виховних колоній для неповнолітніх засуджених. Центральним напрямком роботи виховних колоній з неповнолітніми є соціально-виховна робота, яка спрямовується на виправлення й ре соціалізацію засуджених.

Варто зазначити, що не здійснюється належним чином соціальний супровід вихованців. Разом з тим, працівниками установи не використовуються інноваційні методи, зарубіжний досвід; робота в основному будується на традиційних формах і методах.

Також слід відзначити, що в змісті діяльності виховних установ посилився аспект соціального виховання, однак соціально-педагогічна робота здійснюється усіма співробітниками, які не мають відповідної фахової підготовки.

Вважаємо за потрібне доцільне введення у штат виховної колонії для неповнолітніх посаду соціального педагога, до професійних функцій якого входять, зокрема, соціально-терапевтична, соціально-перетворювальна, посередницька, охоронно-захисна; а соціальна реабілітація, соціальна анімація, профілактика, а також ре соціалізація є напрямками його фахової діяльності.

Література

1. Кримінально-виконавчий Кодекс України.
2. Ресоціалізація неповнолітніх, засуджених до покарань без позбавлення волі, як соціально-педагогічна проблема // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць. – Херсон: РІПО, 2010 р. – 286 с.
3. Синьов В.М., Кравуша В.І. Пенітенціарна педагогіка: в основних запитаннях та відповідях: Навчальний посібник. – 2-ге вид. – К., 2000. – 138 с.
4. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І.Д.Зверєвої – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
5. Харченко С.Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 320 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ ІГРОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

Студентка V курсу **Компанець О.М.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Суховєєва Н.М.**

У статті розглядаються правові аспекти профілактики гемблінгу. Здійснюється аналіз основних законодавчих актів, що врегульовують питання грального бізнесу та на які може спиратися соціальний педагог у здійсненні профілактичної роботи.

Ігрова залежність стоїть в одному ряду з такими проблемами суспільства як наркоманія, алкоголізм, токсикоманія. І хоча єдиної державної статистики щодо кількості ігроманів в Україні поки що немає, але є загальносвітова тенденція, що стосується більшості країн – кількість ігроманів всередньому складає 3,7% від загального населення. Однак, варто зазначити, що спостерігається тенденція до збільшення кількості залежних від азартних ігор, що зумовлює актуальність зазначеної проблеми й необхідність здійснення комплексних превентивно-профілактичних заходів. Крім того, враховуючи особливості чинників, які зумовлюють існування ігроманії, боротьба з цим явищем, а також його попередження мають здійснюватися, перш за все, на основі чіткої правової основи. У зв'язку з цим, розробка та вдосконалення нормативно-правової бази є пріоритетним напрямком профілактики ігрової залежності. Проте, дана проблема залишається недостатньо вивченою, що і зумовило вибір теми нашого дослідження. За мету дослідження ми обрали аналіз нормативно-правової бази здійснення профілактичної діяльності ігрової залежності.

Слід зазначити, що в Україні вже розроблені певні нормативні документи, які прямо чи опосередковано регулюють питання організації та проведення ігрової діяльності. А саме:

1. Закон України "Про захист суспільної моралі" (2003 рік);

2. Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" (2002 рік);
3. Закон України "Про заборону грального бізнесу"(2009 рік);
4. Закон України "Про рекламу"(1996 рік);
5. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом" (2002 рік);
6. Проект закону України "Про порядок організації та здійснення азартних ігор в Україні".

Аналіз та узагальнення зазначених документів дозволяє визначити, по-перше, ставлення держави до проблеми; по-друге, визначити правове поле профілактичної роботи соціального педагога. Саме для здійснення ефективної профілактики ігрової залежності соціальному педагогу школи варто знати основні нормативні документи щодо даної проблеми.

Так, Закон України "Про захист суспільної моралі" встановлює правові основи захисту суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль. А саме, державне регулювання і контроль обігу продукції, що негативно впливає на суспільну мораль й умов обігу відповідної продукції та контроль за ним, вироблення правових механізмів і встановлення прав та обов'язків органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ і організацій усіх форм власності по забезпеченню захисту суспільної моралі. Проте, як показало наше вивчення, саме за допомогою ігрових технологій пропагується аморальний стиль життя, адже головним результатом цієї діяльності є отримання грошей, не зважаючи на матеріальний, моральний та фізичний стан гравців [4; 3].

Відповідно до статті 4 Закону України "Про підприємництво" деякі види підприємницької діяльності підлягають ліцензуванню. Це означає необхідність одержання ліцензії – документу, що видає Кабінет Міністрів України або уповноважений ним орган виконавчої влади, згідно з яким власник ліцензії має право займатися певним видом підприємницької діяльності. Ліцензування регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 3 липня 1998 року №1020 "Положення про порядок ліцензування підприємницької діяльності".

Щоб запобігти порушенню нормативно-правових документів про підприємництво, законодавством передбачено кілька охоронних примусових заходів, що можуть застосовуватись як при ліцензуванні, так і після його здійснення, визначають правові засади здійснення відповідного виду діяльності. Разом з тим, ряд власників ігрових клубів не мають жодних ліцензій і примусові заходи їх аж ніяк не лякають.

В свою чергу Закон України "Про рекламу" вказує, що при рекламуванні грального бізнесу обов'язково повинне міститись посилання на номер спеціального дозволу, ліцензії, дату їх видачі та найменування органу, який видав спеціальний дозвіл, ліцензію[6;3]. Але в житті ми можемо спостерігати зовсім іншу картину, коли людям пропонують шалені виграші і ні про які ліцензії мова вже не йде.

Найбільшої ваги в питанні профілактики ігрової залежності, на нашу думку, має Закон України "Про заборону грального бізнесу". Цей закон запроваджує обмеження щодо здійснення грального бізнесу в Україні, виходячи з конституційних принципів пріоритету прав і свобод людини і громадянина, захисту моральності та здоров'я населення, заборони використання власності на шкоду людині і суспільству. Згідно статті 1 даного закону, гральний бізнес визначається як діяльність з організації та проведення азартних ігор у казино, на гральних автоматах, у букмекерських конторах та в електронному (віртуальному казино), що здійснюють організатори азартних ігор з метою отримання прибутку. Згідно статті 2, в Україні забороняється гральний бізнес та участь в азартних іграх. За умови порушення даної статті до суб'єктів господарювання, які організують і проводять на території України азартні ігри, застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафу у розмірі вісім тисяч мінімальних заробітних плат з конфіскацією грального обладнання, а прибуток (дохід) від проведення такої азартної гри підлягає перерахуванню до Державного бюджету України [2, 1].

Проте, як показало вивчення, навіть такі жорсткі санкції щодо організаторів азартних ігор аж ніяк не припинили розвиток ігрової діяльності в Україні; вони швидше призвели до поширення підпільного ігрового бізнесу, який набуває все більшого розповсюдження.

Поруч з цим, викликає занепокоєння проект Закону України "Про порядок організації та здійснення азартних ігор в Україні". У ньому визначається правовий порядок організації та здійснення азартних ігор в Україні, встановлення контролю за їх проведенням з метою забезпечення належного захисту суспільної моралі, інтересів громадян та економічних інтересів держави. Проте, затвердження та вступ у дію даного законопроекту абсолютно знівелює діючу нормативно-правову базу, зокрема Закон України " Про заборону грального бізнесу". Так, згідно даного законопроекту, основними принципами державної політики щодо азартних ігор є:

- 1) пріоритетність інтересів захисту прав громадян;
- 2) забезпечення захисту суспільної моралі та запобігання антисоціальному впливу азартних ігор на населення;
- 3) регулювання законом основних засад діяльності у сфері організації та здійснення азартних ігор;
- 4) забезпечення дотримання організаторами азартних ігор вимог законодавства у відповідній сфері;
- 5) забезпечення рівних можливостей організаторам азартних ігор;
- 6) забезпечення дотримання однакових умов участі в азартній грі для усіх учасників;
- 7) спрямування доходів держави від азартних ігор виключно на потреби охорони здоров'я та освіти;
- 8) надання дозволу на проведення лише тих азартних ігор, результат яких визначається випадковістю;
- 9) встановлення особливого порядку ліцензування та патентування грального бізнесу;

10) здійснення попереджувальних заходів з метою запобігання злочинної діяльності та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, під час організації та здійснення азартних ігор [7; 7].

Як бачимо, деякі з цих принципів, зокрема 6, 7, 8, є досить суперечливими. По-перше, це пов'язано з тим, що місцеві органи влади можуть бути зацікавлені в незаконній організації ігрової діяльності з метою отримання прибутку. По-друге, доходи від організації та проведення азартних ігор будуть отримувати власники ігрових клубів і яким чином вони будуть спрямовані на охорону здоров'я та освіти залишається невідомим.

Разом з тим, згідно статті 3 даного законопроекту, на території України дозволяється організувати та проводити такі види азартних ігор: бінго, гра в тоталізатор, циліндричні ігри (в тому числі рулетка), гра в карти чи в кості, гра на гральних автоматах, інші азартні ігри, але це саме ті ігри, які користуються найбільшим попитом у гравців. Про користь чи шкоду цього законопроекту говорити складно, проте дотриматись принципів, що вище зазначені при умові дозволу організації азартних ігор буде майже неможливо.

Ми розуміємо, що одними заборонними заходами проблему ігрової залежності звісно подолати не вдасться, проте, якщо дозволити ігровий бізнес, то результат теж буде не найкращим, це ми можемо констатувати з досвіду діяльності ігрових клубів. Тому варто розробляти інноваційні методи і форми профілактики ігрової залежності та вдосконалювати нормативно-правову базу з питань регулювання ігрової діяльності. Таке поєднання профілактичних заходів зможе покращити ефективність діяльності, яка спрямована на попередження явища ігрової залежності. Саме тому, соціальному педагогу школи варто знати основні нормативно-правові документи, що стосуються цієї проблеми та здійснювати інформаційно-просвітницьку роботу серед учнів, батьків та вчителів з метою захисту їх прав та інтересів.

Література

1. Васильєва І.А. Психологія і фактори комп'ютерної тривоги // Питання психології. – 2004. – № 5. – С. 34–37.

1. Закон України "Про заборону грального бізнесу"(2009 рік).

2. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" (2002 рік).

3. Закон України "Про захист суспільної моралі" (2003 рік).

4. Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" (2002 рік).

5. Закон України "Про рекламу" (1996 рік).

6. Проект закону України "Про порядок організації та здійснення азартних ігор в Україні".

Вечорниці як форма підготовки української молоді до сімейного життя: історичний аспект

Студент II курсу *Конончук Д.І.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. *Суховєєва Н.М.*

У статті в історичному аспекті розкриваються гендерні особливості соціалізації української молоді, пов'язані з підготовкою хлопців і дівчат до вступу у шлюб.

Ключові слова: *вечорниці, соціалізація, молодь.*

Вечорниці, досвітки та "вулиця" – це та частина молодіжної культури села, що викликала жваве зацікавлення дослідників ще наприкінці XIX ст. (Іванов В., Кузеля З., Гнатюк М. та ін.). Саме завдяки побутуванню на значній частині України інституту вечорниць/досвіток (восени-взимку) та вулиці (навесні-влітку), що були невід'ємною складовою молодіжної культури в центральних регіонах України, на Поліссі та Слобожанщині, сільська молодь мала змогу досить повно реалізувати потребу у спілкуванні з протилежною статтю.

Мета статті – проаналізувати особливості гендерної соціалізації сільської молоді України у XIX – початку XX ст.

В межах інституту вечорниць/досвіток/вулиці процес соціалізації молоді набував якісно нових вимірів, оскільки змінювалась його спрямованість: головний акцент зміщувався з трудового виховання на сферу комунікативну, провідними темами ставали проблеми спілкування із протилежною статтю, кохання, заміжжя. У цей період молодь отримувала певну свободу дій, вже не перебуваючи постійно під контролем батьків. Водночас зростала міра особистої відповідальності дівчини за власні вчинки та поведінку, вимоги до якої зі сторони інститутів соціального контролю стають жорсткішими.

Назагал, дівчата починали відвідувати вечорниці з 13–15 років. На одних вечорницях гуртувались, як правило, дівчата-однорітки (верстваки), і саме дівчата відігравали першорядну роль в організації та проведенні вечорничних зібрань упродовж призначеного для цього періоду. Зазвичай усі турботи, пов'язані із влаштуванням вечорниць, були сферою відповідальності дівчат: вони визначали місце щоденних зібрань (хату), домовлялися із господарями, забезпечували необхідні витратні матеріали (тріски чи гас для освітлення, солому чи дрова для опалення), а також продукти для приготування спільної вечері (борошно, яйця, олію, сало, крупи, м'ясо тощо). Крім того, саме дівчата дбали про чистоту у вечорничній хаті (білили її, мазали піч та долівку, прикрашали інтер'єр, прибирали тощо), і, що найголовніше, вони ж відшкодовували господарям дому своєрідну "орендну плату": один день на тиждень (четвер) дівчата прями для них ("відпрядали") [3; 185]. Внесок хлопців, що неодмінно приходили на вечорниці, обмежувався лише запрошенням музик, а також забезпеченням вечорничної

групади горілкою для вечері та соломною (обмолоченими снопами), які використовували длюя ночівлі.

Прикметною рисою українських вечорниць/досвіток слід вважати явні гендерні відмінності у поведінці дівочих та парубочх гуртів, що виявлялись, насамперед, в статичній, очікувальній позиції дівчат на противагу активності та мобільності парубочих ватаг.

За таких обставин доволі парадоксальним видається той факт, що повсюдно хлопці певного кутка села розглядали місцеві вечорниці як "свої", перешкоджаючи візитам сюди сторонніх парубків [1; 22].

Той факт, що парубоча групади певного кутка села розглядала місцевий вечорничний дівочий гурт як свою "колективну власність" свідчить також інший цікавий специфічний вечорничний звичай, що його зафіксувала у 1934 році Н.Заграда під час своїх етнографічних студій на Поліссі (Чорнобильський р-н Київської обл.): "Хлопці з собою приводили чужих хлопців, один хлопець на вечерках рахувався за хазяїна і угощав чужих хлопців своїми дівчатами... Як яка дівка приглянеться чужому хлопцю, то він шепне тому, хто його привів, і вже той тягне ту дівчину на куль (солому) і так угощає його своєю дівчиною (свого села), а той (в свою чергу) так робить у себе. Як дівка не хоче з хлопцем тим ночувати, то її насильно заставляють; свій хлопець ще поб', лає її й каже: "Як я був у них, то мені давали дівку, а ти не хочеш". Йому стидно перед чужим хлопцем..." [4; 87–88]. Така імобільність дівчат на противагу значній свободі пересування хлопців в юнацькому віці є логічним продовженням започаткованої ще на ранніх етапах соціалізації лінії на гендерну диференціацію сфер та форм прояву активності (внутрішня зона, дім, статичність – "жіноча"; зовнішня, поза домом, динамічність – "чоловіча").

Через згадані вище обставини між різними вечорничними дівочими гуртами розгорталось суперництво на ґрунті завоювання симпатій парубків. Так, наприклад, обираючи хату для зібрань, дівчата зважали також і на її розташування, віддаючи перевагу тій, що стоїть "на видному місці". Дівчата, що краще співали, скоріше здобували прихильність хлопців і використовували свої вміння для привернення їхньої уваги [2; 330].

З іншого боку, виразним пасивно-очікувальною позиції дівчини та невизначеності її майбутньої долі можна вважати також і ворожіння про одруження, що були інтегральною складовою дівочої субкультури. Це може свідчити про те, що прогнозування власної долі було більш актуальним саме для дівчат на тлі загальної невизначеності ситуації та неможливості дієво на неї впливати, управляти нею чи контролювати її перебіг.

Особливо яскраво гендерні відмінності поведінки парубків та дівчат за ознакою "пасивність/ініціативність" ілюструє звичай влаштовувати "ярмарки на дівчата", що мав поширення на території бойківсько-гуцульського пограниччя, а також у середовищі Угорської Русі [5]. Скласти уявлення про те, як усе відбувалось, можна з опису такої події, яка відбувалась щороку навесні, на свято Юрія (6 травня) у містечку Перегинськ Долинського повіту (сучасна територія Івано-Франківської обл.):

"На кожний ярмарок сходяться численно дівчата, що вже на відданю (з матерями) і легіні. Дівчата уставляються рядами коло моста, як можна найкраще причепурені, а легіні переходять попри них і приглядаються їм... Як котра котрому сподобається, то зараз зачинається на місці відповідна розмова. Коли легінь цілком не знає дівчини, а се трапляється часто, то наперед питає, хто вона і звідки вона, а потім виходять з нею з гурту на розмову... В цей спосіб розпізнається багато молодих людей з околиці Перегинська, а такі знайомства кінчаються звичайно вінчанєм... Парубки приходять нераз навіть дуже здалека" [5; 1–2].

Таким чином, досвід організації дозвілля української молоді має давні традиції та специфічні особливості у різних регіонах України. Разом з тим слід відмітити його спільну змістовну спрямованість на підготовку юнаків і дівчат до усвідомленого вступу у шлюб, що завжди лежало в основі міцної української родини і залишається актуальним сьогодні.

Література

1. Богуславский Ф. Село Юриновка Новгородсеверского уезда Черниговской губернии в историческом и этнографическом отношении // Черниговские Губернские Ведомости. – 1855. – № 19-21. – С.1-43.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – К., 1993. – 590 с.
3. Чубинский П. Очерк народных юридических обычаев и понятий в Малороссии. – Спб., 1869. – 41 с.
4. Кузеля З. Ярмарки на дівчата. (Причини до української етнології) // Львів, 1914. – 12 с.
5. Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии: очерки по этнографии края // Под ред. В.В.Иванова. – Т. 1. – Х., 1898. – 1012 с.
6. Заглада Н. Матеріали з етнографічних досліджень в Чорнобильському районі на Поліссі в 1934 р. // Відділ рукописів ІМФЕ ім. Рильського НАНУ. – Ф. 43. – Оп. 5. – Од. зб.166. – 93 арк.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В РОЛЬОВИХ СТРУКТУРАХ СІМ'Ї

Студентка ІV курсу *Кошова І.Л.*

Науковий керівник: канд.пед. наук, доц. *Володченко Ж.М.*

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню гендерних стереотипів в рольових структурах сім'ї.

Ключові слова: гендерні стереотипи, гендерний підхід, рольова структура сім'ї, соціальні ролі, статеворольові стосунки.

Серед усіх геніальних винаходів людства одне з провідних місць займає сім'я, родина – група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом. "Від родини йде життя людини", "Без сім'ї нема щастя на землі", – говорять українці. Функції сім'ї

надзвичайно благородні й різноманітні: відтворення і продовження роду людського, виховання дітей, організація домашнього господарства і побуту, забезпечення і передача новим поколінням духовних і матеріальних цінностей та життєвого досвіду, трудових умінь і навичок, підготовка молоді до сімейного життя.

Метою даної статі є теоретичне обґрунтування гендерних стереотипів в рольовій структурі сім'ї.

Сім'я – то святий вузол, яким сполучаються люди в суспільстві; життєдайний осередок, що приводить на світ божий, плекає найвищу цінність людства – дітей, майбутнє народу, завдяки яким кожні батько й мати мають реальну можливість повторити і продовжити себе у своїх нащадках. Людина є смертною. Але рід, родина, народ – безсмертні! Високоорганізована, національно свідома українська сім'я – це духовний храм України – матері. Тому й виховний вплив сім'ї на формування й етнізацію особистості, на щоденне наше буття переоцінити неможливо. Сім'я – найблища вихователька підростаючих поколінь, невтомна плекальниця високої духовності та гуманізму, національного духу, характеру, свідомості, психології й патріотизму. Родовід вихователів йде від матері, батька, від сім'ї. Колективними зусиллями кожного народу впродовж багатовікової історії створена власна національна виховна система, наділена як загальнолюдськими здобутками, так і самобутніми творчими знахідками.

Тривалий час в історичному розвитку суспільства сім'я мала патріархально-авторитарний характер і, відповідно, багато рис, характерних для даного типу традиційної сім'ї: чіткий ролевий розподіл в сім'ї між подружжям і дітьми при домінуючій ролі чоловіка (батька, чоловіка, старшого брата); економічна залежність дружини і дітей від чоловіка – голови сім'ї; подвійний стандарт відносно жінок: підпорядкування її сексуальності репродуктивним функціям і заперечення її як такої у жінки; неприйнятність в суспільній свідомості розлучення і нетипових форм сімейно-шлюбних відносин і т.д. Тобто, традиційна сім'я – це сім'я, яка по своєму типу, характеру сімейних відносин і сімейної поведінки відповідає нормам і правилам, прийнятним у суспільстві, як на формальному, так і на неформальному рівні. З цієї причини традиційна сім'я в кожному суспільстві мала і має свій специфічний вигляд.

Впродовж багатьох століть головою української родини був чоловік, якому жінка зобов'язана була бути вірною і слухняною, в усьому покірною. Батько був прикладом обов'язку, відповідальності, розуміння, терпимості та пошани до дружини і дітей. Тобто батько займав в сім'ї своє належне місце – голови родини, який разом у злагоді з матір'ю творили міцну українську родину. Від початків існування батько був головою сім'ї, другом і приятелем матері, опікуном-постачальником для дітей, він був їхнім охоронцем і заступником перед всякими негараздами. На прикладі батька, його розумних рішень, порад у співпраці з матір'ю, виховувались діти. У наш час ми стаємо свідками того, що статус і роль батька починає

зменшуватись, а з тим втрачаються дуже цінні не тільки виховні, але й моральні елементи в сім'ї.

За визначенням Капської А.Й. "сім'я – мала соціальна група створена на основі офіційного чи громадського шлюбу, або кровній спорідненості, члени якої об'єднуються веденням домашнього господарства, спільним проживанням, виконанням сімейних функцій, емоційними зв'язками та взаємними юридичними і моральними зобов'язаннями стосовно один одного" (5, 45). "Шлюб – це соціальна форма відносин між чоловіком і жінкою, яка історично змінюється, і за допомогою якого суспільство санкціонує і впорядковує їх статеве життя, встановлює їх подружні та батьківські права і обов'язки" (5, 48).

Останні десятиліття сучасна сім'я перестає бути основним засобом включення молодого покоління в культурну традицію. Серйозній трансформації піддалися сімейні цінності, практично у всіх шлюбно-сімейних сферах; відбулись радикальні зрушення в ролевих і статусних позиціях чоловіка і жінки, як системоутворюючих основ інститутів шлюбу і сім'ї. Наймасштабніший вплив на сім'ю має збільшена емансипація індивідів, особливо жінок, названа М.Бердяєвим "кризисом родового начала", пов'язаних із зміною ролі жінки в сім'ї і суспільстві, системі життєвих орієнтирів сучасної жінки. На перше місце виходить цінність самореалізації, індивідуальної успішності, соціальної престижності, тоді як традиційні фамілістичні установки на сім'ю і дітей як головні орієнтири життя жінки поступово, але стійко відходять на другий план і все більш архаїзуються.

Не менш глибокими виглядають зміни і в ролестатусних характеристиках іншої статі – чоловіків. На думку Е.Ф.Мольович – основною зміною чоловічої ролі є зниження їх самостійності в образі життя, самозабезпечуваності, самовідповідальності, та ініціативності в поведінці. Ідеальний тип "справжнього чоловіка", який завжди був умовним і часто проектувався в минуле, тепер остаточно втратив свою монолітність, а окремі його компоненти, наприклад, агресивність, що раніше вважались позитивними, стали проблематичними і дисфункційними, доцільними лише в певних, суворо обмежених умовах (4, 59).

Сьогодні все більше вчених сприймає парадигму гендерного підходу в педагогіці. Для них привабливим є те, що гендерний підхід орієнтований на формування й утвердження рівних, незалежних від статі можливостей самореалізації людини в усіх сферах життєдіяльності. Однак гендерні підходи в педагогіці сприймаються як наукова екзотика.

Вивченням молодого сім'ї займалися – А.Антонов, Т.Гурко, Л.Гордон, А.Зубенко, В.Зацепін; над питанням неповної сім'ї працювали – В. Костів, Л.Ковальчук, В.Єрмаков, О.Максимович. Праці та дослідження І.Трубавіної, К.Левченко стосувались дистантної та проблемної сімей. Питання гендерних стереотипів детально розглядали зарубіжні психологи Ж.О'Ніл, Е.Вільям і Б.Бест, В.Гоув, М.Блер і Л.Ліхтер, Н. Гербнер та багато інших. Серед українських вчених, які займаються проблемами гендерного підходу до сім'ї займаються В.Кравець, В.Гайденко, М.Левківський.

Аналіз цих робіт свідчить про детальне вивчення проблем сімейного виховання, але аспект ролевих функцій батька й матері потребує ще ґрунтовного вивчення. Це і визначило вибір теми нашої наукової статті.

Література

1. Кон И. Психология половых различий. – М., Наука, 2001.
2. Костив В. Неполная семья // Семейное воспитание. Краткий словарь. – М., Политиздат, 1990.
3. Кравець В. Гендерна педагогіка. Навчальний посібник. – Тернопіль: Джура, 2003.
4. Мольович Е.Ф. Половые различия и социализация. – М.: Политиздат, 1998.
5. Родинно-сімейна енциклопедія. Авт.кол. Благінін В., Белкіна Н. та ін.; За заг. ред. Арвата Ф. – К., Богдана, 1996.

СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК НАПРЯМ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Магістрантка **Крицька І.В.**

Науковий керівник: канд.пед. наук, доц. **Качалова Т.В.**

У даній статті обґрунтована актуальність обраної теми, так як статеве виховання молодших школярів як напрям роботи соціального педагога не є достатньо вивченим.

Ідеєю написання роботи є поставити перед соціальним педагогом першочергове завдання, яке полягає у допомозі молодшим школярам, представникам як жіночої, так і чоловічої статі, зорієнтуватися та пристосуватися до мінливих умов середовища.

Ключові слова: *статеве виховання, статі, статеві ролі, статева соціалізація, статева ідентифікація, статева диференціація.*

Сім'я посідає найголовніше місце у вихованні культури міжстатевих взаємин, у статевій соціалізації дитини. Конкретні дослідження сексологів і сексопатологів, психологів і соціологів свідчать, що низькі моральні засади статевої поведінки, збочення в статевих потягах і міжстатевих стосунках часто беруть свій початок у неблагополучному родинному житті батьківської сім'ї. Отже, правильне статеве виховання в сім'ї багато в чому визначає перспективи особистого щастя і сімейного благополуччя дітей.

На становлення особистості людини та на формування уявлень дітей і підлітків про майбутню сім'ю впливають не тільки мати й батько, але й інші позасімейні інститути.

Реформування навчально-виховного процесу в закладах середньої освіти сприяє формуванню у дітей та учнівської молоді морально-психологічних поглядів на статеvu поведінку, шлюб та сім'ю, культуру міжстатевого спілкування, збагаченню досвіду виконання особистісних ролей у сім'ї та суспільстві відповідно до статевої належності.

В.О.Сухомлинський писав, що важко навчити будь-якої професії, бо їх багато, але всі хлопчики й дівчатка стануть дружинами і чоловіками, батьками й матерями, і навчити їх цьому необхідно.

Тривалий час у нашому суспільстві формуванню й усвідомленню власного "Я" як представника певної статі приділялося мало уваги. Статева соціалізація особистості – оволодіння підростаючим поколінням нормами поведінки з представниками протилежної статі, підготовка молоді до інтимних стосунків, створення сім'ї та виховання дітей – залишалась у тіні.

Вважалося, що спрацюють природні інстинкти. Проте час і стан статевого виховання дітей і молоді вимагають переглянути зміст, форми та методи цього виховного процесу, оскільки зростає кількість кризових сімей, знижується вік початку статевого життя, зростає кількість підлітків із венеричними захворюваннями, захворюванням на СНІД, збільшується кількість молодих матерів-одиначок, тривожить статистика сексуальних насильств, шокує низький рівень освіченості в галузі сексуальної культури. Тому зростає роль соціального педагога у формуванні адекватної статевої ролі культури школярів.

Метою даної статті є визначення змісту соціально-педагогічної діяльності зі статевого виховання молодших школярів.

Специфіка статевого виховання молодших школярів полягає в тому, що дитину як суб'єкта діяльності не можна вважати безстатевою істотою. З одного боку, це означає, що для виховання можуть бути використані будь-які види діяльності, а з іншого – важко знайти якийсь особливий вид діяльності, який би спеціально організовувався чи стимулювався в інтересах статевого виховання молодших школярів. Тому той чи інший вид діяльності учнів – праця, спілкування, гра, навчання – може бути важливим елементом виховного процесу. За таких умов вирішальна роль відводиться діяльності соціального педагога. Але, готуючи фахівця цієї галузі, слід урахувати, що він, перш за все, повинен добре знати самого себе, бути для вихованців живим прикладом позитивної поведінки, взірцем для наслідування. Соціальний педагог лише тоді виправдовує соціальні сподівання, якщо його особистість, загальна і професійна культура розвиваються випереджаючими темпами відносно підростаючого покоління, адже особистість вихователя – дуже важлива умова ефективного виховання[5].

У молодшому шкільному віці відбувається формування ролівих позицій чоловіка і жінки. І те, в яку жінку перетвориться дівчинка чи яким чоловіком виросте хлопчик, значною мірою залежить від характеру виховної роботи. Виховання хлопчиків і виховання дівчаток має свою специфіку. Враховуючи у своїй роботі статеві відмінності та особливості дітей, соціальному педагогу буде легше впливати на формування особистості чоловіка й особистості жінки.

Перші наукові праці з гендерної проблематики з'явилися близько 20 років тому. Але, незважаючи на відносну "молодість" гендерного підходу та складність самого феномену, початок ХХІ століття ознаменувався пошуком шляхів соціального партнерства жінок і чоловіків, рівномірного

використання їх потенціалу в будь-якій сфері життєдіяльності, що є метою сучасного людства. Тому над даною проблемою працювали такі науковці: І.С.Кон, С.Бем, Р.Корсині, А.Ауербах, Дж.П.Мак-Кинни, М.Д.Берзонські, Д.Моутет, В.С.Агєєв, Т.А.Рєпіна, Я.Л.Коломінський, А.Іглі, С.Бісарія, Е.Мак-Кобі, К.Джеклін, Л.Вейтсман, П.Муссен, С.Московічі, У.Мішел, Л.Колберг, Р.Абрамович, Б.Заззо, А.Бандура, Н.О.Дерій, О.С.Цокур, І.В.Іванова, А.В.Фурман, Т.Л.Надвинична.

Виховний процес відбувається на різних рівнях: шкільна освіта, позашкільна освіта, дитячі угруповання за інтересами, сім'я. І якщо в минулі десятиліття вирішальну роль у пізнанні статевих особливостей організму відігравали друзі, вулиця, то сьогодні цей процес повинен стати керованим. Вирішальну роль у переорієнтації виховного впливу на молоду людину і сприймання себе, повинна відіграти освіта. На жаль сім'я, яка є місцем постійного проживання дитини, не завжди готова до правильного пояснення всіх статевих особливостей та вікових змін, які відбуваються з дитиною.

Як відзначає Я.Л.Коломенський і М.Х.Мелтсас, статево-рольова ідентичність поділяються більшістю авторів на дві складові:

- статева ідентичність – розуміння приналежності себе до певної статі, єдності свідомості і поведінки індивіда, що зараховують себе до тої чи іншої статі;

- власне статево-рольова ідентичність – знання і засвоєння ролей чоловіка та жінки. В цілому, провідними механізмами статевої соціалізації можна вважати статево-рольову ідентифікацію та диференціацію.

Статева ідентифікація – це ототожнення себе з представниками певної статі, що проявляється в єдності поведінки та самосвідомості індивіда, який відносить себе до певної статі та орієнтується на вимоги відповідної статевої ролі [2].

Статева диференціація дітей пов'язана з їх анатомо-фізіологічними особливостями, зумовленими біологічною статтю дитини та соціально-психологічними факторами. До останніх відносяться:

- ім'я дитини;
- відмінності в одязі дівчаток і хлопчиків;
- оволодіння мовою (у 2 роки діти вже розуміють, до представника якої статі відноситься слово "він", "вона", про кого говорять "ходив", "ходила");
- ігри дітей, особливо сюжетно-рольові;
- ставлення батьків до дитини як до представника чоловічої або жіночої статі. Відношення до дитини як до безстатевої істоти може стати головною причиною серйозних відхилень у формуванні самосвідомості сина або дочки. Сюди можна віднести фемінізацію хлопчиків та маскулінізацію дівчаток. У наступні роки життя, у молодшому шкільному або підлітковому віці, такі відхилення у поведінці можуть ускладнювати процес соціалізації особистості. Не можна будувати статево-рольове виховання на протиставленні іншій статі ("Ти не дівчисько", "Соромно плакати як дівчинка", "Так ведуть себе тільки дівчата" та інше). Це породжує неповагу і нелюбов до осіб

протилежної статі (образливі слова, прізвиська на адресу дівчат, небажання сидіти за однією партою з дівчатками);

- соціально-психологічні чинники статевої відмінності: товариські стосунки, дружба між дівчинкою і хлопчиком. При належному ставленні до них і правильному регулюванні з боку дорослих такі стосунки завжди справляють позитивний вплив на розвиток особистості дитини;

- щирі стосунки з батьками та іншими дорослими членами сім'ї. Якщо в сім'ї склалися довірливі стосунки між усіма її членами, якщо син або донька впевнені, що батько і мати ніколи не дозволять собі глузувати над ними, кривдити їх почуття, вони завжди звернуться до них за порадою, поділяться своїми потаємними думками та переживаннями[6].

Молодший шкільний вік – це період поглиблення психологічних відмінностей, статевої диференціації у поведінці хлопчиків і дівчаток (в іграх, навчанні та творчих видах діяльності).

Навчально-виховний процес у цьому періоді пов'язаний із:

- поглибленням розуміння дітьми етичних, естетичних критеріїв краси людського тіла, міжстатевих взаємин;

- накопиченням досвіду співпраці з однолітками та дорослими в школі й за її межами;

- розширенням уявлень про роль чоловіка й жінки в народженні дитини та виконанням батьківських ролей;

- розумінням значення дружби, кохання у створенні сім'ї;

- умінням відрізнити прояви нормативної статевої поведінки (жести, рухи, дотики, слова) від поведінки, пов'язаної з відхиленнями від норми;

- умінням знаходити вихід із ситуації, коли хлопчики і дівчатка стають об'єктом сексуальної агресії з боку однолітків або дорослих;

- розширенням знань про фізіологію організму людини, здоровий спосіб життя, рід і родину як основу життя суспільства [7].

Реформування освіти дозволяє спрямувати педагогічний процес на статево виховання особи, який вимагає створення певної системи, спрямованої на формування статевої свідомості дитини, координацію діяльності різних дитячих закладів і соціальних інститутів.

Завданнями соціальних педагогів у статево вихованні дітей мають стати:

- відновлення та збагачення зразків чоловічої та жіночої поведінки в суспільстві; орієнтація на врахування в кожній дитини (хлопчика і дівчинки) характерних психологічних відмінностей у світогляді; формування навичок і вмінь, необхідних для виконання статевої особистості в родинному та суспільному житті, розвитку емоційної сфери;

- засвоєння статевої моделі чоловічої і жіночої поведінки в навчально-виховному процесі, позанавчальних видах діяльності: творчості, іграх, спорті тощо;

- підвищення педагогічної культури батьківської сім'ї, оскільки дитина ідентифікує себе і свою поведінку з батьківською;

- визначення критичних періодів розвитку статевої свідомості і само-свідомості дитини; включення до змісту навчальних предметів гуманітарного циклу матеріалу, який допоможе дитині свідомо засвоїти статеву роль.

У зв'язку з вище зазначеним можна визначити мету статевої просвіти має стати:

- розвиток статевої свідомості дитини;
- її обізнаність у питаннях етики та психології статевої поведінки;
- готовність людини до створення сім'ї та виконання родинних ролей подружніх, батьківських, сімейних.

Зміст статевої просвіти носить інтегрований характер, оскільки включає в себе етичні, психологічні, правові, фізіологічні, гігієнічні, педагогічні та інші аспекти статевої поведінки. Отже, зміст статевої освіти повинен ґрунтуватися на принципах:

- об'єктивності, правдивості, науковості у висвітленні всього спектра питань, пов'язаних із репродуктивною функцією людини, інтимними стосунками;

- формування позитивного ставлення до проблем сексуальності, кохання, піклування про ближнього, почуттів дружби як невід'ємних складових культури сім'ї та особистого щастя;

- доступності інформації з урахуванням вікових, індивідуальних можливостей та соціальних умов розвитку особистості;

- збереження природності у поведінці дорослих в організації і реалізації сексуальної просвіти дітей (тема еротики має залишатися в змісті статевої поведінки психологічно нейтральною, але посідати рівноправне місце серед інтересів і проблем дітей);

- виключення зі змісту статевої освіти порнографічної літератури, яка несе в собі брутальний компонент, вульгаризує зміст інформації;

- залучення до просвітницької роботи медиків, психологів, юристів, педагогів з відповідною підготовкою;

- послідовності та системності статевої просвіти, що передбачає наступність у передачі знань, необхідних для засвоєння певного обсягу інформації [3].

Отже, формування належного ціннісного підґрунтя гендерних установок щодо власної та протилежної статі є важливим завданням виховання особистості молодшого школяра.

Література

1. Авраменкова В.В. Половая дифференциация и сексуализация детства: Горький вкус запретного плода // Вопросы психологии. – 2003. – №5. – С.15.

2. Городнова Н.Н. Гендерная идентификация как механизм формирования представленный подростков о будущей семье // Журнал практического психолога. – 2005. – №5. – С.18.

3. Дерій Н.О. Стать і сексуальність: психолог-педагогічний погляд / Гендерний розвиток у суспільстві: конспекти лекцій. – 2-е вид. – К.: ПЦ "Фоліант", 2005.

4. Кон И.С. Ребенок и общество. – М., Главная редакция восточной литературы издательства "Наука", 1988р
5. Коростіль М. Гендерна соціалізація дитини // Психолог. – 2009. – №356 (травень 20). – С.20.
6. Мазниченко М. Чхетиани Т. Половое воспитание старших дошкольников // Дошкольное воспитание. – 2004. – №5.
7. Цокур О.С., Іванова І.В. Основи гендерного виховання / Гендерний розвиток у суспільстві: конспекти лекцій. – 2-е вид. – К.: ПЦ "Фоліант", 2005. – 351 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПІДЛІТКАМИ, ЗАЛЕЖНИМИ ВІД ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СПОСОБІВ САМОВИРАЖЕННЯ

Студентка ІV курсу **Кришко О.М.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Володченко Ж.М.**

Стаття присвячена обґрунтуванню екстремальних способів самовираження підлітків.

Ключові слова: екстремальність, екстрим, самовираження, підлітковий вік.

Сучасне українське суспільство, переживає трансформацію системи цінностей, обумовлену модернізацією суспільного життя. Процеси глобалізації в економічній, політичній, культурній сферах створюють умови, в яких молоде покоління України відчуває себе найбільш незахищеною категорією населення, яка знаходиться в своєрідному ціннісному і духовному вакуумі. Молодь, підлітки стали дезорганізованими, інфантильними, схильними до впливів екстремізму, до екстремальних видів самовизначення, самоствердження.

Вчені констатують той факт, що поряд з позитивними характеристиками молодого покоління, стали проявлятися тривожні симптоми соціального інфантилізму і фанатизму; втрати національної культурної ідентичності; індивідуалізму і еґоцентризму, девіантної і делінквентної поведінки; диверсифікації культурних і духовних цінностей; відсутності життєвих перспектив і самоактуалізації.

На жаль, у вітчизняній практиці не вироблена цілісна державна молодіжна політика, відсутня комплексна програма розвитку підростаючого покоління, його інтеграції в соціальне життя українського суспільства; не систематизовані технології профілактики негативних явищ засобами соціально-культурної та педагогічної діяльності.

Тому метою нашого дослідження стало теоретичне обґрунтування поняття екстремальних форм самовираження підлітків.

Виникнення нових субкультурних молодіжних організацій асоціальної спрямованості є безумовним рецидивом, який викликаний сьогодні бажанням молоді висловити свій протест до існуючої державної соціальної

політики та привернути увагу громадськості до себе через ризиковані, екстремальні види поведінки.

Феномен екстремальності є об'єктом дослідження цілої низки галузей наукового знання, причому кожна з них описує екстремальні вчинки або думки про них із позицій своєї дисциплінарної ізолюваності. Екстремальні явища розглядаються у вузькому значенні. І лише, взяті загалом, результати цих досліджень можуть ініціювати комплексне вивчення екстремальності та її проявів в сучасному суспільстві.

Першим завданням розгляду і побудови проблемного поля роботи є дослідження джерел, що дозволяють визначити ключові моменти життєдіяльності індивіда, пов'язані з проявами екстремальності. Серед них можна відзначити: егоїзм, страх, агресію, посягання на визнання свого авторитету, ризик і т.д. Поняття ризику є одним із ключових при дослідженні проблеми екстремальної поведінки. Цією проблемою займалися дослідники: П.Лагадек, А.Томас, П.Словік, П.Столлен, Б.Фішхофф.

Не менш важливою в дослідженні природи екстремальності та форм її прояву є проблема соціалізації особи, яку досліджували Ж.-П.Сартр і К.Ясперс, де соціалізація зводиться до світу соціальних ролей. Прояви екстриму знаходяться в прямій залежності від акцентуації особи.

У вітчизняній філософії соціалізація особистості як базова основа прояву або непрояву екстремальності розглядалася в загальному контексті марксистської концепції людини. Чималий внесок в розробку проблеми внесли такі дослідники як Б.Г.Ананьєв, Е.А.Ануфрієв, В.С.Барулін, Л.П.Буєва.

Педагогічне осмислення екстремальної поведінки спирається на роботи дослідників, які розглядають формування особистості в нормі і в патології (Б.Г.Ананьєв, К.А.Альбуханова-Славська, Л.І.Божович, Л.С.Виготський, І.С.Кон, О.М.Леонтьєв, С.Л.Рубінштейн, Д.І.Фельдштейн). В історії педагогіки проблема крайніх форм поведінки підлітків і молоді всебічно розглядалась А.С.Макаренком, С.Т.Шацьким, В.М.Сорокою-Росинським, В.О.Сухомлинським; проблема становлення особистості в діяльності молодіжних об'єднань представлена в дослідженнях Т.Ф.Алексєєнко, Н.Ф.Басова, Е.А.Дмитренко, О.В.Лісовця, Ю.И.Поліщука та ін.

Важливими джерелами нашого дослідження стали соціально-педагогічні праці, присвячені вивченню ціннісних орієнтацій молодого покоління: Г.М.Андрєєвої, В.Г.Бочарової, І.Д.Беха, В.Г.Лісовського та ін.

Аналіз досліджень та ситуацій по протидії проявам екстремальної, ризикованої поведінки дозволяє констатувати відсутність уваги громадськості, держави до проблеми; однобічність її висвітлення, недостатню дослідженість та розробленість. Це спричинено певними протиріччями, які існують в теорії і практиці визначеної проблеми:

- між необхідністю глибокого філософського, історичного, соціокультурного аналізу процесів, які відбуваються в сфері молодіжної культури і гострою потребою держави і суспільства в науково обґрунтованих практичних рекомендаціях по профілактиці екстремальної поведінки, пов'язаної з ризиком, суїцидальними проявами і т.п.;

- між потребою в профілактичній роботі по протидії екстремальним проявам самоствердження в молодіжному середовищі і недостатньою розробленістю системи профілактичних засобів, залежності молоді від цих проявів;

- між потребою у вдосконаленні системи культурно-дозвіллевої діяльності підростаючого покоління і скороченням можливостей його залучення до неї;

- між відсутністю авторитетних молодіжних організацій, об'єднуючих і виховуючих молодь і підлітків на позитивних зразках і потребою самоутвердження і творчої реалізації особистості в середовищі однолітків;

- між кризою інституту сім'ї, сімейного виховання (пригноблення індивідуальності та ініціативності підлітків, молоді як з боку батьків, так і вчителів) і потребою у повазі, любові, довірі, вислуховуванні, поважанні точки зору;

- між потребою підлітків і молоді у самовизначенні, культурі міжособистісного спілкування, існування і взаємодії і недостатнім рівнем сформованості цих якостей у молодого покоління [1; 57].

Важливість вирішення виділених протиріч сприяє науковому осмисленню суті і специфіки залежності підлітків від екстремальних видів поведінки, а також змістовних, організаційних, соціальних умов здійснення превенції і зниженню рівня залежності від визначених способів самоствердження.

Література

1. Актуальные проблемы культуры XX века. – М., 1993
2. Алмазов Б.Н. Психическая дезадаптация несовершеннолетних. – М., 1995
3. Альберти Р., Эммонс М. Умейте постоять за себя. Ключ к самоутверждающему поведению. <http://bookap.by.ru/popular/popular.shtml>.
4. Альтшулер Г.С., Верткин И.М. Жизненная стратегия личности. – М., 1991
5. Балл Г.А. Нормы деятельности и творческая активность личности // Вопросы психологии. – 1990. – №6. – С. 42–43.
6. Бочкарев А.П. Механизм формирования корпоративной культуры. <http://management.com.ua/hrm/hrm041/html>.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЯК ЦІННОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Студентка V курсу **Ляшко О.О.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Борисюк С.О.**

У статті розглядаються теоретико-практичні вирішення соціально-педагогічної проблеми формування навичок здорового способу життя як цінності у дітей старшого шкільного віку.

Здоров'я населення – це показник добробуту держави, тому його збереження є завданням державного рівня, особливої уваги потребують

діти та молодь, усвідомлення ними цінностей здоров'я, розуміння визначальної ролі здорового способу життя та формування індивідуальної поведінки на цих засадах. Від пріоритетів у ціннісному світогляді молодої людини залежить майбутнє країни. Процес формування ціннісної сфери особистості є надзвичайно складним, залежить від багатьох факторів, що впливають на засвоєння соціальних цінностей індивідом. До сновних з них належать: духовно-моральний рівень суспільства, умови соціалізації в сім'ї, де дитина вбирає цінності свого безпосереднього оточення; організована система виховання, освіти та культури; вплив різних формальних та неформальних груп, насамперед оточення ровесників [4].

Саме ціннісні орієнтації і зумовлюють поведінку людини, яка і є однією з основних детермінант здоров'я. Найтяжчі хвороби у наш час пов'язані з індивідуальними навичками, особливо постійними, які у сукупності часто називаються способом життя.

В Україні простежується загальна тенденція до зростання захворюваності дітей та молоді. За даними Міністерства охорони здоров'я України 90% усіх підлітків мають відхилення у загальному стані здоров'я, 50% – незадовільну фізичну підготовку, 20% мають по два і більше захворювань. Серед випускників загальноосвітніх закладів, за статистичними даними, 60% мають порушення постави, 50% – короткозорість, 40% – порушення серцево-судинної системи та нервово-психічні відхилення. Кожен четвертий юнак за станом здоров'я не може проходити строкову службу в армії. Лібералізація моральних вимог, порушення внутрішніх зв'язків у сім'ї і недостатнє статеве виховання призвели до зростання серед дітей інфекційних хвороб, які мають соціально-обумовлений характер – туберкульоз, ВІЛ/СНІД та хвороби, що передаються статевим шляхом [5].

Аналіз наукових праць свідчить про відсутність однозначного підходу до проблеми формування навичок здорового способу життя. Проте, різні визначення, класифікації здоров'я, здорового способу життя в цілому не суперечать одне одному, а навіть взаємодоповнюють, взаємопідсилюють і дозволяють розглядати їх з різних позицій. Так, різні напрями виховної роботи в школі з формування здорового способу життя розробляли Г.І.Власюк, О.Д.Дубогай, В.Г.Кузь, С.О.Свириденко, А.Л.Турчак; психологічні особливості виховання особистості розглядали І.Д.Бех, Н.Ю.Максимова, С.К.Масгутова, І.В.Нікітіна, Р.Ф.Пасічняк, І.М.Романишин, М.В.Савчин, Л.С.Ульяницька; питанням формування ціннісних орієнтацій старшокласників приділяли увагу С.В.Лапаєнко, О.Ф.Турянська, К.Н.Шамлян.

Метою написання наукової статті є розгляд проблеми формування навичок здорового способу життя як однієї із головних умов становлення гармонійної особистості.

Освіта у галузі здоров'я на основі навичок ЗСЖ має поєднувати засвоєння необхідних знань, формування певного ставлення та конкретних навичок, необхідних для позитивної поведінки, збереження та розвитку здоров'я. Саме ця тріада *"знання-ставлення-навички"* визначає зміст навчання в галузі здоров'я на основі навичок. Розкриємо зміст понять.

Знання – передача знань у процесі навчання може включати як викладенні та засвоєння, так і розуміння того, як різні факти пов'язані один з одним. Знання є необхідною умовою навички, але не достатньо для її формування.

Ставлення – це особистісні погляди, стереотипи, уявлення, переконання, суб'єктивні оцінки суперечностей: важливе чи неважливе, хороше чи погане, потребує уваги чи не потребує уваги тощо. "Знання-ставлення-навички" – це поняття розглядається в широкому тлумаченні, включаючи до цього визначення також ціннісні настанови, переконання, соціальні та субкультурні норми, права, очікування та мотивації. Ставлення зумовлює певні дії або реакції людини. Наприклад, повага до свого тіла та висока оцінка важливості догляду за тілом є суттєвим фактором збереження особистого здоров'я.

Навички – можна визначити як здатність практикувати конкретні моделі поведінки. Вони включають також життєві навички, що передбачають здатність до позитивної поведінки, яка дає можливість ефективно вирішувати проблеми та долати повсякденні труднощі.

Цей активний підхід виник як альтернатива пасивному інформаційно-просвітницькому, який виявився неефективним у вирішенні завдань профілактики куріння, вживання алкоголю, наркотизації, поширення інфікування ВІЛ та ХПСШ. Формування навичок ЗСЖ передбачає використання інтерактивних методів навчання: моделювання ситуацій, рольові ігри, дискусії, тренінги, вікторини, ситуаційний аналіз, перегляд телепередач тощо [7].

Поняття здоровий спосіб життя розглядається у співвідношеннях триади: здоров'я-здоровий спосіб життя-культура здоров'я. Поняття "здоров'я" нерозривно пов'язане із поняттям "здоровий спосіб життя" як сценарій життєдіяльності, спрямованої на збереження та покращення здоров'я. Результатом сформованості здорового способу життя є "культура здоров'я" як показник вихованості, що передбачає певний рівень знань, умінь і навичок формування, відтворення та зміцнення здоров'я [3].

О.В.Вакуленко до *навичок ЗСЖ* відносить:

- дотримання режиму дня;
- відмову від шкідливих звичок (паління, вживання алкоголю та наркотичних речовин);
- дотримання оптимального рухового режиму;
- раціональне харчування;
- загартовування;
- особисту гігієну [1].

Чимало вчених з'ясовують питання: з чого складається філософський базис збереження здоров'я, що треба закладати з дитинства у процесі виховної роботи у світоглядні цінності людини, щоб вона поважала себе й своє здоров'я. Відповіді на ці запитання певною мірою дає теорія формування здорового способу життя. Вона ґрунтується на визначених методологічних засадах пріоритету цінності здоров'я у загальній системі цінностей людини; розгляду здоров'я не лише як стану організму людини, якому

притаманні відсутність захворювань або фізичних вад, а як стану повного благополуччя, яке об'єднує фізичну, духовну, психічну та соціальну сфери життя й самопочуття особистості, тобто здоров'я – це гармонійне поєднання усіх чотирьох складових, які лише разом становлять здоров'я особистості; відповідальність за здоров'я рівною мірою несуть, з одного боку, інститути суспільства (держава, громади, організації тощо), а з іншого боку – самі люди [7].

Принципово нове замовлення на здорову людину нової генерації вносить істотні зміни в умови функціонування освітнього закладу. В освітній процес вводиться нова функція – забезпечення здоров'я громадян, котра визначена в VI розділі Національної доктрини розвитку освіти "Освіта і фізичне виховання – основа для забезпечення здоров'я громадян" [5]. Таким чином, ефективність процесу формування ЗСЖ залежить від спрямованості навчально-виховного процесу, форм та методів його організації. Категоризація навичок, на основі яких будується освіта в галузі здоров'я: навички міжособистісного спілкування; навички відмови; навички співробітництва і групової роботи; навички захисту і пропаганди; навички критичного мислення; навички самоврядування; навички прийняття рішень; навички керування почуттями; навички справлятися зі стресом.

Визначено, що найпопулярнішими формами роботи щодо формування здорового способу життя в молодіжному середовищі стали інноваційні віяння у вигляді інтерактивних театрів, молодіжних лекторських груп, спікерських бюро.

Інтерактивні театри – це нова інноваційна форма роботи, що використовується для профілактики небезпечної поведінки серед молоді. Суть її полягає в тому, що автори зображають певну проблемну ситуацію в молодіжному середовищі (непорозуміння серед підлітків, тиск з боку друзів, сварка з батьками тощо). Більшість сюжетів, що розігруються акторами інтерактивного театру, висвітлюють негативні явища, притаманні дитячій та молодіжній аудиторії (наркоманія, паління, вживання алкоголю). Конфліктний сюжет розігрується на сцені, але у його вирішенні беруть участь не лише актори, а й глядачі. У будь-який момент глядач може змінити актора й розуграти свій спосіб вирішення проблеми. Завдання театру змоделювати життєву ситуацію і залучити глядачів до спільного пошуку вирішення проблеми. Сценарії, як правило, пишуться на прикладах, які мали місце у реальному житті.

Центральною темою є маніпулювання (численні способи спонукати молодих людей палити, вживати проти свого бажання алкоголь чи наркотики), а також прийоми, що дозволяють протистояти тиску або ухилитися від небезпечних дій. Сцени, що їх представляють актори, відображають найгірші сценарії розвитку подій вдома, в школі та на роботі і розігруються двічі. Вперше аудиторія стежить за тим, як розгортаються події, а в процесі повторного показу будь-хто з глядачів може зупинити перебіг п'єси і запропонувати свій варіант виходу із ситуації. За результатами роботи молоді глядачі зазначають неабиякий позитивний вплив театральних сцен на молодь, адже театр допомагає подивитися на власне життя начебто збоку.

На профілактичну роботу серед учнів спрямована організація роботи спікерських груп. Спікерські групи – це групи молодих людей та спеціалістів, що займаються профілактичною діяльністю серед молоді за методикою "рівний-рівному", мають навички та досвід лекційно-тренінгової роботи, об'єднані спільною метою та програмою, володіють необхідними методичними матеріалами. Серед спікерів є люди, які на власному досвіді пізнали всю складність проблем, що їх вони намагаються розв'язати. Ці люди відверто говорять про себе та своє життя. Наприклад, якщо темою розмови є ВІЛ/СНІД, то залучаються особи, які можуть розповісти про те, як вони інфікувалися, як живуть з цією хворобою і як вони зараз себе почувають. Слухачі більше можуть повірити таким людям, ніж лікарям.

Однією із форм залучення молоді до пропаганди здорового способу життя є робота спеціально організованих груп також за методикою "рівний-рівному" – молодіжні лекторські групи. В основному, лектори – молоді люди, волонтери центрів соціальних служб для молоді, учні навчальних закладів. Молоді лектори, організатори проведення лекцій повинні не лише зацікавити слухачів предметом обговорення, а переконати молодь в необхідності відповідального ставлення до власного здоров'я, необхідності зміни поведінки на більш прийнятну, безпечну. На даному етапі важливим досягненням є заохочення певної категорії молоді до участі в програмах щодо дотримання здорового способу життя. Навчання проводиться у формі бесід з поєднанням лекції та тренінгу (переважно ігрового). Підлітки отримують знання профілактичної тематики: з проблем інфікування ВІЛ/СНІДом чи хворобами, що передаються статевим шляхом, про наслідки вживання алкоголю, наркотиків, тютюнопаління. Лекційна робота проводиться у загальноосвітніх школах, технікумах, школах-інтернатах, клубах за місцем проживання, дитячих лікарнях, дитячих та молодіжних громадських організаціях. Часто під час проведення лекційних занять використовуються відеосюжети на відповідні тематики, розглядаються інформаційні матеріали. Під час проведення лекційної роботи в навчальних закладах відбувається залучення молоді до реалізації соціальних програм, розповсюджується інформація про роботу "Телефону довіри". Також практикується вулична соціальна робота в межах програми – проведення бесід у дворах та ігрових майданчиках, де збираються молодь та підлітки. Як правило, молодіжна лекторська група (2–4 особи) 1–2 рази на тиждень виступає з вибраною тематикою перед своїми однолітками. Показником результативності діяльності лекторської групи є запрошення її учасників у навчальні заклади для подальшої співпраці, повторних виступів [2].

Слід пам'ятати, що будь-яка робота щодо пропаганди здорового способу життя, спрямована на вирішення важливої задачі, основна мета якої – це збереження майбутньої нації.

Література

1. Вакуленко О.В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці / О.В.Вакуленко. – К., 2004.
2. Власюк В.Г. Формування в школярів прогннення до ведення здорового способу життя // Рідна школа, 2002. – № 8–9.

3. Кривошеєва Г. Культура здоров'я особистості як соціально-педагогічна проблема / Г.Кривошеєва // Шлях освіти., 2001. – № 1. – С. 10–13.
4. Московська М.Ціннісні орієнтири української та російської молоді України // Соціальні виміри суспільства. – Вип. 2. – К.: СОЦІС, 1998. – 85 с.
5. Сущенко Л.П. Соціальні технології культивування ЗСЖ людини // Запоріж. держ. ун-т. – Запоріжжя, 1999.
6. Яременко О. Формування здорового способу життя молоді / О.Яременко. – К.: Український інститут соціальних досліджень, 2002. – 207 с.

РЕАБІЛІТАЦІЙНА ДОПОМОГА ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Студентка IV курсу **Матійко О.В.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Конончук А.І.**

У даній статті аналізуються проблеми взаємодії соціального педагога та дітей з особливими потребами під час реабілітаційних заходів з використанням арт-терапії. Результати такої співпраці сприяють активній позитивній соціалізації даного типу клієнтів.

Організація соціальної допомоги дітям і молоді, позбавленим можливості вести повноцінне життя внаслідок вад фізичного або психічного розвитку, потребує, в першу чергу, зміни ставлення суспільства до дітей з особливими потребами та проблеми розумової відсталості дітей в Україні. Внаслідок обмежень у спілкуванні, самообслуговуванні, пересуванні, контролі за своєю поведінкою розвиток цих дітей залежить від задоволення їх потреб іншими людьми [5].

Спеціальні освітні заклади для розумово відсталих учнів зорієнтовані на максимальний розвиток загальних соціально-адаптивних можливостей дитини, її обізнаність, практичну підготовку до основних сфер життєдіяльності в суспільстві і найперше – до самообслуговування, спілкування, соціальної поведінки. І не останнє місце в цій роботі посідає мистецтво. Термін "арт-терапія – (терапія мистецтвом) здатна простими й екологічними засобами актуалізувати внутрішній потенціал кожної дитини, сприяти зціленню і встановленню гармонії особистості, формувати творчу позицію дитини. У нашій країні цей термін почав вживатися порівняно недавно – усього декілька десятиліть. Первинна основа арт-терапевтичних технологій – архаїчні форми мистецтва, що збереглися в народній творчості, що характеризується наївністю, безпосередньо діючим характером, опорою на символічну мову несвідомого і які є джерелом душевного здоров'я людини. На сьогоднішній день ситуація, яка склалася в Україні з лікуванням, навчанням, реабілітацією дітей з особливими потребами, може бути реально визначена як критична. Недостатнє фінансування, як це не дивно, уже не є головною причиною становища, що створилося, бо, перетворившись на "вічний" чинник, воно саме по собі вже не цікавить дослідників через безперспективність позитивного рішення в осяжному майбутньому. На перший план сьогодні висуюються проблеми, пов'язані з кадровими

втратами, відсутністю професійних навичок у молодих працівників і, найголовніше, розмиванням основ раніше створеної системної роботи в цьому напрямі. Саме ці обставини примушують сьогодні шукати нові шляхи вирішення старої проблеми, і одним з них може стати розробка й впровадження в різних регіонах України цільових комплексних програм надання педагогічної підтримки дітям з особливими потребами [2]. Це дає підстави визначити мету даної статті: визначення спеціальних умов надання реабілітаційної допомоги дітям з особливими потребами засобами арт-терапії.

Індивідуальна арт-терапія може застосовуватися в психіатрії: для осіб, до яких не можна застосувати вербальну психотерапію (олігофрени), пацієнтів з неглибокими психічними розладами невротичного характеру; для дітей і дорослих з проблемами вербалізації (аутисти, мовні порушення-заїкуватість, малококтатність), з невимовними переживаннями (з посттравматичними розладами). Індивідуальний арт-терапевтичний процес відбувається, як правило, на основі психодинамічного підходу – дослідження несвідомого на продуктах образотворчої діяльності. Як інші форми психотерапії, арт-терапія припускає психотерапевтичний контакт, встановлення психотерапевтичних взаємин, феномен перенесення і контрперенесення. На першому етапі відбувається створення простору довіри для клієнта (дитини або дорослого). Арт-терапевт завжди поруч із клієнтом під час його творчості. Він не коментує, не робить зауваження, а сприяє вираженню емоцій (особливо негативних), з'ясовує за допомогою запитань усе, що робить клієнт. Але ніколи не оцінює роботу клієнта ні з естетичної, ні з іншої точки зору!

Групова арт-терапія передбачає не тільки взаємодію з іншими учасниками групи, але і самостійну образотворчу роботу, що робить вплив на динаміку загального процесу. Крім того, поєднуються прагнення учасників до "злиття" з групою і збереження групової ідентичності – з одного боку, і потреба в незалежності і зміцненні індивідуальної ідентичності – з іншого. Існує декілька варіантів групової арт-терапії, що розрізняються між собою, головним чином, за ступенем групової взаємодії і "структурованості":

- а) студійна відкрита група (переважно неструктурована);
- б) аналітична закрита група (різний ступінь структурованості);
- в) тематично орієнтована група (різний ступінь відкритості і структурованості) [1].

Існують і "змішані" варіанти арт-терапевтичних груп, які на різних етапах роботи можуть бути або більш, або менш структурованими. Учасники неструктурованих арт-терапевтичних груп хоча і зустрічаються в певний час в спільному приміщенні працюють цілком самостійно. Їм не пропонується ні будь-яких загальних тем, ні інструкцій з виконання роботи. Зовсім не обов'язково дотримуватися і якого-небудь жорсткого, чітко визначеного набору тем. Вони охоплюють різні сфери життя пацієнта або групи і є лише орієнтирами: власне минуле і теперішній час; уявлення про себе; як я уявляю себе перед оточуючими; моя найголовніша проблема; моє найгірше враження; я і моя хвороба; що я боюся; наша сім'я; мої батьки; мій головний недолік і гідність; я серед людей; що мені не подобається в людях; хто я; я у вигляді тварини; життєвий шлях; мої сни.

Майбутнє, цілі і абстрактні поняття: яким я б хотів бути; життя без хвороби; ким би я хотів бути; якби я був чародієм; моя батьківщина; три бажання; я через десять років; любов; ненависть; краса; добро; туга; свобода; сила; слабкість; залежність; незалежність; жіночність; гідність чоловіка; концентрація; напруга; страх; біль; бажання.

Стосунки в групі: наша група; моє положення в групі; моя проблема відношення в групі; настрої з приводу сьогоднішньої зустрічі в групі; група у вигляді тварин; група у вигляді цирку; чарівник змінив групу; група в пустелі; що я людям даю і чого я від них чекаю; портрети членів групи [3].

Практичні заняття в групах арт-терапії можна розпочати з індивідуального малювання, яке стимулює творчість і усвідомлення почуттів, допомагає членам групи краще познайомитися один з одним.

Сучасна арт-терапія включає в себе велику кількість засобів і методів. Традиційними серед них є різні малюнкові методи. Крім малюнкових, в арт-терапії можна виділити методи, пов'язані з використанням таких засобів, як: пластичний матеріал (глина, пластелін, віск); фотокартки; театральні і паратеатральні прийоми; колаж; маска; дискурсивні прийоми; "терапевтичний брукс"; музика; прийоми роботи з голосом і співи; танок; класичні і рухи і прийоми [4].

Таким чином, кожен із них організовує навколо себе цілий спектр додаткових технічних методів, які збагачують творчі можливості учасників арт-терапевтичного процесу безкінечно.

Література

1. Вальдес Одріосола М.С. Арт-терапія в роботі с подростками. Психотерапевтические виды художественной деятельности: метод пособие. – М.: ВЛАДОС, 2007. – С. 8–13.
2. Вознесенська О. Арт-терапія сім'ї // Психолог. – 2005. – №10. – С. 9–14.
3. Вознесенська О. Особливості арт-терапії як методу // Психолог. – 2005. – №10. – С. 5–8.
4. Деркач О. Арт-терапевтичні техніки в роботі соціального педагога // Соціальний педагог. – 2008. – №2(14). – С. 15–22.
5. Старовойтов А.В. Содержательные и процессуальные особенности арт-терапии // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – №5. – С. 70–72.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ

Студент V курсу **Мовчан Т.В.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Конончук А.І.**

У статті аналізуються теоретичні аспекти сутності здорового способу життя особистості, обґрунтовується важливість формування здорового способу життя для студентської молоді.

Після здобуття у 1991 році незалежності Україна пережила кілька криз, що серйозно вплинуло на спосіб життя населення. Зубожіння, безробіття, екологічні небезпеки та зміни соціальних норм і цінностей негативно впливають на стан здоров'я та розвиток людей в усіх вікових групах, але особливо небезпечним це виявилось для дітей та молоді, про що свідчить поширення негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі, поширення соматичних захворювань тощо [1].

Збереження й зміцнення здоров'я молодого покоління є актуальною проблемою і турботою будь-якої сім'ї, держави і справедливо вважається багатством нації, яка покладає надії у подальшому прогресивному розвитку на своїх нащадків. На жаль ХХ і початок ХІ століття створили такі складні й обтяжливі психологічні й екологічні умови для населення Землі, що організм сучасної людини не встигає впродовж часу її життя пристосовуватися до швидкоплинних змін у зовнішньому світі. Почастішали природні й техногенні катаклізми, масові катастрофи, зростають частота й інтенсивність стресів, стає реальністю всебічна екологічна небезпека [3].

За визначенням ВООЗ здоров'я – це стан повного фізичного, психологічного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад. Прикорм фактом є те, що з кожним роком в Україні спостерігається погіршення стану здоров'я дітей та молоді. Згідно результатів досліджень стан здоров'я людини залежить від способу життя.

Здоровий спосіб життя – це спосіб життєдіяльності людини, який вона свідомо обирає та відповідально відтворює в повсякденному бутті з метою збереження та зміцнення здоров'я.

Це стійка система стосунків людини з собою, природним і соціальним середовищем, система уявлень про етичні та моральні цінності, ставлень, намірів, стереотипів поведінки; реалізації стратегій, спрямованих на задоволення різноманітних потреб, на основі адаптації до правил, законів і традицій суспільства та швидкозмінних умов життєдіяльності.

Формування здорового способу життя молоді є важливою проблемою, оскільки вони становлять групу, яка схильна піддаватися негативним впливам середовища, зокрема, через несформованість ціннісних орієнтацій та брак досвіду. Молодь – це група населення, яка є репродуктивним потенціалом країни і від рівня її здоров'я залежить майбутнє демографічне становище населення та загалом здоров'я нації.

Здоровий спосіб життя як якісна сторона буття людини в його цілісному системному втіленні, зумовлюючись політичними, соціальними, економічними чинниками, водночас визначається їх свідомістю та поведінкою, ставленням до власного здоров'я і здоров'я оточуючих. Відмінність в поведінці, ставленні до здоров'я – важлива детермінанта якості життя та кількості здоров'я. Як зазначають вчені сприятливі економічні та соціальні умови життя, будучи об'єктивним фундаментом здоров'я, автоматично й одноznачно не забезпечують його підтримки, охорони та збереження [4].

Здоровий спосіб життя об'єднує все, що сприяє виконанню людиною її професійних, громадянських та побутових функцій в оптимальних для

здоров'я умовах і відображає зорієнтованість діяльності особистості в напрямі формування, збереження та зміцнення як індивідуального, так і громадського здоров'я. Він пов'язаний з індивідуально-мотиваційним втіленням індивідами своїх соціальних, психологічних, фізичних можливостей і здібностей і характеризує коло фізичного життя, душевних здібностей, духовних можливостей особистості.

Разом з тим здоровий спосіб життя – особистісне новоутворення, продукт духовних і фізичних зусиль людини на основі відповідального ставлення до здоров'я, яке дозволяє виробляти та самостійно реалізувати цілісну систему дій з формування, збереження, зміцнення, споживання, відновлення та передачі здоров'я (всіх його складових) у стрімко змінних умовах чи змінювати середовище для активної життєдіяльності, продуктивного довголіття, благополуччя людини. Це основа розвитку та реалізації особистого потенціалу [6].

Показниками здорового способу життя людини є: володіння раціональними методами врівноваження зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на її здоров'я; усвідомлене та відповідальне ставлення до потреб свого фізичного, психічного та соціального "Я" і реальних можливостей їх задоволення; навички раціональної організації щоденного буття, що забезпечують гармонійне функціонування, взаємодію всіх життєвих органів. Складові здорового способу життя – це дії та навички, що стосуються всіх сфер здоров'я, а саме: фізичної, психічної, соціальної, духовної, інтелектуальної, професійної, сексуальної, репродуктивної, емоційної, екологічної [5].

Характеризуючи зміст поняття "здоров'я", "здоровий спосіб життя", ми виділяємо і таке поняття як "культура здоров'я." Аналіз літератури свідчить про недостатню змістовну та практичну дослідженість даного феномену. Аналіз наукової літератури дає підстави вважати, що це важлива складова загальної культури особистості, яка характеризує рівень її знань про власне здоров'я як життєву цінність, про власне здоров'я та рівень поведінки, який відповідає цим знанням. Той чи інший рівень культури здоров'я є результатом здорового способу життя особистості. У цьому контексті ми визначаємо культуру здоров'я як важливу складову загальної культури особистості, яка забезпечує певний рівень знань і умінь про збереження й зміцнення власного здоров'я, про здоров'я як важливу особистісну і громадську цінність і характеризує певний (високий, низький, середній) рівень культури щодо власного здоров'я та здоров'я навколишніх у мікро- та макросередовищі.

Формування культури здоров'я особистості на будь-якому віковому етапі потребує максимальної уваги до мотиваційної сфери особистості. Мотивація на здоровий спосіб життя (ЗСЖ) – це система ціннісних орієнтацій та внутрішніх спонук до збереження, відновлення і зміцнення здоров'я. Особливо актуальною є проблема формування культури здоров'я для молоді, оскільки зокрема студентської. Адже система навчання у ВНЗ створює всі необхідні умови для формування позитивної мотивації на

формування навичок ЗСЖ пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному(гуманістичному) стилі взаємодії, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До них належать: ситуаційно-рольова гра, соціально-психологічний тренінг, метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, тощо.[6]

Створення у ВНЗ сприятливих освітньо-виховних умов для становлення майбутніх фахівців, формування здорового психологічного клімату, здорових гармонійних родинних стосунків, культури спілкування, культури міжособистісних взаємин, вироблення соціальної активності, активної життєвої позиції ведуть до запобіганням факторам ризику та оволодіння необхідними знаннями і життєвими навичками щодо культури здоров'я студентської молоді.

Таким чином, саме ВНЗ є тим центром, де формування культури здоров'я студентів повинно стати першочерговою справою освітньо-виховного процесу, метою якого є пропаганда здорового способу життя, щоб на практичних прикладах своєї роботи доводити дієвість знань і вмінь по ФЗСЖ. Результатом формування навичок ЗСЖ у студентів стає постійне та самостійне навчання засобам поліпшення здоров'я, вміння протистояти впливу шкідливих звичок та негативних проявів у суспільстві.

Література

1. Димов В. М. Здоровье как социальная проблема // Социально-гуманитарные знания. – 1999. – №6. – С. 170–185.
2. Кривошеєва Г. Культура здоров'я особистості як соціально-педагогічна проблема // Шлях освіти. – 2001. – №1. – С. 35–37.
3. Нагорна А. Стан здоров'я населення України // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2004. – №1. – С. 4–13.
4. Омельченко С. О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: Монографія. – Луганськ: 2007. – 352 с.
5. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І. Д. Звереві. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
6. Що таке здоровий спосіб життя? // Шкільний світ. – 2003. – грудень, №45.

ВПЛИВ НЕПОВНОТИ СІМ'Ї НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Студентка III курсу **Мусієць Л.І.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Конончук А.І.**

У статті аналізуються особливості та причини та виникнення неповних сімей. Розкриваються проблеми виховання дітей у таких сім'ях.

В умовах трансформації українського суспільства проблема неповної сім'ї та її роль у формуванні соціальної компетентності особистості стає дедалі більш актуальною. Все частіше спостерігаються кризові явища у сімейно-шлюбних відносинах, зокрема, неухильно зростає кількість неповних сімей. За даними Державної Доповіді про становище сімей в Україні, серед господарств з дітьми майже четверту частину становлять неповні сім'ї (24,8%), або понад 2 млн. сімей. Проблема неповної сім'ї не нова, увага до неї спостерігалась на поч 70-х рр. XX ст. в СРСР з боку таких дослідників як Б.Псавко, П.Старожицький, М.Соловйов, Б.Урланіс, А.Харчев, Л.Чуйко, М. та ін., які розглядали в основному проблему розлучених сімей. На неї звертали увагу також класики радянської педагогіки – А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський.

Мета статті полягає у визначенні особливостей та причин виникнення неповних сімей, їх вплив на соціалізацію особистості дитини, яка проживає у неповній родині

Неповна сім'я, виходячи із загального уявлення поняття "сім'я", – це сім'я з порушеними шлюбними відносинами та певними функціями; сім'я, в якій дитина /діти проживають з одним із батьків. Неповна сім'я характеризується специфічною формою інституювання, порушенням внутрішньої структури і деформацією подружніх та батьківських стосунків.

Зазначимо основні ознаки неповної сім'ї:

1. наявність неповнолітньої дитини;
2. наявність відношень спорідненості – рідна дитина, усиновлена дитина, відсутність шлюбних стосунків;
3. спільність бюджету та сумісне проживання членів сім'ї, оскільки частими є ситуації, коли мати віддає дитину родичам і не згадує про неї роками, однак має офіційний статус самотньої матері та отримує соціальні виплати.

Існування неповної сім'ї в теперішній час обумовлене в основному наступними причинами [5; 214]:

1. Смертю одного з подружжя (11%)
2. Відносно широко поширеною є позашлюбне народження (17%)
3. Розпадом шлюбів (36%)

У цілому дослідники виділяють такі види неповних сімей [15;10]:

1. Осиротіла сім'я – сім'я, в якій один з батьків помер, а інший не вступив до нового шлюбу;
2. Неповна сім'я, що утворилась внаслідок розлучення батьків (за умови, коли основний батько, той, хто виховує дитину, – не вступив до нового шлюбу);
3. Дистанційна сім'я, де один з батьків фактично відсутній, (живе окремо). Це означає, що шлюб між подружжям ще не розірваний, але фактично вони разом не живуть;
4. Батьківська сім'я, де сам батько виховує дитину (дітей).
5. Материнська сім'я, де дитину виховує сама мати.

Існує ряд проблем, що стосуються неповних сімей, до яких відносяться: [5; 210]

1. Соціально-економічні;
2. Педагогічні;
3. Медичні;
4. Психологічні.

Ці всі проблеми майже завжди зустрічаються у неповних сім'ях і завжди негативно впливають на розвиток особистості дитини в ній.

Присутність виховного впливу батька та матері на дитину займає досить чільне місце. Тільки у тій сім'ї, де присутні обоє членів подружжя відбувається повноцінний розвиток дитини.

Різницю жіночих та чоловічих стратегій виховання підкреслює Л.Берг-Кросс. Батьки частіше грають з дітьми, в той час як матері займаються підготовкою їх до життя та обговорюють з ними міжособистісні питання. Матері частіше вимагають слухняності та підкорення, застосовують стратегії, що викликають почуття провини, в той час як батьки використовують сильні впевнені стратегії. Активна виховна позиція батька покращує психосоціальну адаптацію дитини.

Тобто, відсутність батька або матері у сім'ї може призвести до таких наслідків [4; 58]:

- загальмування інтелектуального розвитку;
- викривлення почуттів безпеки, захисту, підтримки;
- порушення регуляції контролю поведінки;
- ускладнення процесу формування вольових якостей;
- загальмування формування соціального інтересу;
- загальмування почуття жіночності у дівчат;
- до раннього початку статевого життя;
- формування викривлених уявлень: у дівчат-про шлюбно-сімейні відносини, у хлопців- про зразок мужності;
- до зростання агресії;
- низького рівня контактності;
- заниженого рівня домагань;
- до підвищеного рівня тривожності;
- ускладнення засвоєння соціальних та гендерних ролей;
- відсутності авторитета- експерта з питань інформаційного характеру;
- до втрати безумовної любові.

Як зазначають більшість дослідників, у дитини можуть виникнути надмірні лінощі, пасивність, відсутність наполегливості, егоїзм. Існують і такі недоліки характеру у дітей, як недисциплінованість, брутальність, брехливість, педантичність.

Таким чином, ми бачимо, що в процесі виховання в неповних сім'ях у характері дитини можуть сформуватися стійкі негативні риси і форми поведінки.

Щоб з'ясувати особливості соціалізації дітей в умовах неповної сім'ї ми провели дослідження самооцінки (методика Дембо-Рубинштейн), та рівня тривожності (методика А.Прихожан). Вибірка дослідження складала 50 дітей з 7 класів, з яких 25 – з неповних сімей і 25 – з повних сімей. Після обробки результатів було виявлено, що 72% дітей з неповних сімей мають підвищений рівень тривожності, а з повних лише – 22%; 76% дітей з неповних сімей мають занижену самооцінку, а з повних сімей – лише 24%.

Таким чином, отримані результати свідчать, що діти з неповних сімей більш схильні до низької самооцінки та мають підвищений рівень тривожності на відмінну від дітей з повних сімей, на що вказують вище наведені результати.

Як стверджують більшість досліджень, неповна сім'я постачає, насамперед, педагогічно занедбаних дітей, правопорушників, ускладнює процес ідентифікації з батьківськими і материнськими прикладами, призводить до незадоволення потреб у любові та викликає багато інших негативних факторів, які часто ведуть до неадекватного усвідомлення ними навколишньої соціальної дійсності.

Основними психологічними проблемами неповних сімей є: а) брак розуміння важливості впливу на дитину розлуки з батьком/матір'ю та відсутність знань про те, як полегшити переживання дитини, зберегти її прихильність до батька, який перебуває за межами сім'ї; б) недостатність позитивних, гнучких, довірливих взаємин у сім'ї, що призводить до емоційного відчуження між батьками і дітьми; в) відсутність єдиних поглядів батьків на виховання дітей, що утруднює достатню ефективність процесу виховання; г) поступове зростання рівня емоційної відчуженості, конфліктності між її членами; д) утруднення можливостей задоволення членами функціонально неповних сімей тих своїх потреб, які задовольняються у повних сім'ях.

Література

1. Ковбас Б., В.Костів. Родинна педагогіка: у 3 т. Т. 1. Основи родинних взаємовідносин. – Івано-Франківськ, 2002. – 288 с.
2. Повалій Л. В. Виховання підлітків в неповній сім'ї (Текст): навчально-методичний посібник / Л.В. Повалій; Академія педагогічних наук України, Інститут проблем виховання. – К.: Пед. думка, 2008. – 104 с.
3. Постовий В. Г. Тенденція і пріоритети виховання дітей в сучасній сім'ї: Монографія / В.Г.Постовий; Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, Інститут проблеми виховання. – К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2006. – 190с.
4. Семейное воспитание: краткий словарь / Сост. И.В.Гребенников, Л.В.Ковинько. – М.: Политиздат, 1990.- 319с.
5. Титаренко В.Я. Семья формирование личности. – М.: Мысль, 1987.- 351с.

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Студентка IV курсу *Пархоменко А.В.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. *Конончук А.І.*

У статті проаналізовано взаємозв'язок професійної діяльності соціального педагога з етичними нормами, зокрема, під час консультативної допомоги батькам у розв'язанні проблем сімейного виховання.

Етика роботи соціального педагога базується на загальнолюдських та духовних цінностях, на положеннях Декларації прав людини, Етичному кодексі соціальних працівників тощо. Передумови вільного і всебічного розвитку особистості, повага до її унікальності та гідності, поліпшення якості життя людей, створення гуманного суспільства є визначальними для діяльності педагога. Етичні принципи і правила роботи соціального педагога створюють умови, у яких відточується його професіоналізм, на новий щабель підноситься якість консультативних послуг та людських стосунків.

Зокрема, Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи (соціальних працівників і соціальних педагогів) України – це документ, який націлює на здійснення соціальної роботи в багатьох суспільних сферах з метою як розвитку потенціалу та можливостей особистості, так і задоволення людських потреб. У ньому обґрунтовано положення, які є для фахівців принциповими орієнтирами з питань професійної діяльності, виконання службових обов'язків, організації взаємодії з клієнтами. Крім того у документі визначено шляхи розв'язання моральних проблем та прийняття найбільш адекватного професійного рішення в етичних питаннях [4].

Дослідники проблеми професійної підготовки соціальних педагогів (Г.Абрамова, Ю.Альошина, О.Бондаренко, С.Васьківська, І.Зверева, А.Капська, І.Трубавіна та ін.) стверджують, що професія соціального педагога висуває високі вимоги до тих, хто вирішив присвятити їй своє життя. Саме тому фахівцю-консультанту потрібно не тільки набути необхідні знання з фахових дисциплін, а й розвинути відповідні професійно-етичні якості, сформувані позитивне ставлення до професії, від чого в повній мірі залежить успішність практичної діяльності. У процесі консультативної роботи соціальний педагог гарантує клієнту повагу до його особистості та гідності, прав і свобод, безумовну установку на благо клієнта, доброзичливість та безоцінне сприйняття того, про що говорить клієнт, а також, намагається зайняти позицію "поряд".

Аналіз наукової літератури доводить, що проблема соціально-педагогічного консультування, зокрема, етичний аспект у роботі соціального педагога вивчена недостатньо. Це і обумовило вибір напрямку наших наукових пошуків.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі взаємозв'язку професійної діяльності соціального педагога з етичними нормами і цінностями, особливо

під час консультативної допомоги батькам у розв'язанні проблем сімейного виховання, що обумовлено особливостями сім'ї як соціального інституту.

О.Бондаренко зазначає, що "...професійною вимогою до консультанта є його здатність бути відкритим до нового особистісного досвіду, здатність до суміщення рольових етичних стандартів з великою екзистенційною "ємністю" власного "Я" і, головне, здатність до вільного вибору, до вільної дії у межах власного життєвого світу" [1, с. 198].

С.Васьківська, говорячи про етичний аспект консультативної діяльності фахівця, виділяє особистісні властивості, які визначають неабиякий вплив на ефективність проходження консультативного процесу, а саме: уміння співпереживати та співчувати; викликати довіру щирістю та відкритістю; автентичність (самодостатність); сила "Я"; відкритість власному досвіду (як не парадоксально звучить, потрібно вміти вчитись навіть у клієнта); толерантність до невизначеності; вміння нести особистісну відповідальність; ставити реалістичні цілі; емпатія та сміливість щодо побудови глибоких стосунків з іншими людьми; особиста зрілість консультанта [2, с. 36].

Професійно-етичний кодекс соціальних працівників України дозволяє здійснювати соціально-педагогічну та консультативну роботу з різними особами, групами, спільнотами на їхнє благо, зокрема, етичні принципи соціального педагога відіграють провідну роль у консультативній допомозі батькам у розв'язанні проблем сімейного виховання. При цьому, соціальний педагог-консультант гарантує клієнтові:

Дотримання розумних інтересів клієнта. Соціальний педагог, розпочинаючи роботу, має піклуватися, передусім, про те, щоб принести найбільшу користь клієнту та суспільству. Фахівець мусить допомогти клієнту визначити пріоритетність проблем, що виникли, а також створити умови для самопомогли клієнту.

Особиста відповідальність соціального працівника за небажані для клієнта та суспільства наслідки його дій. Розробляючи разом із клієнтом алгоритм спільних дій, соціальний педагог, володіючи арсеналом необхідних знань не тільки щодо сутності проблеми клієнта та його потреб, а й щодо можливостей системи соціального захисту для її вирішення, кількості та якості засобів, необхідних для розв'язання проблеми, несе персональну відповідальність за наслідки свого рішення.

Визнання права клієнта щодо прийняття самостійного рішення на будь-якому етапі спільних дій. Визнання цього права клієнта – це вияв поваги до прав людини в цілому. Клієнт як особистість має бути наділений усіма правами людини, в тому числі й правом самостійно визначати свою долю, стиль і спосіб життя, мати власні переконання, погляди. У будь-якому випадку останнє слово залишається за клієнтом, оскільки він має право самостійно вирішувати свою долю на основі власного життєвого досвіду, потреб і світогляду.

Прийняття клієнта таким, яким він є. Соціальний педагог не має права пред'являти до всіх клієнтів однакові вимоги та надавати однакові

рекомендації, не враховуючи особистісний фактор та відповідні обставини. Ігнорування цього принципу значною мірою може знизити ефективність подальшої роботи, призвести до втрати довірливих стосунків між соціальним педагогом і клієнтом.

Конфіденційність – один із провідних принципів співробітництва між соціальним педагогом і клієнтом. Усе, що стосується клієнта, його особистого життя та проблем, які у нього виникли, є конфіденційною інформацією. Вона може бути повідомлена третім особам лише з безпосередньої згоди клієнта та з метою ефективного розв'язання існуючої проблеми.

Консультант повинен обов'язково попередити клієнта про те, у яких випадках він не зобов'язаний дотримуватися конфіденційності: 1) коли в інформації йдеться про загрозу життю клієнта чи будь-кого з його оточення; 2) у ситуаціях, що мають кримінальний характер; 3) коли соціальний педагог може бути притягнутий правоохоронними органами як свідок. У всіх інших випадках конфіденційна інформація може бути розголошена лише за попередньо отриманою від клієнта письмовою відмовою від права збереження таємниці згідно з умовами, які вказані письмово.

Соціальний педагог не повинен брати на себе відповідальність за збереження таємниці, особливо тих, які мало стосуються психолого-педагогічної роботи. Дотриматися цього принципу цілком можливо, коли працювати не з інформацією, а зі ставленням до неї, емоціями та переживаннями. Доцільно також заздалегідь попереджувати клієнтів про те, що зміни умов, які настають в консультативному процесі, можуть призвести до змін у гарантії конфіденційності. Так, наприклад, при переростанні індивідуального консультування в консультування сім'ї клієнт зобов'язаний розповісти своєму подружжю (чоловіку, дружині), дітям про специфічні моменти, що обговорювалися, і можуть стосуватися їх інтересів, зокрема проблеми сімейного виховання.

Добррозичливість – основа моральної культури соціального педагога, принцип професійної етики й одна з необхідних умов для налагодження ефективної взаємодії з клієнтом. Добррозичливе ставлення до клієнта має спостерігатися на всіх етапах співпраці з ним: від моменту знайомства до етапу обговорення кінцевих результатів спільної взаємодії.

Безкорисливість – необхідний принцип етики соціального педагога. Проявляється, насамперед, у тому, що спеціаліст із соціальної роботи намагається зробити якомога більше для свого клієнта, ніж це обумовлено посадовими інструкціями чи функціональними обов'язками, не сподіваючись на додаткову винагороду.

Чесність і відкритість у взаємостосунках соціального педагога та клієнта є однією з основ взаємної довіри та поваги, що значною мірою впливає на формування між ними партнерських стосунків. Соціальний педагог не має права приховувати від клієнта інформацію, навіть із негативним забарвленням, а навпаки, він повинен, у делікатній формі повідомляти про результати дій, разом аналізувати причини невдач і визначати шляхи щодо найбільш ефективних дій і результатів.

Відсутність упереджень по відношенню до клієнта – необхідна умова для налагодження партнерських стосунків з ним. Розпочинаючи роботу з клієнтом, соціальний педагог повинен пам'ятати, що кожна людина неповторна і має своє власні погляди, переконання, ідеї, інтереси, думки. Навіть, якщо погляди та переконання клієнта повністю суперечать поглядам і переконанням соціального педагога, він має тактовно викласти свою точку зору, не наполягаючи на ній [7, с. 60–66]. Соціальний педагог не повинен відмовляти в професійній допомозі, а також залишати клієнта без надання підтримки чи лікування, якщо це необхідно.

У свою чергу, клієнт має право вибирати собі спеціаліста, із яким хотів би працювати (для цього йому потрібно надати свободу вибору), самостійно вирішувати питання про необхідність отримання психолого-педагогічної допомоги та її продовження (останнє слово з приводу того, консультиватися чи не консультиватися, має бути за клієнтом). Він має право брати участь в обговоренні методів, у рамках яких буде проводитися робота. Клієнт повинен бути в курсі того, як просувається робота, орієнтуватися в її тривалості, впливати на оцінку результатів психолого-педагогічної допомоги під час її надання, у будь-який момент прийняти рішення про відмову від послуг соціального педагога, заздалегідь повідомивши його про останню зустріч. Клієнт має право знати про освіту і практичний досвід консультанта, а також про те, яка група професіоналів рекомендує вибраного ним консультанта і куди можна поскаржитись на неякісну роботу. Основу консультативної практики становить добровільність звертання за професійною допомогою. У цьому гарантія результативності консультації, прогресивної трансформації душевного життя клієнта, успіху та професійного задоволення консультанта.

Специфічного значення етичні питання набувають у роботі соціального педагога з сім'єю, оскільки сім'я має низку особливостей, що вимагають етичного підходу до роботи з нею: 1) сім'я – це замкнута система, яка існує тільки завдяки власній відокремленості від суспільства на основі родинних зв'язків і почуттів; втручання в її життя може порушити ці зв'язки та почуття; 2) сім'я – це підсистема суспільства, яка відображає у своєму житті його цінності та норми і водночас має право на власні традиції, визначення мети і способу своєї життєдіяльності; ці цінності, норми, традиції, цілі можуть бути протилежними, у зв'язку з чим виникає питання про збереження загального та індивідуального; 3) сім'я складається з підсистем – членів сім'ї, що мають рівні права у суспільстві і водночас – традиційні ролі в сім'ї, займають рівне місце в розподілі влади в сім'ї і водночас впливають на інших членів сім'ї вже самим своїм існуванням, поведінкою, спілкуванням. Практична соціальна робота визначається як діяльність, яка спрямована на подолання перешкод та несправедливості, існуючих у суспільстві [5, с. 47]. Це зумовлює етичний аспект такої роботи і цілком стосується і соціально-педагогічної роботи з сім'єю. Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю – це мораль професійно-педагогічної роботи з сім'єю, що складається із: 1) свідомості; 2) діяльності соціального педагога; 3) стосунків, які пов'язують

свідомість фахівця та діяльність [3]. Професійна етика визначає всі моральні аспекти діяльності соціального педагога: 1) цінності; 2) стандарти та норми; 3) зовнішнє середовище (умови, в яких здійснюється діяльність); 4) поведінку [6].

Отже, на основі викладеного можна зробити висновок, що реалізація мети і завдань консультативної роботи з батьками у розв'язанні проблем сімейного виховання має ґрунтуватися на етичних цінностях, принципах, нормах у роботі соціального педагога, які забезпечують суб'єкт – суб'єктні стосунки з сім'єю.

Література

1. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості / О.Ф. Бондаренко. – Харків: Фоліо, 1996. – 237 с.
2. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: [навч. посіб.] / С.В. Васьківська. – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
3. Етика соціальної роботи: принципи і стандарти // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – № 4. – С. 67–75.
4. Етичний кодекс соціальних працівників України // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 9-10. – С. 85-87 (Проект).
5. Зверева И.Д. Международный форум социальных работников / И.Д.Зверева // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 6. – С. 46-47.
6. Лукас Д. Етичні принципи та цінності соціальної роботи / Д. Лукас, О. Васильченко // Соціальна робота в Україні: перші кроки. – К.: КМ Академія, 2000. – С.29-45.
7. Медведева Г.П. Этика социальной работы: [учеб. пособие для студ. высших учеб. зав.] / Г.П. Медведева – М., 1999. – 208 с.

Дослідження стану дотримання прав дитини у сім'ї

Студентка ІV курсу **Пунтус А.А.**

Науковий керівник: канд.пед.наук, доц. **Лісовець О.В.**

У статті розглядаються актуальні питання забезпечення прав дитини у сім'ї. Здійснено дослідження сучасного стану дотримання прав дитини у сім'ї, зроблено порівняльний аналіз результатів емпіричного дослідження у міській та сільській місцевості.

Проблема порушення прав дитини у сім'ї визнана однією з найбільш розповсюджених проблем у світі. Без її подолання не можливо створити умови для повноцінного розвитку дитини, реалізації її особистості.

Захист прав дитини в Україні є актуальною проблемою українського суспільства. Права дитини, визначені в Конвенції ООН про прав дитини, визнаються нашою державою, але за відсутності досконалих механізмів їх реалізації політичні, економічні й суспільні перетворення стають причиною

гострих питань, що стосуються прав дітей на національному та регіональному рівнях.

У контексті викладеної проблеми надзвичайно актуальною є соціально-правовий захист дитини від насильства і жорстокого поводження в сім'ї.

Питання попередження жорстокого ставлення до дітей розглядаються у працях представників гуманістичного виховання і навчання: К.Вентцеля, Я.Корчака, П.Лесгафта, Дж.Локка, М.Монтессорі, П.Наторпа, Ж.-Ж.Руссо, К.Ушинського.

Загальні аспекти проблеми насильства над дітьми вивчають провідні науковці Т.Алексєєнко, О.Безпалько, Н.Максимова, К.Мілютіна, Т.Сафонова, Е.Цимбал та ін. Питання насильства над дитиною у сім'ї висвітлюються у роботах таких науковців і практиків, як Н.Абдель-Хаді, Л.Алексєєва, К.Бабенко, А.Бондаровська, Я.Волавка, Н.Дмитренко, А.Коголовська, Н.Максимова, Р.Мансудов, М.Московка, Н.Щербак.

Практичні і правові аспекти жорстокого поводження з дітьми визначають Н.Агарова, Н.Асанова, Н.Гайдаренко, В.Квашис, К.Левченко, І.Лисенко, Г.Лактіонова, І.Трубавіна та ін.

Метою статті є дослідження сучасного стану дотримання прав дитини у сім'ї.

Виходячи з цього ми виділили такі завдання:

1. Визначити основні права дитини у сім'ї.
2. Порівняти результати дослідження стану дотримання прав дитини у сім'ї в місті та сільській місцевості.

Для визначення сутності прав дитини у сім'ї важливим є аналіз міжнародної та вітчизняної нормативно-правової бази щодо даного питання.

Першим міжнародним документом, в якому розглядалась проблема прав дитини, була Женевська декларація 1924 року, спрямована на створення умов, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток дитини, право дитини на допомогу, належне виховання, захист. У сім'ї дитина отримує допомогу та захист, забезпечується її нормальний розвиток. Адже саме сім'я є кращим середовищем виховання дитини. Важливим документом стала прийнята 1948 року Генеральною асамблеєю ООН Загальна декларація прав людини. У ній вперше зафіксовані основи захисту прав дітей у сім'ї. Сім'я є і залишається природним середовищем для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Вона має виступати основним джерелом матеріальної та емоційної підтримки, психологічного захисту, засобом збереження і передачі національно-культурних і загальнолюдських цінностей прийдешнім поколінням. У першу чергу сім'я повинна залучати дітей до освіти, культури і прищеплювати загальнолюдські норми суспільного життя.

Документом, де проголошується, що людство зобов'язане дати дітям усе найкраще, надійно забезпечити дитинство, яке гарантує в майбутньому розвиток повнолітніх громадян, стала Конвенція про права дитини (1989) в якій визначено такі права дитини, що стосуються сімейних відносин:

- кожна дитина має невід'ємне право на життя;
- дитина має бути зареєстрована зразу ж після народження і з моменту народження має право на ім'я і набуття громадянства, а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і право на їх піклування;
- право користуватися батьківською турботою;
- право бути захищеною від дій, що завдають шкоди дитині (наприклад, від розлучення з батьками, залучення до воєнних дій, комерційної чи сексуальної експлуатації, фізичного чи психічного знущання);
- дитина має право бути почутою, коли приймають рішення, щодо її життя;
- кожна дитина повинна бути наділена всіма правами без дискримінації;
- право на належне виховання та розвиток;
- дитина має право підтримувати контакти зі своїми батьками у випадку
 - розлучення з ними;
 - дитина має право на висловлення своїх поглядів і на те, що її погляди братимуться до уваги у сім'ї;
 - дитина не повинна розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини;
 - право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини;
 - право на повагу до своєї особистості;
 - право зробити свій вибір вільно, мати свою думку, не таку як мають батьки;
 - право на висловлення власної думки, право голосу [2].

В Україні діє національне законодавство, що регулює певні питання щодо порушення прав дитини у сім'ї. Насамперед, це Конституція України, яка не тільки визначає основні права та свободи громадян, а й гарантує їхній захист.

Положення Конституції України закріплюють принцип рівності дітей (ст. 52 і 24), право дітей на життя (ст. 27), на достатній життєвий рівень, охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, безпечне і здорове довкілля (ст. 48, 49, 50), свободу дитини від насильства та експлуатації (ст.52), право дитини, позбавленої батьківського піклування, на утримання і виховання з боку держави (ст. 52). Проте, в Основному законі не отримав закріплення принцип найкращого забезпечення прав і інтересів дітей,

передбачений в п.1 ст.3 Конвенції про права дитини. Відсутність в українському законодавстві наведеного вище принципу призводить до того, що в Україні не враховується визнаний міжнародний стандарт про положення дитини як рівноправного члена суспільства, який потребує особливого захисту внаслідок своєї фізичної і розумової незрілості, а не дорослого в майбутньому, який до повноліття залишається лише об'єктом піклування. Тому в українському законодавстві треба закріпити норму, яка передбачає згаданий міжнародний стандарт, а не тільки норму про охорону дитинства.

Сім'я є кращим середовищем виховання дитини. Але дуже багато сімей з певних причин, не виконують функції, які на них покладаються, в результаті чого страждають діти. Вони зазнають жорстокого ставлення в сім'ї. Виходячи з цього виділяють такі типи порушення прав дитини у сім'ї:

- жорстокі фізичні покарання, фізичні знущання, побиття;
- штовхання;
- спроби задушити;
- викручування рук;
- дитина є свідком знущань над іншими членами сім'ї;
- батько б'є чи гвалтує матір у присутності дітей;
- "погану" дитину фізично карають у присутності "хорошої" дитини;
- сексуальне насильство, інцест:
- контролювання спілкування дитини з друзями;
- закривання дитини у коморі, сараї чи туалеті, чи у будь-якому закритому приміщенні вдома, в школі тощо;
- обмеження спілкування з дитиною, аж до повного ігнорування у спілкуванні;
- емоційне насильство:
- приниження;
- використання скарг;
- використання дітей в якості довірених осіб;
- підвищення голосу без вартої на те причини;
- непослідовність;
- присоромлення дитини;
- використання дітей у конфліктах між батьками;
- "торгівельна" поведінка одного з батьків щодо любові до дитини;
- незадоволення основних потреб дитини;
- відмова чи зволікання у виплаті аліментів;
- повна відмова дитині в грошах;
- контролювання дитини за допомогою грошей;
- відмова дитині у підтримці;
- використовування дитини як засобу торгу при розлученні;
- нав'язування дитині економічно обмеженого способу проживання без існуючої для цього необхідності;
- примушування дитини важко працювати [4].

Будь-який вид жорстокого поводження з дітьми веде до найрізноманітніших наслідків, але всі вони поєднуються одним – порушення прав людини, збиток здоров'ю дитини чи небезпека для її життя.

З метою дослідження стану дотримання прав дитини у сім'ї нами був розроблений опитувальник. Проаналізувавши теоретичні та практичні аспекти проблеми порушення прав дитини у сім'ї ми визначили основні ситуації в ході яких батьки порушують права дитини. До них відносяться ситуації, коли батьки б'ють дитину; залякують міліцією, спецшколою, церквою, колонією; перебивають під час розмови; забороняють спілкуватися з ровесниками, родичами; соромлять дитину; ігнорують; поведуться з дитиною як з прислугою; використовують образливі прізвиська; рідко спілкуються з дитиною.

Наше дослідження ми провели в Чернігівській області, в місті Ніжин та в сільській місцевості, в Семенівському районі. У дослідженні прийняли участь 30 чоловік (15 з міста та 15 із села), віком від 14 до 16 років.

ГРУПИ ПІДТРИМКИ ДЛЯ ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ТА ХВОРИХ НА СНІД

Студентка III курсу *Пуховець А.С.*

Науковий керівник: канд.пед. наук, доц. *Новгородський Р.Г.*

У даній статті проаналізовано особливості функціонування груп підтримки ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД. Подано види групи, форми роботи у групах взаємодопомоги.

Як відомо, СНІД – одна з найважливіших проблем, з якою людство ввійшло у XXI століття. Хвороба поглиблює лінії соціально-економічного розділу серед різних спільнот. В усьому світі від неї більш за все постраждали окремі люди та спільноти, що не мають рівного з іншими доступу до основних соціально-економічних прав. На сьогодні приблизно 45 мільйонів людей є ВІЛ-інфікованими; 25 мільйонів померли від захворювань та ускладнень, визваних СНІДом; 50% людей, які живуть з ВІЛ – це жінки; 5 мільйонів дітей стали сиротами через ВІЛ/СНІД; У 2006 році було зареєстровано 4,1 мільйони нових випадків інфікування; 50% відсотків усіх нових випадків інфікування ВІЛ становлять молоді люди у віці від 15 до 24 років; кожного дня у всьому світі помирає 8,000 людей від хвороб, пов'язаних з ВІЛ/СНІДом [1, с. 91]. Дана проблема віднайшла своє висвітлення в нормативно-правових документах – Закон України "Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення", Закон України "Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2013 роки", положення та постанови у сфері запобігання та розповсюдження ВІЛ-інфекції тощо. Наукове висвітлення проблеми присвятили свої роботи вітчизняні

дослідники М.Аряєв, А.Гураля, В.Запорожан, Т.Семигіна В.Семиноженко, В.Москаленка.

З огляду на це постає проблема підготовки фахівців у сфері соціально-педагогічної роботи з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД. Виходячи з актуальності проблеми ми поставили собі за мету на основі дослідження груп підтримки довести необхідність удосконалення та розвиток таких об'єднань в Україні. Завдання: проаналізувати особливості функціонування груп підтримки для ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД.

Групи взаємодопомоги – це колектив людей, які об'єднані загальною життєвою проблемою або ситуацією, зокрема ВІЛ-інфекція у дитини. Учасники групи діляться своїми почуттями і накопиченим досвідом, що дає кожному з них унікальне почуття співпереживання та взаємної підтримки, а також дозволяє зібрати корисну практичну інформацію та обговорити способи подолання труднощів.

Так, хотілося б зазначити, що групи взаємодопомоги надають емоційну та соціальну підтримку вдома або на зустрічах групи; в рамках групи учасники мають можливість не тільки зустрічатися, але й обмінюватися думками і практичною інформацією з іншими людьми, які виховують ВІЛ-інфікованих дітей. В роботі груп взаємодопомоги її учасники отримують навички просвітницької роботи (публічних виступів), консультування; взаємну допомогу в зміні поведінки або впевненості в собі, при необхідності постояти за себе у випадку прояву дискримінації; основу для колективного захисту прав і проведення спільних кампаній.

В сучасній соціально-педагогічній літературі виокремлюють групи взаємодопомоги за класифікують: на такі категорії: групи за проблематикою (наприклад, винятково люди, які ВІЛ-інфіковані); групи по переборенню кризи чи перехідного періоду; за приналежністю до проблеми (особи з найближчого оточення людей, які інфіковані на ВІЛ); є групи, у роботі яких беруть участь фахівці – лікарі, юристи, психологи, соціальні працівники. Саме фахівці роблять перший поштовх до утворення групи і допомагають їм функціонувати. Прикладом таких груп можна назвати групи взаємодопомоги ВІЛ-інфікованим людям, які створені в Україні на базі консультативних пунктів "Довіра" при центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Соціальні працівники, психологи і ВІЛ-позитивні люди є партнерами, які утворюють групу. Управляють роботою групи самі ВІЛ-інфіковані люди. Роль соціальних працівників і психологів полягає в тому, щоб на першому етапі функціонування групи допомогти організувати групу, спланувати її роботу, проаналізувати шляхи подальшої діяльності групи. На наступних етапах роботи групи, якщо це необхідно, фахівці координують діяльність групи, надають допомогу при вирішенні деяких питань, консультують членів групи, допомагають оцінити ефективність діяльності роботи групи тощо. Якщо група активно і результативно працює самостійно, роль фахівців поступово зменшується і стає консультативною, спостережливою [5, с. 31].

Необхідно додати, що групи взаємодопомоги можуть функціонувати за такими видами діяльності:

- регулярні зустрічі для надання взаємної підтримки;
- телефонний зв'язок між членами групи;
- надання інформації;
- різні заходи; навчальні, оздоровчі або інші заняття для членів групи;
- надання допомоги тим, хто не може безпосередньо брати участь у роботі групи;
- боротьба за захист прав ВІЛ-інфікованих людей;
- запрошення для роботи в групі різних фахівців.

Одна з найбільш розповсюджених форм роботи в групах взаємодопомоги є слухання. Група підтримки і взаємодопомоги існує саме для того, щоб її учасники могли підтримати один одного і у першу чергу вислухати один одного. Слухати – це не просто слухати те, що людина говорить, це значить створити таку атмосферу, у якій людина почуває, що її дійсно поважають і бажають зрозуміти. Для такого слухання необхідно мати відповідні навички, приділити належний час для підготовки та іноді зробити над собою певне зусилля [4, с. 31].

Кожна ситуація, в якій консультант або член групи підтримки слухає іншу людину, сама по собі унікальна, однак, такі ситуації мають спільні риси. Кожен може виступити в ролі слухача під час телефонної розмови, в групі, у розмові віч-на-віч, в інших, часом несподіваних, ситуаціях. Заздалегідь ніколи не можна знати, що необхідно людям, коли вони звертаються за підтримкою, чого очікують, на що сподіваються співрозмовники (учасник групи або людина, що телефонує). Однак, дослідження показують, що найчастіше причиною приєднання до групи підтримки є те, що люди: не задоволені тим, що лікарі або інші фахівці не знаходять часу для того, щоб уважно вислухати їх; мають потребу в додатковій інформації; хочуть довідатися про досвід людей, які вже були в такій ситуації, у якій вони опинилися самі; хочуть отримати відповіді на їхні запитання; шукають підтвердження, що вони дійсно перебувають у важкій ситуації і мають право почувати себе нещасливими; мають потребу виказати свої почуття – страх, гнів, сум, розгубленість; хочуть почути, що вони чинять правильно.

Перш ніж починати розмову про проблеми і почуття іншої людини, слухач повинен усвідомити для себе наступні питання, зокрема:

- скільки часу він може приділити бесіді;
- чи відчуває він невпевненість у собі через те, що не знає всіх відповідей;
- чи турбується він про іншу людину, чи відчуває свою відповідальність;
- чи готовий до того, що його не зрозуміють;
- чи готовий до нетерпіння або нетактовності співрозмовника.

Кожного з "слухачів" чекає чимало труднощів. Необхідно витратити час на розмову. Розмова з людиною з психологічними проблемами викликає стрес у слухача. Співрозмовник може проявляти неухважність, нетерпіння, нетактовність. Заздалегідь знати про існування таких труднощів і вирішувати, як поводитися в такій ситуації – важлива частина ефективного слухання. Необхідно пам'ятати, що люди по-різному реагують на те, що

відбувається навколо. На перший погляд може скластися враження, що у слухача і особи, яка звернулася по допомогу, повинне бути повне порозуміння через подібність життєвої ситуації (таке ж захворювання, така ж ситуація). Однак це не так. Не можна зрозуміти проблеми інших людей, опираючись тільки на власний досвід. Те, що може здаватися одній людині непорозумінням, для іншої може представляти серйозну проблему. Якщо слухач не знає відповіді на поставлене запитання, необхідно чесно сказати про це. Часто людям не так важливо, якою буде відповідь. Набагато важливіше наскільки вона щира [3, с. 246].

Наступна форма роботи в групі є телефонна розмова. Однією з форм роботи з людьми, яких торкнулася проблема ВІЛ-інфекції, можуть стати бесіди за телефоном довіри. У телефонній бесіді є одна перевага – повна анонімність. Для багатьох людей це єдиний прийнятний шлях звернутися по допомогу – подзвонити комусь, кого не знає і не може побачити. Тільки так людина здатна відчувати себе в безпеці і розповісти про свої почуття. За згодою членів групи підтримки і взаємодопомоги іноді публікують контактні номери телефонів, щоб допомогу і консультацію могли отримати всі, хто має в тому необхідність. Крім того, учасники багатьох груп мають можливість дзвонити один одному в кризових ситуаціях. "Чергування" на домашньому телефоні деякі відмінності від роботи на контактному телефоні в приміщенні групи підтримки (у робочий час) [6].

Індивідуальна бесіда як форма роботи в групі взаємодопомоги. Під час індивідуальної бесіди є певні специфічні особливості вміння слухати. Тут співрозмовники перебувають віч-на-віч. Анонімність телефонної розмови відсутня, відчувається певна незручність, яка характерна для групи. Своїм ставленням слухач може допомогти тому, хто говорить, відчувати себе комфортно, відкритися, виговоритися. Потрібно заохочувати бажання людини виговоритися, виказати свої почуття. Необхідно заохочувати співрозмовника говорити про свої відчуття ("Я Вас слухаю", "Поговоримо?", "Що Вас турбує?"). Не варто боятися пауз у бесіді, переривати мовчання клієнта. Слухач повинен виказати свою зацікавленість, співчуття або заспокоїти співрозмовника не тільки словами, але й виразом обличчя, дотиком, позою. Якщо слухач сидить не схрещуючи ніг або рук, ледь нахилившись в бік співрозмовника і дивлячись йому в очі, це спонукає його співрозмовника до відкритої і серйозної розмови. За наявністю можливості та за необхідністю під час індивідуальної бесіди варто також використувати існуючу письмову інформацію [7].

Отже, як бачимо групи взаємодопомоги потребують більш поглибленого аналізу та узагальнення досвіду їх роботи, оскільки вони мають дієві форми, засоби щодо профілактики проблем ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД.

Література

1. Спецвипуск до 1 грудня – Всесвітнього дня боротьби зі СНІД / Під ред. К.С.Шендеровського. – К.: КМЦССМ, 2004. – 91 с.

2. Профілактика передачі ВІЛ від матері до дитини: [навч. посібник від редакцією Гойди Н.Г, Жилки Н.Я.]. – Київ, 2006. – 127 с.
3. Покровський В.В. Епідеміологія и профілактика ВІС-инфекции и СПІДА. – М.: Медицина, 2000. – 246 с.
4. Міністерство охорони здоров'я України. ВІЛ-інфекція в Україні // Інформаційний бюлетень. – № 25. – 2006. – С. 17–21.
5. Догляд та підтримка дітей з ВІЛ: [учбовий модуль] / За ред. М.Ю.Варбан. – Київ, 2005. – 271с.
6. Рекомендації для батьків "Говорим с ребенком о ВІС" // <http://www.plus.aids.ua>

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ВЖИВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН

Студентка ІV курсу **Ридзель Л.В.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Хлєбїк С.Р.**

У статті розглядаються негативні тенденції, які свідчать про стрімке поширення наркоманії в Україні та неефективність боротьби з нею. Визначені основні недоліки та причини малоефективної боротьби з наркоманією в нашій державі. Запропонована нова модель соціально-педагогічної роботи зі студентами та показана її ефективність.

Ключові слова: наркоманія, фізична та психічна залежність, профілактика, умови, соціально-педагогічна робота, діагностика, виховні заходи, профілактична програма, схильність, "групи ризику".

На сьогодні наркоманія з окремих, рідкісних випадків перетворилася в справжню епідемію. Дослідники вказують на постійне омолодження контингенту споживачів психоактивних речовин з одночасним поширенням спектра їх вживання. Існує виражена тенденція прогресуючого збільшення кількості зловживань серед учнів та студентів різних навчальних закладів, а також зміна в початку дитячої та підліткової наркотизації.

Профілактика наркоманії є однією з гострих соціальних проблем, і на її вирішення бають бути спрямовані зусилля науковців, освітян, соціальних педагогів і працівників, державних діячів, особливо на первинну профілактику й превентивне виховання.

Система надання наркологічної допомоги, яка нині існує в Україні, виявилася неадекватною до нових соціально-економічних умов і не віраховує всіх чиннів виникнення та перебігу наркотизації суспільства. Переважно вона спрямована на допомогу особам, які вже страждають на наркотичну залежність. Недостатня увага приділяється профілактичній спрямованості сучасної наркології, особливо в методах первинної профілактики. Тому необхідні серйозні дослідження пошуків та стратегій ефективною роботи, особливо серед студентської молоді.

Профілактика – це система комплексних державних, громадських, соціально-економічних, медико-санітарних та психолого-педагогічних заходів, кінцевою метою яких є попередження захворювання.

Обґрунтування заходів профілактичної роботи в навчальних закладах з метою запобігання наркоманії потребує врахування особливостей сучасного контингенту учнів та студентів. Вони мають особистісний соціально-психологічний досвід безпосереднього переживання психотропних ефектів, викликаних хімічними речовинами.

Багатоаспектна увага дослідників до вивчення проблеми профілактики наркоманії, токсикоманії та алкоголізму створила умови для визначення фундаментальних засад фахової діяльності вчителів, вихователів, соціальних педагогів, психологів, викладачів та інших педагогічних й науково-педагогічних працівників у цьому напрямі досліджень. Зокрема, Н.Ю.Максимовою ґрунтовно розроблені основні форми, зміст, принципи та напрями превентивної освіти дітей і їх батьків, Т.І.Губіною й Н.М.Тищенко проведено вивчення системи чинників формування здорового способу життя підлітків та юнаків, Д.І.Балагутою – вивчений психологічний аспект асоціальної поведінки в старшому шкільному віці, П.П.Горностаєм – психологічна проблема готовності особистості до самореалізації. Поряд з багатоаспектними підходами до розв'язання проблем профілактики та, особливо, умов, що детермінують неможливість появи наркоманії, токсикоманії та алкоголізму, питання динаміки психологічного благополуччя в навчальному процесі ґрунтовно висвітлені О.Ю.Осадько, а профілактична робота зі студентською молоддю щодо здорового способу життя – І.Г.Цемрюк.

Підсумовуючи, можна говорити, що основний шлях розв'язання проблеми молодіжного наркотизму – це профілактика наркоманії. На жаль, боротьба з цим явищем сьогодні є дуже неефективною, і особливо це стосується профілактичних заходів. Саме тому, мета нашого дослідження – покращення стану профілактики вживання наркотичних речовин студентською молоддю шляхом створення нової моделі соціально-педагогічної роботи на I, II курсі факультету психології та соціальної роботи.

Завдання:

- проаналізувати стан профілактичної роботи на факультеті;
- визначити та експериментально обґрунтувати шляхи вдосконалення профілактичної роботи.

Досліджуваними виступали студенти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Спочатку за допомогою діагностичної методики дослідили рівень схильності молодих людей до вживання наркотичних речовин. Отримали такі результати:

11 осіб знаходяться поза "групою ризику";

10 осіб перебувають в "групі ризику";

2 особи схильні до вживання наркотичних речовин.

Потім створили профілактичну програму, яка розрахована на термін реалізації – чотири тижні. Вона включає такі заходи:

- лекції на теми: "Що таке наркоманія?", "Ні! наркотикам!";

- перегляд соціальної реклами та відеофільмів з даної тематики;
- бесіди "Як протистояти наркотикам", "Наркоманія як загроза суспільству";

- вправи "Маріонетка", "Відмова";

- семінар з елементами тренінгу "Що потрібно знати про наркоманію".

Оцінка ефективності профілактичної проєкції проводилася за допомогою тесту для визначення схильності молодих осіб до вживання психотропних речовин. Після її реалізації отримали такі результати:

17 осіб знаходяться поза "групою ризику";

5 осіб перебувають в "групі ризику";

1 особа схильна до вживання наркотичних речовин.

З отриманих даних помітно, що значно збільшилася кількість осіб, які знаходяться поза "групою ризику", а зменшилася тих, хто перебував в "групі ризику" та був схильним до вживання психоактивних речовин. Таким чином, створена нами профілактична програма є результативною. Але вона повинна мати довготривалий характер.

Отже, профілактика наркоманії є однією з найбільш пріоритетних соціальних проблем. Основні зусилля по боротьбі з нею мають зосереджуватися на заходах первинної профілактики, особливо серед молоді. Адже ця категорія населення є найбільш уразливою й потребує особливої уваги. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці різних заходів профілактики наркоманії та профілактичних програм, які б повністю враховували сучасні реалії нашого суспільства.

Література

1. Максименко С.Д. Актуальні питання профілактики наркоманії // Практична психологія та соціальна робота, 2004. – № 10. – С. 1–3.

2. Максимова Н.Ю. Профілактика наркоманії серед підлітків та молоді // Психолог, 2004. – травень. – № 20. – С. 18–30.

3. Орел Т.О. Організація та проведення первинної профілактики наркоманії серед неповнолітніх та молоді // Соціальний працівник, 2000.- травень. – № 10. – С. 7–13.

4. Первинна профілактика наркоманії у молодіжному середовищі / Баханов О.Ю., Салюк Т.О. – К., 2005.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ГУВЕРНЕРСТВА

Студентка III курсу **Романченко К.Ю.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Хлєбїк С.Р.**

Стаття присвячена актуальним проблемам розвитку гувєрнерства в Україні як напрямку соціально-педагогічної діяльності.

Актуальність проблеми. Педагогічні пошуки створення ефективних умов гармонійного розвитку особистості актуалізують відновлення традиційних виховних систем минулого, однією з яких є гувернерство. Актуальності додає поширення гувернерської практики в сучасному світі, що відчутно впливає на моральне та інтелектуальне формування націй, від чого значною мірою залежить майбутнє кожної держави. Нині відродження й удосконалення гувернерського напряму освітньо-виховної діяльності набуває нової сутності та має попит як у процесі виховання дитини в родині, так і в закладах, що виховують дітей, позбавлених батьківського піклування. Саме в контексті догляду за дітьми з обмеженими можливостями та сиротами здебільшого розглядається можливість діяльності соціальних педагогів як гувернерів. Таке розуміння соціально-педагогічного значення гувернерства дещо обмежене, що зумовлює розгляд, зокрема, соціального напряму в гувернерській діяльності.

Отже, метою нашого дослідження буде виступати процес підготовки домашніх наставників сучасності, а предметом – теорія і практика підготовки домашніх наставників сучасного періоду.

Мета статті – розкрити особливості підготовки домашніх педагогів на сучасному етапі розвитку гувернерства.

На сучасному етапі суспільного розвитку гувернанткою називають жінку (або чоловіка – гувернер), яка забезпечує постійний нагляд за дитиною, догляд за нею і її розвиток відповідно до побажань батьків та рекомендацій освітніх методик, забезпечує йому необхідну підготовку до школи або додаткову освіту і допомогу в основній освіті (домашні завдання і тому подібне).

Зазвичай гувернантка – фахівець з вищою педагогічною або гуманітарною освітою, що має значний досвід роботи з дітьми і навички використання спеціальних знань і методик розвитку дитини, у тому числі по підготовці до школи. Часто гувернантки володіють декількома іноземними мовами і мають музичну освіту та грають на декількох інструментах [5].

Вимоги, які ставляться до діяльності гувернера у всіх українських агентствах з підбору домашнього персоналу майже однакові. Ось наступний їх перелік:

- вища педагогічна освіта
- досвід роботи з дітьми в сім'ях і в дитячих закладах;
- знання і застосування на практиці сучасних розвивальних методик;
- знання вікових особливостей дітей, які відповідають певній віковій групі;
- знання іноземних мов і бажано музична освіта;
- всебічний розвиток особистості дитини;
- вміння обрати правильний режим навчання;
- базові вміння малювання [5];

Варто зазначити, що основні обов'язки, які висувуються до професійної діяльності:

- догляд за дитиною;
- розвиток дитини у відповідності з її віком;
- суворе дотримання рекомендацій педіатра і батьків;
- дотримання необхідного режиму дня;
- прогулянки з дитиною на свіжому повітрі;
- допомога у виконанні домашнього завдання у школярів і підготовка до школи за програмами дошкільної освіти;
- організація дозвілля дитини відповідно до побажань батьків [5];
- розвиток комунікативних навичок у дитини в тому числі на іноземній мові;
- дотримуватись правил санітарно – гігієнічного режиму;
- надати першу допомогу дитині при гострих захворюваннях, нещасних випадках з негайним викликом лікаря;
- підтримувати дитячу кімнату, іграшки і речі дитини в порядку тощо [6].

Підготовка гувернерів здійснюється на короткострокових платних курсах, де можна отримати необхідні знання. Інколи подібні учбові програми організують при агенствах по найму домашнього персоналу, а слухачі, які гарно зарекомендували себе під час навчання, мають шанс отримати тут роботу. Майбутні гувернантки вивчають основи вікової психології дітей, проходять курс з творчого розвитку пам'яті, вчать ся говорити, займаються історією культури, розгадують загадки дитячих хвороб, розбираються в комп'ютерних іграх, вчать основи етикету і навіть займаються астропсихологією [3].

Взагалі навчальні курси має пройти кожна гувернантка, методики змінюються кожного року, і свій професійний рівень потрібно постійно підвищувати. Після закінчення навчання майбутньому гувернеру видається рекомендаційний лист, який виступає ніби візитною картою при працевлаштуванні [3].

Інший варіант для починаючої гувернантки – вступити після 9-го або 11-го класу в коледж і здобути середньо-спеціальну освіту: навчання займе два з половиною роки, після якого випускник отримає спеціальність викладача початкових класів, з якою сміливо можна підшукувати роботу гувернера, а в перспективі вступити у ВНЗ.

В Україні всі особи, які бажають стати гувернерами, проходять медогляд та перевірку МВС.

Сертифікований домашній персонал підготовлений за такими основними напрямками:

- особливості діяльності;
- службові обов'язки;
- психологія та етика стосунків;
- адаптація до сім'ї;
- основи безпеки життєдіяльності членів сім'ї.

Так як і в Росії, на території України діють курси, які мають допомогти дипломованому педагогу стати домашнім вихователем. Дані курси дають знання про:

- етичний кодекс няні;
- особливості догляду за дітьми дитячого віку;
- перша допомога при захворюваннях і нещасних випадках;
- вікова психологія, розвиваючі і ділові ігри;
- різні методики;
- підготовка до працевлаштування [7].

Існують такі напрями роботи гувернера, які формують чітке уявлення про його функції:

- робота з дітьми-інвалідами, які потребують спеціальної опіки;
- підготовка дитини до школи, індивідуальна робота з обдарованими дітьми або з такими, що відстають від загальної шкільної програми;
- робота з дитиною за попередньо встановленим графіком;
- виконання ролі батьків-вихователів у дитячих будинках сімейного типу [2].

Бонцьо У.Л. вважає, що основний закон домашнього виховання – це любов до дітей, а гувернерство як покликання, спосіб життя і стан душі. Вимоги до гувернерів бувають найрізноманітніші як від кадрових агенств, так і від майбутніх роботодавців, але насамперед гувернер повинен вміти створити комфортне виховне і розвиваюче середовище для дитини, володіти сучасними педагогічними технологіями навчання і виховання, керуватися основними принципами, правилами і законами, дотримуватися структури сучасної освіти, використовувати основні методи; гувернер повинен сам володіти рисами, яких має навчити свого вихованця і не боятися вчитися у дитини, а навіть прагнути до цього. Гувернер повинен бути терплячим, витривалим і вміти стримувати власні емоції [2].

Сучасний стан виховної практики стосовно вдосконалення процесу формування, розвитку і соціалізації підростаючої особистості потребує певних змін. Зміни можуть пов'язані з особистісно орієнтованими підходом до дитини. Цей підхід має суттєво гуманізувати виховний процес, наповнити його високим життєвими цінностями, максимально розкрити потенційні можливості дитини, стимулювати її до особистісно розвивальної творчості. Особистісно-орієнтований підхід як нова модель виховання потребує висококваліфікованих фахівців з родинної педагогіки, домашнього виховання. Природно, що батьки хочуть бачити гувернера, що має досвід роботи з дитиною такого ж віку, як їх чадо. Адже кожен вік має свої особливості [1].

Колись нянями трудилися малозабезпечені і малоосвічені жінки старшого віку. Часи змінились: сьогодні більшість сучасних нянь – молоді, енергійні, мають педагогічну чи медичну освіту, досвідчені і впевнені у завтрашньому дні професіонали. Батьки, вибираючи няню, звертають особливу увагу на особистість жінки. Адже виховання дитини вони бажають

доручити жінці розумній і охайній, приємній і лагідній, яка не є особою легкої поведінки, врівноваженій, активній, тактовній і порядній, задоволеній життям, досвідченій та професійно підготовленій, щоб уникнути грубих помилок у спілкуванні з малюком [4].

Література

1. Акіншева І. А. Характеристика діяльності соціального гувернера на сучасному етапі//www.nbuv.gov.ua
2. Бонцьо У.Л. Гувернерство в Україні на сучасному етапі (XXI століття) <http://psychologonline.weebly.com>
3. Гувернантка: моя вторая мама/ <http://www.ucheba.ru/>
4. <http://www.biz.kr.ua/elpos/>
5. <http://domoced.com.ua/ru/guvernanka-Kiev>
6. <http://www.sonal.ru/homepersonal/guver.php>
7. <http://stolbikanet.ucoz.ua/board/>

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НІЖИНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Студентка ІV-курсу **Савченко А.П.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Качалова Т.В.**

У статті представлено теоретичні аспекти впливу соціальних мереж на соціалізацію студентської молоді Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя; визначено основні переваги роботи студента в локальній комп'ютерній мережі та проведено опитування студентів факультету психології та соціальної роботи першого та четвертого курсу щодо їх напрямку, в якому проходить процес соціалізації студентської молоді.

Ключові слова: соціалізація, комп'ютерні мережі, локальна комп'ютерна мережа.

Входження України в нову історичну епоху та пов'язані з цим фундаментальні зміни економіки, суспільного життя та духовної сфери, відродження національних традицій висувають на перший план проблему соціалізації молоді. Значне місце в соціалізаційному процесі відводиться вибору особистістю системи соціальних цінностей, формуванню власних мотивів, інтересів та ідеалів, які забезпечували б участь молоді у розбудові української держави. Соціалізація особистості в сучасних умовах, на наш погляд, повинна сприяти її самовдосконаленню та самореалізації, що, у свою чергу, позитивно впливає на оздоровлення суспільства [6].

Проблеми соціалізації студентської молоді хвилюють учених і практиків упродовж багатьох десятиліть. Найбільш активно їх розробка проводиться з 60-х років ХХ століття. Першими помітними в загальній масі робіт стали комплексні колективні дослідження. У період з кінця 60-х до кінця 70-х років з'являються роботи А.Власенко, М.Дмитрієвої, В.Житенева, Т.Іщенко, Ю.Ко-

лесникова, Б.Рубіна, у яких було предметно розглянуто питання студентства [5]. Свіжий струмінь у розробку молодіжної й студентської проблематики внесли в 70–80-х рр. А.Ветошкін, А.ДмитрієвіВ. Лісовський. У 80-90-х роках ХХ ст. активно працюють над молодіжною студентською проблематикою Е.Васильєва, Л.Гегель, Є.Головаха, Г.Горченко, А.Дяков, Н.Крилова, Н.Москвичова, А.Стеценко, А.Топчій та ін. [2].

В Україні проблема соціалізації студентської молоді традиційно була об'єктом пильної уваги представників різноманітних суспільних дисциплін, перш за все, педагогів і соціологів. Найбільш важливими є роботи Л.Ази, Н.Бегеки, В.Казачкова, П.Кравчука, Н.Ніколаєвського, І.Тарапова, Є.Якубита ін. На межі тисячоліть активізувалася розробка тематики, орієнтованої на вищу школу України (А.Алексюк, В.Андрущенко, І.Зязюн, Б.Коротяєв, В.Курило, Н.Ничкало, С.Савченко, С.Харченко та ін.) [4].

Актуальність і недостатня розробленість теоретичних та прикладних аспектів цієї проблеми зумовили вибір теми дослідження „Вплив соціальних мереж на соціалізацію студентської молоді Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя”.

Метою статті є висвітлення проблематики даної теми та дослідження впливу соціальних мереж на соціалізацію стентської молоді.

Сутність соціалізації як процесу, що поєднує пристосування та відокремлення людини в умовах конкретного суспільства, визначає А. Мудрик. Науковець наголошує, що в основу цього процесу покладений внутрішній, не розв'язаний до кінця "конфлікт між мірою адаптації людини в суспільстві та ступенем відокремлення її в суспільстві" [3], і визнає, що ефективність соціалізації полягає в певному балансі цих двох процесів.

Спираючись на дослідження А.Мудрика, можна констатувати, що соціалізація – це процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості. Це є процес розвитку людини від індивідуального до соціального під безпосереднім чи опосередкованим впливом таких факторів соціального середовища, як сукупність ролей і соціальних статусів, соціальні спільноти, в межах яких індивід може реалізувати певні соціальні ролі й набути конкретного статусу; система соціальних цінностей і норм, які домінують у суспільстві й унаслідуються молодшими поколіннями від старших; соціальні інститути, що забезпечують виробництво й відтворення культурних зразків, норм і цінностей та сприяють їх передачі й засвоєнню тощо [1].

Ключовим чинником соціалізації є спілкування яке відбувається у соціальних мережах завдяки якому індивід засвоює загальнолюдський досвід, накопичує знання, оволодіває вміннями і навичками, формує свою свідомість і самосвідомість, переконання, духовні потреби, ідеали. Впровадженням інформаційних технологій, які сприяють соціалізації студентської молоді за рахунок соціальних мереж займаються Ю.Д.Бабаєв, Л.Н.Бабанін, А.Є.Войскунський, А.Є.Жичкіна, Е.Рейд, Дж.Супер, К.Янг [10].

Поняття про соціальні мережі з'явилося ще в 30-х рр. XX ст. Тоді американський вчений Джейкоб Морено, розвиваючи соціометрію, розпитував людей про їхніх друзів, з'ясовував психологію взаємовідносин. Соціолог створив навіть журнал, який досліджував взаємозв'язок між психологічним благополуччям і "соціологічними структурами". Він вважав, що держава, економіка сформувалися під впливом мікросистем – моделі дружби, неприязні та відносин між людьми [7].

Діяльність сучасного студента пов'язана з необхідністю застосовувати візуалізовані засоби представлення інформації в електронній формі; збирати інформацію, одержану з різних джерел у різний час, і з'єднувати її у зв'язану структуру; здійснювати навігацію у масиві інформації; використовувати системи повідомлення (обмін електронними повідомленнями, організація дощок оголошень), захисту від несанкціонованого доступу з боку інших користувачів. Для цього студент використовує можливості *комп'ютерних мереж* – взаємопов'язаних (через канали передавання даних) комп'ютерів, які забезпечують користування засобами обміну інформацією і колективного використання апаратних, програмних та інформаційних ресурсів мережі [7].

Підключений до глобальної мережі Internet комп'ютер надає студентам неабиякі комунікативні можливості: включитися у глобальний діалог з друзями з усього світу за допомогою електронної пошти; отримати лінгвістичну практику у процесі он-лайнних електронних конференцій; одержати додаткові роз'яснення від он-лайнних навчальних програм або включитися у заочні навчальні курси, організовані національними або зарубіжними навчальними закладами, тощо. Комунікація в мережі Internet побудована тільки на формах віддаленого й автоматизованого контакту (невербальна взаємодія відсутня).

Підключення до Internet відкриває доступ до його ресурсів, вартість яких оцінюється мільйонами доларів. Вони охоплюють більше півтори тисячі загальнодоступних он-лайнних бібліотечних каталогів, у т.ч. каталоги Національної бібліотеки ім. В.І.Вернадського, Бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Бібліотеки конгресу GLHA, Британської бібліотеки, Національної бібліотеки Канади; сотні тисяч банків і баз даних; інформаційні системи, що надають матеріали на будь-яку тему он-лайнним щоденним газетам та електронним журналам усього світу; архіви програмного забезпечення для популярних платформ – DOS, Windows, UNIX, Macintosh, Novell NetWare; участь у конференціях USENET на будь-яку тему; безкоштовний доступ до навчального програмного забезпечення і документації з файлових архівів; бази даних, що містять результати досліджень, та ін. [8].

Комп'ютерні мережі в навчальному процесі забезпечують використання світових систем знань і культури; трансляцію вироблених людством знань; необмеженість свободи творчості; вільне формування людиною особистісно значущих поглядів на суспільство й навколишній світ; поширення форм домашньої й дистанційної освіти.

Працюючи у мережі, студенти можуть розширити комунікативні зв'язки, дізнатися про особливості викладання відповідних предметів в інших навчальних закладах, знайомляться з новими навчальними програмами і підручниками, теоретичними і прикладними розробками тощо. За допомогою комп'ютерних мереж вони використовують різноманітні навчальні матеріали; підвищують свою кваліфікацію шляхом дистанційного навчання у вищих навчальних закладах, використовують для свого професійного зростання широкі інформаційні ресурси комп'ютерних мереж [9].

Локальна комп'ютерна мережа (Intranet) – сукупність серверів (підключений до мережі комп'ютер, що надає її користувачам певні послуги; джерело ресурсів мережі) і робочих станцій (комп'ютер, підключений до мережі, через який користувач отримує доступ до її ресурсів). [3]

Основними перевагами роботи студента в локальній комп'ютерній мережі є:

- можливість зберігати дані персонального і спільного користування на дисках файлового серверу (комп'ютер з великою ємністю дискової й оперативної пам'яті). Це дає змогу кільком студентам працювати з даними спільного користування (перегляд і читання текстів, баз даних тощо) одночасно;

- обмін інформацією між комп'ютерами, користувачами мережі закладу освіти, що забезпечує діалог між ними (електронна пошта);

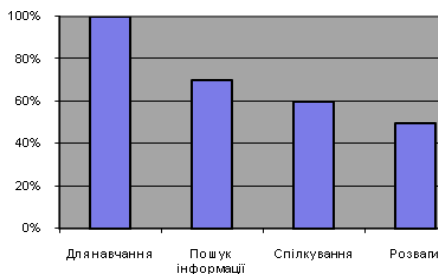
- можливість використовувати мережне середовище для вдосконалення навчальних методик завдяки впровадженню спеціальних програм обміну інформацією між комп'ютерами студентів і комп'ютером викладача (дистанційне навчання);

- доступ студента з будь-якого комп'ютера локальної мережі до ресурсів глобальних комп'ютерних мереж (об'єднують користувачів, розташованих по всьому світу) за наявності єдиного комунікаційного вузла глобальної мережі [7].

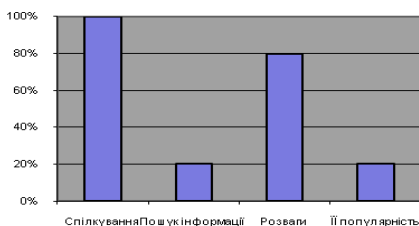
Програми взаємодії у комп'ютерній мережі не можуть замінити безпосереднього контактів студентів між собою, який передбачає вербальний і невербальний вплив, проте розширюють його вибір в організації взаємодії з суб'єктами комунікації [3].

Тому, було проведено опитування студентів факультету психології та соціальної роботи першого та четвертого курсу, за рахунок чого ми дізналися в якому напрямку проходить процес соціалізації студентської молоді. І виявилось, що він має як позитивний так і негативний вплив. Щодо позитивності соціальних сайтів якими користуються студенти, вони виокремили наступне (дані переведені у %):

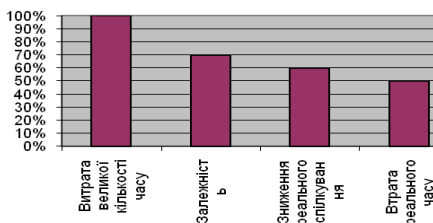
- студенти 4-курсу

- студенти 1 – курсу:

Щодо негативності впливу то прослідковується процентне співвідношення однакове для 10% двох груп:

З цього слідує, що з точки зору реальності різне використання соціальних мереж по різному і впливає на студентську молодь, в залежності від їх об'єму поглинання інформації

Отже, соціалізація, опосередкована соціальними мережами, може мати значний соціалізуючий потенціал для студентів, змістові та якісні характеристики якого потребують ґрунтовного теоретико-експериментального дослідження. Оскільки найактивніші учасники, які користуються соціальними мережами молоді люди, а саме, студенти, тому проблема впливу їх на процес соціалізації студентів набуває особливої гостроти. Головним соціальним процесом, через який здійснюється взаємодія між особистістю та суспільством, є процес соціалізації.

Література

1. Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учебник для студ. пед. вузов / Под ред. В.А.Сластенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М., 2000.
2. Овчаренко Г. Е. Особливості соціалізації студентів вищого навчального закладу [Текст] / Г. Е. Овчаренко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 3. – С. 36-42
3. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. – М., 2002. – С. 14.
4. Севаст'янова О. А. Студентська молодь у контексті суб'єкт-суб'єктних соціалізаційних виховних впливів у ВНЗ [Текст] / О. А. Севаст'янова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2008. – №3. – С. 14-20.
5. Стрельцова В. Ю. Соціально-педагогічний супровід процесу соціальної адаптації студентів творчих спеціальностей до умов культурно-освітнього середовища [Текст] / В. Ю. Стрельцова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2008. – №3. – С. 27–32.
6. Шабаєва Н. С. Проблема соціалізації студентів коледжу: гендерний аспект [Текст] / Н. С. Шабаєва // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2008. – №2. – С. 17–20.
7. Шариков Ф. И. Основы теории коммуникации. – М., 2002. – С. 5.
8. <http://www.readwriteweb.com/archives/latestsnsnumb.php>.
9. <http://news.bbc.co.Uk/1/hi/business/4697671.stm>.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЛІЦЕУ

Студентка IV курсу **Селюк Д.В.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Борисюк С.О.**

Стаття присвячена виявленню особливостей формування соціальної зрілості старшокласників в умовах навчально-виховного процесу ліцею.

Ключові слова: соціалізація, соціальна зрілість, старшокласник, особистісно-орієнтовний підхід, компетентнісний підхід, соціальна активність, соціальна відповідальність, соціальне самовизначення, навчально-виховний процес.

У сучасній педагогічній науці проблема соціального становлення учнівської молоді, що є показником соціальної зрілості розглядається у двох площинах:

1) створення соціально-педагогічних умов для всебічного, гармонійного розвитку учнівської молоді як соціально зрілої особистості, здатної не лише до біологічного функціонування у мікросередовищі, а й до самоствердження, саморозвитку, самореалізації;

2) надання психолого-педагогічної допомоги учнівській молоді у складний період становлення особистості [2; с. 1].

І для визначення ефективності навчання і виховання підростаючого покоління педагоги все частіше звертаються до аналізу соціальної зрілості особистості учнівської молоді. Категорія особистості є наріжним каменем прийнятої в Україні національної освітньої доктрини, яка розроблена колек-

тивом авторів на чолі з академіком АПН України, професором В.Г.Кременем.

Проблема формування нової людини, яка втілює в собі високі принципи моралі, для якої інтереси суспільства – понад усе, завжди займала центральне місце в ідейно-виховній роботі, але, не зважаючи на значний інтерес педагогів до вивчення соціальної зрілості старшокласників, ця наукова категорія поки що повільно входить у систему педагогічних понять. І тому серед багатьох аспектів цієї проблеми особливе місце належить вихованню активної життєвої позиції, яка реалізується в просоціальної активності, що виявляється у сфері спілкування (комунікативна, колективістська активність), діяльності (екологічна, трудова і навчальна активність), життєвих планах, спрямуванні, ідеалах (особистісна активність).

І так як сучасне суспільство характеризується швидкими, часто не прогнозованими змінами у всіх сферах життя: політиці, промисловості, культурі, освіті. У зв'язку з цим змінюються й соціальні вимоги до старшокласників ліцею: сучасне суспільство потребує виховання самостійних, творчих і відповідальних людей, здатних ефективно взаємодіяти у розв'язанні соціальних, виробничих і особистих проблем. У таких умовах спрямованість системи освіти на переважне засвоєння знань, що було характерним ще декілька десятиліть тому, вже не відповідає соціальному запиту. Особистісно-орієнтовний, компетентнісний підхід до визначення змісту освіти, організації навчально-виховного процесу та його результатів став новим концептуальним орієнтиром розвитку сучасної освіти. Серед базових компетентностей, якими має оволодіти старшокласник ліцею, вчені вагому роль відводять соціальній зрілості [1; с. 9–11, 4; с. 135].

У нашому дослідженні ми виходимо з розуміння соціальної зрілості як певного рівня адаптованості індивіда до конкретних соціальних умов, усвідомлення себе суб'єктом власної індивідуальності, суб'єктом власного життя та суб'єктом історичного процесу, причому суб'єктом, наділеним певними якостями та вміннями: позитивною ціннісною орієнтацією, професійною визначеністю, самовизначенням, активною життєвою позицією, компетентною взаємодією з членами суспільства, самостійністю, відповідальністю.

Таким чином, враховуючи соціальну значущість проблем соціального становлення, цілісного розвитку, соціалізації старшокласників, розуміння необхідності формування у них соціальної зрілості, шляхом впровадження особистісно-діяльнісного, компетентнісного підходу до організації навчально-виховного процесу ліцею, високий рівень результативності діяльності ліцею і наявність тенденцій до його зростання, розуміння педагогічним колективом необхідності оновлення змісту діяльності і зумовили вибір теми статті: "Формування соціальної зрілості старшокласників в умовах навчально-виховного процесу ліцею".

Розглядаючи соціальну зрілість учнівської молоді у взаємозв'язку з процесом соціалізації, помітимо, що рівень її розвитку формується залежно від розвитку суспільства, тих соціальних груп, колективів, у яких протікає

життєдіяльність конкретної людини. Усе це дозволяє зробити висновок – розширення і уточнення змісту поняття соціальної зрілості старшокласників повинні орієнтуватися на ті зміни у понятті "соціалізація", які вносяться процесом історичного розвитку суспільства [3]. Тому соціальну зрілість конкретного учня в умовах навчально-виховного процесу ліцею необхідно описувати залежностями між новоутвореннями в структурі особистості (суб'єктивними факторами) і тими об'єктивними факторами соціального середовища, які їх сформували. Даний пласт формування соціальної зрілості старшокласників протікає під впливом як цілеспрямованих, так і стихійних явищ, процесів, які сприяють свідомому оволодінню позитивним соціальним досвідом і культурою, що забезпечує активне входження молоді людини у самостійне життя. Наприклад, у зв'язку з цим О.К.Уледов писав: "...Якості особистості формуються завдяки зовнішньому впливу, тому суб'єктивні фактори необхідно розглядати в органічному взаємозв'язку з певними об'єктивними факторами соціального середовища" [2; с. 28, 5; с. 24–30].

Теоретичний аналіз публікацій вчених привів до висновку, що достатньою умовою визначення критерію соціальної зрілості виступає зміст глибинних її якостей, до яких відносяться у першу чергу, – соціальне самовизначення, соціальна активність, соціальна відповідальність. Соціальне самовизначення особистості проявляється у суспільно значимих результатах, які учасники педагогічного процесу досягають в обов'язкових видах діяльності. Соціальна відповідальність особистості проявляється у добровільності і старанності кожного учасника педагогічного процесу при виконанні покладених на них ролей і функціональних обов'язків у кожній сфері життєдіяльності. І звісно ж слід сказати про важливу роль соціальної активності особистості, яка вказує наскільки плани і прагнення матеріалізуються в результаті соціально-практичної діяльності [3; с. 36].

Основними змістовними елементами соціальної зрілості старшокласників є знання, бажання, могу і реалізую, розуміння мети, переконання, практична дія; усвідомлення, оцінювання, вплив на інших.

Вихідний зміст показників соціальної зрілості старшокласників обумовлюється спрямованою взаємодією її трьох підсистем – гностичною, потребово-мотиваційною, операційно-поведінковою, де кожна вказує на системоутворюючі елементи трьох критеріальних характеристик.

У гностичній сфері, яка є атрибутом свідомості, соціальна зрілість старшокласників виділяється соціальними показниками, які обумовлюють зміст і направленість її соціально-практичної діяльності. До цих вихідних показників відносимо:

- ✓ знання, які засвоюються у процесі пізнання на основі мислення і виражаються через ідеї, задуми, наміри, яким відповідає певна мета і спосіб її досягнення та відповідна поведінка;
- ✓ розуміння, як вид мислення та елемент соціальної активності, що вказує на сутність об'єкта пізнання шляхом установлення зв'язків між

основними складовими елементами з метою перетворення і використання їх на практиці;

✓ усвідомлення, як психічне явище пізнання передбачає сприймання об'єкта в цілому з виділенням системи необхідних знань для розуміння соціальної відповідальності особистості за свою діяльність і поведінку.

У потребова-мотиваційній сфері об'єднуються психічні явища, які спонукають особистість до діяльності:

✓ бажання як емоційна форма направленості особистості у структурі соціального самовизначення, що включає в себе цілеспрямований розвиток потреб, інтересів, прагнень з метою задоволення потреб самої особистості і суспільства;

✓ переконання як вища форма спрямованості особистості у структурі соціальної активності, що включає в себе і світогляд, який реалізується в активній суспільно-значимій діяльності;

✓ оцінювання як вид судження у структурі соціальної відповідальності дозволяє визначити міру особистої відповідальності за результати впливу на себе, інших людей, природу в процесі життєдіяльності.

В операційно-поведінковій сфері, де реалізуються способи виконання дій, вчинків у певних умовах виділяються такі три показники:

✓ розвиток здібностей ("можу і реалізую") – реалізація у практичній діяльності інтелекту, знань, досвіду, які є запорукою творчості;

✓ практична дія – це елемент соціально-практичної діяльності, що передбачає проектування конкретного результату;

✓ вплив на інших як процес взаємодії з іншими людьми, де проявляється міра взаємних зв'язків і способів їх спільної діяльності та прояв усвідомленої відповідальності особистості.

Теоретична цінність даної моделі дослідження в тому, що вперше висвітлюємо рівень соціальної зрілості через наявні взаємозв'язки оцінок соціального самовизначення, соціальної активності і соціальної відповідальності старшокласників (див. табл. 1) [3; с. 38-40].

Таблиця 1

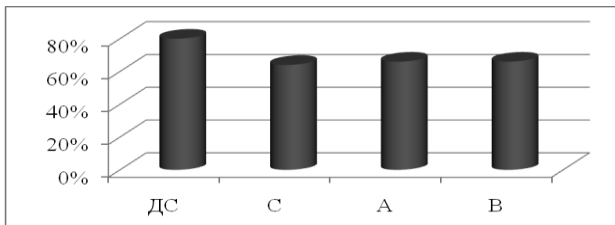
Вихідні змістовні показники соціальної зрілості старшокласників

Підсистеми особистості	Критерії соціальної зрілості:		
	Соціальне самовизначення	Соціальна активність	Соціальна відповідальність
Гностична	Знання	Розуміння мети	Усвідомлення
Потребово-мотиваційна	Бажання	Переконання	Оцінювання
Операційно-поведінкова	Можу і реалізую	Практична дія	Вплив на інших

Проблема ж формування соціальної зрілості старшокласників в умовах навчально-виховного процесу ліцею потребує дослідно-експериментальної

перевірки критеріїв сформованості соціальної зрілості старшокласників ліцею, виявлення технологій її формування.

Відповідно, згідно даних, отриманих під час проведеної дослідно-експериментальної перевірки критеріїв сформованості соціальної зрілості старшокласників Ніжинського обласного ліцею, за допомогою Соціологічного тесту (Тест Лебедика М.П.) "Визначення рівня соціальної зрілості студента", встановили, що більшості старшокласників ліцею характерний високий показник ділової спрямованості (ДС), вище середнього показники соціального самовизначення (С), соціальної активності (А), а також соціальної відповідальності (В) (див. мал. 1), що є дуже значимим для цілісного розвитку особистості.

Мал. 1. Гістограма визначення рівня соціальної зрілості старшокласників ліцею

І тут слід обов'язково відмітити, що вагому роль для формування соціальної зрілості учнівської молоді у соціокультурному виховному просторі ліцею відіграла модель профільної організації навчання, у якій враховуються етапи самовизначення особистості дитини від вступу до ліцею до вибору вищого навчального закладу, де допрофільна підготовка та профільна освіта представляє собою систему педагогічної, психологічної, інформаційної та організаційної підтримки ліцеїстів, що сприяє їх самовизначенню щодо майбутньої професії, формуванню складових соціальної зрілості. Також матиме вагомe значення удосконалення використання у діяльності педагогів і старшокласників різноманітних культурних цінностей, облік національних традицій у вихованні і навчанні, створення нового, гуманного, особистісно-орієнтованого, різноманітного і складного соціокультурного середовища, освоєння загальнолюдських цінностей.

Таким чином, період навчання у ліцеї – найважливіший етап соціалізації старшокласника, який полягає у формуванні особистості в умовах навчально-виховного процесу, соціокультурного простору навчального закладу, шляхом засвоєння у ході виховання і навчання загальнокультурного і соціального досвіду, а головне у форсуванні соціальної зрілості. І зі всього вище сказаного витікає, що процес формування соціальної зрілості (ключових життєвих компетентностей) буде ефективним і результативним лише тоді, коли він буде системним. Навчально-виховний процес ліцею

повинен бути спрямований на створення умов для розвитку і самореалізації особи, засвоєння продуктивних знань і умінь, розвитку потреби поповнювати знання протягом всього життя, тобто навчати пізнавати, працювати, жити. Відповідно, можна запропонувати комплекс педагогічних правил, якими повинні керуватися педагоги в рішенні даного питання:

1. Головним є не предмет, якому ви навчаєте, а особа, яку ви формуєте.

2. На виховання активної життєвої позиції не можна жалкувати ні часу, ні зусиль.

3. Необхідно якомога частіше ставити учнів в ситуації, які сприяють розвитку критичного мислення.

4. Важливо допомагати школярам опановувати продуктивними методами учбово-пізнавальної діяльності, учити їх визначати причинно-наслідкові зв'язки.

5. Не можна забувати, що головною умовою розвиваючого навчання є здатність дитини думати і діяти самостійно.

7. У роботі з учнями важливо затвердити принципи нових відносин дорослих і дітей: принцип рівності, принцип діалогізму, принцип сумісного розвитку, принцип прийняття.

Слід пам'ятати, що соціальна зрілість, – як пише В.В. Москаленко, – це не застигла сукупність раз і назавжди даних соціальних якостей особистості, а динамічна система, яка постійно розвивається через характер, спрямованість її діяльності на самовиховання, саморозвиток, самовдосконалення, реалізацію суспільних ідеалів" [6; с. 79].

Література

1. Киричук О.В. Формування в учнів активної життєвої позиції. – К., 1983. – 136 с.

2. Кузьменко О.А. Соціальне становлення особистості в умовах відкритої соціально-педагогічної системи. – К., 1998. – 18 с.

3. Лебедик М.П. Самореалізація особистості як взаємодія самовизначення й активності в структурі соціальної зрілості особистості учня – К., 1990. – с. 21-45.

4. Литвиненко С. Сучасні проблеми соціалізації школярів: зміст освіти / Шлях освіти. – 1997. – № 3. – с. 9 – 13.

5. Моргун В.Ф. Концепція багатовимірного розвитку особистості та її застосування // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 2. – с. 27-40.

6. Москаленко В.В. Социализация личности (философский аспект). – К., 1986.- с 75-105.

7. Папуча М.В., Кричковська Т.Д. Особистість: розвиток, соціалізація, виховання. – Ніжин: редакційно-видавничий відділ НДУ ім. М.В. Гоголя. – 2001. – 147 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ПІДЛІТКІВ У ЛІТНЬОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ

Студентка III курсу **Синяк Т.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Останіна Н.С.**

Автор статті висвітлює особливості організації дозвілля підлітків у літньому оздоровчому таборі.

Конвенцією ООН про права дитини, ратифікованою Верховною Радою України (1991 р.), проголошено, що діти мають громадські, політичні, соціальні, культурні та економічні права. Одним з найважливіших стратегічних завдань нашої держави в забезпеченні соціального захисту дитинства є реалізація їх права на оздоровлення, відпочинок та змістовне дозвілля. Актуальність формування культури здоров'я дітей України як національної проб леми є головною траєкторією діяльності соціального педагога.

Доцільно згадати, що у цивілізованому суспільстві турбота про оздоровлення дітей вважається одним з основних показників ставлення держави до проблем підростаючого покоління. Так, уперше у вітчизняній освіті "Національна доктрина розвитку освіти в Україні" (2002 р.) орієнтує державу на розширення кола завдань з метою вирішення проблеми збереження здоров'я дітей. У зв'язку з чим особливої актуальності набуває становлення фізично та психічно здорової особистості, виховання молодого людини як громадянина на основі оволодіння загальнолюдськими цінностями, нормами фізичної культури.

Разом з тим, сучасний стан справ у сфері оздоровлення дітей викликає занепокоєння. Статистика засвідчує, що упродовж останніх років в Україні спостерігається тенденція щодо погіршення стану здоров'я дітей. Про це свідчить той факт, що кількість дітей, які перебувають на диспансерному обліку в лікувальних закладах, збільшилася. Збільшилася також кількість дітей, які мають захворювання нервової системи, системи кровообігу, органів дихання. Високий рівень інвалідності серед дітей сьогодні є одним з найбільш несприятливих явищ у комплексі характеристик стану здоров'я та соціального благополуччя населення.

Не обходить сьогодні уваги й тенденція до зростання кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (протягом останніх 5-ти років щорічно кількість таких дітей зростає на 18–20%), яка зумовлена негативними факторами соціально-економічного, екологічного та психологічного характеру.

Тому реалії сьогодення стали поштовхом переосмислення традиційних підходів до оздоровлення та відпочинку дітей, організації їх дозвілля, а також до збільшення мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, літніх оздоровчих таборів тощо, забезпечення умов модернізації їх структури та змісту роботи.

Вивченням провідної ролі дитячого табору як соціально-педагогічного середовища для раціонального фізичного виховання і розвитку підростаючого покоління займалися Коваленко Є.І., Коваль М.Б., Пимова В.В., Пундик Л.Є., Трофимюк Н.Г. та інші науковці.

Визначенням особливостей соціально-педагогічної діяльності в умовах оздоровчого табору, впровадження нових технологій організації літнього дозвілля дітей та підлітків займалися науковці, такі як: Титкова Т.В., Капська А.Й., Газман О.С., Матвєєва Т.Ф., Сисоєва М.Є., Березина Н.О., Михайлова Л.М., Петрова І.В., Трушкін А.Г., Фрідман М.Г., Коваленко Є.І. та інші.

Отже, актуальність проблеми обумовила мету статті – ознайомитися та теоретично обґрунтувати особливості соціально-педагогічної роботи з організації дозвілля підлітків у літньому оздоровчому таборі.

Задля досягнення мети в нашій роботі ми вирішували наступні завдання:

- з'ясувати специфіку соціалізації підлітків у літньому оздоровчому таборі;
- розкрити особливості соціально-педагогічної діяльності в умовах літнього оздоровчого табору.

Проблеми в державі порлидили проблеми в діяльності і подальшому функціонуванні дитячих оздоровчих закладів. Незважаючи на актуальність існування літніх оздоровчих таборів, статистика невблаганно свідчить, що в останні роки різко скоротилась мережа літніх оздоровчих таборів. Причинами такого явища стали: наслідки аварії на Чорнобильській атомній станції, що призвели до закриття оздоровчих закладів, в яких було виявлено підвищений рівень радіаційного забруднення відповідно до встановлених на той час норм; складна економічна ситуація в Україні спонукала "збіднілі підприємства" до закриття відомчих оздоровчих закладів; низька заробітна плата та важкі умови праці сприяли процесу постійної плинності основної маси педагогічних та керівних кадрів дитячих позаміських оздоровчих закладів, а це, в свою чергу, призвело до зниження загального рівня їх комплектності, професійного рівня фахівців, що не дозволяло оперативно перебудувати зміст і форми виховної діяльності у цих закладах.

Різне скорочення мережі літніх оздоровчих таборів можна пояснити й тим, що основними критеріями доцільності функціонування позаміського виховного закладу часто виступали показники його матеріально-технічної бази (опалення, стан споруди, економічна доцільність роботи), а не якість соціально-виховної роботи.

Із скороченням їх мережі влітку залишається на вулиці без догляду дорослих досить чимала кількість дітей, а звідси підвищується ризик травматизму, прояви хуліганства, девіантної поведінки. Вцілому це явище сприяє зростанню малолітньої злочинності, в той час як перебування дітей у літніх оздоровчих таборах гарантує і повноцінний відпочинок, і змістовне заповнення дозвілля.

У перебудовний період у зв'язку з відмовою від моделі "піонерсько-комсомольського літа" активізувався процес пошуків науковцями і практиками нової системи соціально-виховних інститутів лдля організації

життєдіяльності дітей влітку. Визначаються доцільні структури, спроможні забезпечити дитячий відпочинок та оздоровлення; розробляються нові документи, якеї на юридичному і теоретико-методичному рівні обґрунтують діяльність таборів [4; 23].

Як слідство, за останні роки більш популярними визначились наступні типи дитячих закладів оздоровлення та відпочинку: міські, що створюються на базі шкіл та позашкільних виховних установ і обслуговують дітей 7-10 років прилеглих мікрорайонів; заміські соціально-виховні заклади (поступово відновлюють свою діяльність, де старшокласники поєднують працю і відпочинок із заняттями фізичною культурою. Ці заклади, що визначаються певним терміном, існують в регіонах України, чистих від радіаційного забруднення); профільні оздоровчі заклади: туристичні, спортивні, юних техніків, натуралістів. При цьому аналіз їх роботи дозволив засвідчити варіативність організації в них діяльності дітей та підлітків за захопленнями (наприклад, державний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Український державний центр науково-технічної творчості учнівської молоді, Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, Національний центр естетичного виховання учнівської молоді; профільний виховний оздоровчий заклад для дітей, що займаються у секціях, гуртках річкової та морської флотилії клубу "Юних моряків" м. Києва тощо); заміські дитячі оздоровчі заклади з цілодобовим перебуванням дітей (найбільш розповсюджені серед усіх типів літніх оздоровчих закладів. Деякі з них працюють і під час зимових канікул (наприклад, "Лісовий" м.Ірпінь, "Каштан" с.Конча-Заспа, "Променистий" с.Ворзель); Міжнародні дитячі та юнацькі оздоровчі заклади на території України – це МДЦ "Артек" та "Молода гвардія" (м.Одеса), що останнім часом обслуговує в основному дітей з України.

На базі вказаних типів дитячих оздоровчих закладів практикується організація життєдіяльності школярів шляхом створення: а) профільних змін (наприклад, у МДЦ "Артек" кожного року проводяться зміни переможців наукових олімпіад; зміни, організовані за профілями наук, шихистів тощо); б) спеціалізованих загонів (наприклад, спортивних за видами спорту, творчих колективів – хорів, танцювальні тощо); в) оздоровчих загонів для дітей з Чорнобильської зони, з послабленим станом здоров'я; г) проведення зльотів дитячих організацій на базі оздоровчих таборів (наприклад, "Пласту", скаутів, СПОКУ тощо); д) санаторних змін, де діти отримують посилене вітамінзоване харчування, обстеження, профілактику та лікування захворювань; є) навчання на базі дитячих оздоровчих закладів (навчання груп дітей за інтенсивною методикою, творчий розвиток, іноземні мови).

Найменш привабливий, на перший погляд, заміський дитячий оздоровчий заклад з цілодобовим перебуванням дітей, що є багатопрофільною позашкільною установою – це літній табір оздоровлення та відпочинку. У своїй роботі він базується на основних положеннях про позашкільне виховання: добровільній участі дітей у різноманітних справах закладу, у діяльності гуртків та колективів; вільному виборі занять; варіативності програм та діяльності на основі обов'язковості дотримання режиму дня;

участі у виховному процесі як професійних педагогів, так і представників інтелігенції, студентів, громадських та дитячих організацій, що в цілому становлять колектив позаміського дитячого оздоровчого закладу [4; 166].

Соціально-педагогічна робота позашкільних установ типу літніх таборів оптимально поєднує оздоровлення і відпочинок, працю і спорт, пізнавальну та творчу діяльність на основі залучення до навчально-виховної роботи висококваліфікованих працівників і талановитих народних умільців. В дитячих позаміських оздоровчих закладах вироблено систему специфічних і різноманітних форм дозвілєвої діяльності дітей і підлітків: театралізованих дійств, конкурсів, змагань, ігор, індивідуальної творчості та гурткової роботи, серед якої найбільш популярними є гуртки м'якої іграшки, макраме, випалювання, шахів, фотографування, малювання тощо.

Без сумніву, розпад Всесоюзної піонерської організації зумовив відмову від низки традиційних форм роботи дитячих заміських закладів, пов'язаних з особливостями життя та діяльності піонерської організації. Хоча, на думку А.Капської, це не завжди виправдано, оскільки, "піонерське життя", трактуючи на комуністичний лад засади скаутського руху, було насичене романтикою, грою, перспективою можливості для самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації. Ці форми роботи присутні і нині, лише помітне наповнення їх новим змістом, характером організації в них життєдіяльності дітей і підлітків. Тому постала проблема пошуку нового змісту роботи з дітьми та підлітками в дитячих позаміських оздоровчих закладах в сучасних умовах розвитку України. Сьогодні це творчість і взаємодія дітей і педагогів з урахуванням попереднього досвіду, використанням набутих знань. Але це лише зовнішній бік виховного процесу.

Як свідчить досвід використання комплексу ігрових методичних прийомів стосовно кращого виконання режиму, діти, що привчаються до чіткого його дотримання у перші 2–3 дні, стають при подальшому перебуванні більш спокійними, здатними до виконання загально педагогічних вимог, охоче і з інтересом включаються в різноманітні справи, у дітей закріплюються звички та навички щодо санітарно-гігієнічної самоорганізації тощо.

Кожна дитина, яка приїхала до оздоровчо-виховного закладу, має своє соціальне походження, попередній досвід спілкування, розуміння норм громадського життя, індивідуальні психолого-педагогічні та фізіологічні особливості, вироблений чи відсутній стереотип поведінки у звичайних і нових нетрадиційних умовах життя, стосунках з новими людьми. В такій ситуації соціальний педагог – вожатий, підготовлений заздалегідь, враховуючи комплектацію груп, спроможний визначити найбільш доцільні форми та методи дозвілєвої діяльності у кожній конкретній мікрогрупі дітей. При цьому він обов'язково бере до уваги той факт, що у новому оточенні дитині хочеться проявити всі можливі здібності, сили, вміння, активно проявити ті якості характеру, які, на її думку, є найкращими. Це, в свою чергу, спонукає її до активного спілкування, і на перших порах досить інтенсивно, яскраво розкриваються особистісні якості дитини. За таких умов швидше

проявляються риси чи якості, які були приховані чи загальмовані в умовах життєдіяльності в школі [7; 129].

Таким чином, в результаті вивчення реального стану та особливостей діяльності оздоровчо-виховних закладів виявлено, що відбувається природний процес перебудови їх діяльності адекватно до енових соціально-економічних та педагогічних умов й одночасно спостерігається посилення оздоровчо-виховної функції дитячих оздоровчих закладів, які готові до прийняття дітей в часи літніх вакансій.

Література

1. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи: навчальний посібник за заг. ред. А.Й.Капської. – К., 2002. – 164 с.
2. В помощь работникам детских оздоровительных лагерей: методическое пособие. Сост. Савченко С.В., Кратина В.А. и др. – Луганск, 1994.
3. Газман О.С. Педагогика в пионерском лагере / О.С.Газман, В.Ф.Матвеев. – М.: Педагогика, 1982. – 96 с.
4. Організація літнього відпочинку оздоровчих закладів для дітей та підлітків / Укладачі Л.М.Михайлова, І.В.Петрова, Л.І.Коцюбіна. – Луганськ, 2000.
5. Постанова Кабінету Міністрів України "Про розвиток Міжнародного дитячого центру "Артек" та дитячих оздоровчих закладів" від 30.04.98. № 591. – К., 1998.
6. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник. – Укл. І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
7. Соціальна педагогіка: Навчальний посібник за ред. проф. А.Й.Капської. – К., 2000. – 264 с.

Використання засобів народної педагогіки в просвітницькій роботі соціального педагога з молодими батьками

Студентка IV курсу **Сілівоненко К.О.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Суховєєва Н.М.**

Стаття присвячується аналізу особливостей застосування засобів народної педагогіки у просвітницькій роботі соціального педагога з молодими батьками.

Ключові слова: *молоді батьки, просвітницька робота, засоби народної педагогіки.*

Актуальність теми зумовлюється потребою у здійсненні соціально-педагогічної підтримки молодих батьків суперечністю між завданнями розбудови української держави та незадовільним станом функціонування інституту сім'ї як основної ланки суспільства й первинного середовища соціалізації та особистісного розвитку дитини – з однієї сторони та недостатнім рівнем організації просвітницької роботи серед молодих батьків(з молодими сім'ями).

Основою для формування особистості, її фізичного, психічного, інтелектуального та соціального потенціалу є сприятливі умови розвитку дітей (особливо раннього віку) у сім'ї. Та чи завжди чоловік і жінка, які одружені готові, до виконання нової ролі – батьків й відповідно, батьківських функцій.

Видатні педагоги К.Ушинський, В.Сухомлинський, А.Макаренко, у своїх працях наголошували на гостроті проблеми підготовки молоді й батьків до виконання подружніх і батьківських обов'язків, формування основ батьківства, які на їх думку, закладаються ще в дитячому віці. Використовуючи надбання педагогічної думки, вони розглядали батьків як основних вихователів, які впливають на наступне життя дитини, а сім'ю – як первісний осередок, де з покоління в покоління передаються моральні цінності людини. [6].

Аналіз літературних джерел показав, що при значному науковому інтересі науковців до розвитку дітей у сім'ї, питанням підтримки батьків, формуванню у них навичок батьківства не приділяється достатньої уваги. Лише в останні роки проблема батьківства стає об'єктом наукового вивчення.

Сучасні дослідники під батьківством розуміють процес забезпечення батьками необхідних умов для повноцінного розвитку, виховання й навчання дітей, як важливий стан і значну соціально-психологічну функцію кожної людини [1].

Слід зазначити що це поняття враховує тісний зв'язок розвитку дитини з благополуччям, а не тільки з певними методами виховання дітей і формування їхньої поведінки. Йдеться про право дитини на таких батьків, які здатні забезпечити їй різнобічний розвиток і гарне виховання. У зв'язку з цим важливого значення набуває готовність чоловіка і дружини до виконання своїх батьківських функцій усвідомлення батьківства.

Так, аналіз психолого-педагогічних досліджень з підготовки молодих сімей до виконання ними батьківських функцій у сучасних умовах свідчить, що саме в молодих сім'ях відзначаються труднощі у вихованні й догляді за дитиною. Значна кількість молодих батьків не має певного обсягу психолого-педагогічних знань, необхідних батьківських навичок і вмінь, вони утруднюються у виборі методів виховання й догляду за дітьми. В основі цих проблем лежить не сформованість навичок батьківства та педагогічної культури молодих батьків, брак кваліфікованої допомоги їм з боку фахівців. В умовах розбудови української державності, поширенні гуманістичних тенденцій настала нагальна потреба піднести культ родини, підвищити роль української сім'ї у вихованні дітей, допомогти молодим батькам зберегти сім'ю, зберегти значимість інституту сім'ї для усього суспільства в цілому. На нашу думку час звернутися до неоціненної скарбниці народного педагогічного досвіду, до історично складених виховних традицій української сім'ї.

Дослідження функціонування та устрою традиційної української родини неодмінно призводить до розуміння її значного педагогічного потенціалу.

Велика різноманітність підходів та засобів народного виховання може бути використана і має стати частиною педагогіки сьогодення. Головна цінність та специфіка сімейного виховання в тому, що воно не належить до якихось виокремлених педагогічних явищ, а відбувається в контексті життя самої родини, на основі прикладу батьків і передусім на основі традиційної родинно-побутової культури. Основою української народної педагогіки є традиції родинного виховання, чільне місце у яких посідає підготовка людини до життя і праці. Українська родинна педагогіка нагромадила цінний досвід морально-етичного, фізичного, розумового та естетичного виховання дитини у сім'ї, який має стати основою й сучасного родинного виховання, програмою відповідальності батьків [5].

Проблема реалізації народно-педагогічних поглядів на виховання у педагогічній теорії знайшла своє відображення у працях основоположників педагогічної науки Я.А.Коменського і І.Г.Песталоці. Народно-педагогічна теорія українського народу найбільш повніше відображена у педагогічному доробку Г.С.Сковороди, О.В.Духновича, К.Д.Ушинського, Б.Д.Грінченка, С.Ф.Русової, стала основою української національно-педагогічної системи, запропонованої Г.Ващенко. Теоретичним і практичним внеском у наукову розробку науково-педагогічної теорії стали праці В.О.Сухомлинського, Є.І.Сявавко, М.Г.Стельмаховича, А.І.Кузьмінського. Дієвим засобом логічного продовження педагогіки родинного виховання у навчально-виховній системі сучасної молоді сім'ї є народно – педагогічні традиції виховання, використання засобів народної педагогіки, які охоплюють словесну творчість дорослих для дітей (колискові пісні, пестушки, потішки, забавлянки, небилиці, казки про тварин, чарівні казки, бувальщини, билиці), творчість дорослих, яка з часом перейшла в дитячий репертуар (заклички, примовки, приказки). Народно-педагогічні традиції виховання – це своєрідний механізм передачі, засвоєння і розвитку народного досвіду виховання, культури, притаманної певному етносу, та формування на цій основі соціально та національно значимих якостей особистості [5].

У зв'язку із сказаним актуального значення набуває підготовка молоді до батьківства, формування у молодих батьків готовності до виконання батьківських функцій, уміння бути справді люблячими батьками та справжніми першовихователями дитини. Одним із шляхів підготовки молоді до усвідомленого батьківства є просвітницька робота з молодими батьками.

Аналіз літературних джерел показав, що поняття "молоді батьки" хоча подекуди і використовується, але не дається його визначення. Поруч з тим широко використовується і поняття "молода сім'я". І поняття "молоді батьки" вживається у контексті поняття "молода сім'я". У своєму дослідженні, під поняттям "молоді батьки" ми розуміємо батьків, вік дітей яких не перевищує семи років.

Основним осередком здійснення соціально – педагогічної роботи з молодими батьками (сім'ями) проводять Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Як показало вивчення спеціалісти центрів проводять роботу у "Консультативному пункті при пологовому будинку" з вагітні

жінками, молодими матерями та батьками, жінками, що народили дитину та мають намір відмовитися від неї та ін. Також інформаційно – просвітницька робота проводиться у сім'ях, серед дітей та молоді за місцем проживання, яка спрямована на формування стандартів позитивної поведінки, здорового способу життя шляхом поширення соціальної реклами і проведення консультацій. Наприклад, працівники Ніжинського Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді ще на початку своєї роботи намагалися використовувати у просвітницькій роботі при Консультативному пункті при пологовому будинку засоби народної педагогіки, але на теперішній час не проводять просвіту з даної теми. Але трапляються випадки, що доводиться використовувати засоби народної педагогіки у індивідуальній роботі з молодими батьками чи з матерями відмовницями, які за браком досвіду хочуть відмовитися від своєї дитини.

Деякі Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді в просвітницькій роботі з молодими батьками використовують і опосередковану роботу: Надання батькам інформаційних проспектів, послуг; опису кваліфікації персоналу, розкладу роботи спеціалістів, змісту занять, інформація про те, у яких випадках слід звертатися до конкретних спеціалістів; підготовка інформаційного бюлетеня та його регулярне розсилання на тему: виховання дітей засобами народної педагогіки; підготовка навчального посібника або посібника для батьків [2].

Розглядаючи роботу з молодими батьками, ми вважаємо, що просвітницька діяльність соціального педагога повинна здійснюватися за допомогою таких форм і методів, які ефективно можуть вплинути на свідомість та поведінку молодих батьків, є цікавими, доступними, допомагають мислити, сприяють творчому пошуку, надають можливість не лише отримати знання, а й застосувати ці знання на практиці, тобто розвивають вміння та навички. Серед таких форм та методів роботи ми виділяємо активні (рольові ігри, розгляд та моделювання ситуацій, соціально-педагогічний тренінг, диспути тощо), колективні та індивідуальні [3].

Колективні форми і методи просвітницької роботи (лекції, бесіди, диспути, усні журнали, кінолекторії та ін.) охоплюють одночасно велику кількість батьків, сприяють створенню певного емоційного настрою, індивідуальні – дають можливість соціальному педагогу індивідуалізовано працювати з окремими молодими батьками чи представником даної сім'ї. Будь-який виховний захід з досліджуваної проблематики можна розпочати з ознайомлення молодих батьків з виставкою літератури, а також буклетів, плакатів з даної теми. Можна використовувати відеофільми. Наводячи ті чи інші приклади, необхідно викликати у слухачів певне до них ставлення, бажання дати їм відповідну оцінку [1].

Також нами було проведено опитування молодих батьків і майбутніх молодих батьків. За даними цього опитування можна зробити висновок, що більшість молодих батьків і майбутніх молодих батьків є не готовими для виховання своїх дітей. Вони погоджуються з тим, що потрібно використовувати у родинному вихованні засоби народної педагогіки, але при цьому

більшість з них не знає ні колискових, ні пестушок. Звичайно молодим батькам хотілося б мати якусь інформацію або матеріал, які б допоміг у вихованні дітей і він би був для них корисний.

Таким чином у результаті аналізу літератури, досвіду соціально-педагогічної практики щодо "Використання засобів народної педагогіки в просвітницькій роботі соціального педагога з молодими батьками" можна визначити її складність, багатогранність, відсутність форм та методів щодо вирішення проблеми просвітницької роботи з молодими батьками.

На основі аналізу наукових підходів до визначення сутності поняття різних визначень ми дійшли висновку, що для характеристики більшості молодих батьків суттєвими показниками є: молодість подружжя, недостатність життєвого досвіду, нетривалий час сімейного життя. Аналіз літературних джерел показав, що поняття "молоді батьки" хоча подекуди і використовується, але не дається його визначення. Поруч з тим широко використовується і поняття "молода сім'я". І поняття "молоді батьки" вживається у контексті поняття "молода сім'я". У своєму дослідженні, під поняттям "молоді батьки" ми розуміємо батьків, вік дітей яких не перевищує семи років.

У ході дослідження виявлено, що необхідною умовою повноцінного розвитку дитини в сім'ї є відповідна підготовка батьків, засвоєння ними певних знань з народної педагогіки, а також формування в них навичок і вмінь використовувати набуті знання в повсякденному житті і при вихованні власних дітей. І зараз ґрунтовно втрачені традиції народної педагогіки, національного виховання, за законами яких вважалося, що виховувати дитину потрібно, доки вона ще маленька і "лежить поперек, а не вздовж лавки". Народна педагогіка вчила високої моралі шляхом прислів'їв і приказок, за допомогою наївних, але дуже значимих народних висловлювань. І тому в вихованні дітей молодими батьками і в просвітницькій роботі соціального педагога потрібно використовувати засоби народної педагогіки.

Література

1. Буніна Л.М. Врахування потреб дитини як основа усвідомленого батьківства // Діти – батьки – сім'я: Вип. 3. – К.: Наук. світ, 2005. – С. 9–16.
2. Малько А.О. Соціальна педагогіка: в 2 ч.: ч. 1: Основи соціальної педагогіки – Х.: ХДІК. – 1998. – 60с.
3. Мосієнко.К. Професійна діяльність соціального педагога: метод. посіб. / Мосієнко К. – К.: Шк.світ, 2009. – 120 с.
4. Разом до гармонії: розвиток дитини раннього віку: метод. посіб. / авт. упорядн.: І.В.Братусь, Н.В.Кошечко; за заг. Ред. І.Д.Звереві. – К.: Кобза, 2004. – 160 с.
5. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка: навч.-мет. посіб. – К. 1997.
6. <http://librar.org.ua/>

СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЕКТ НА ТЕМУ "ПРОФІЛАКТИКА ВЖИВАННЯ ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН"

Студентка III курсу *Тараненко Ю.*

Науковий керівник: канд. пед.наук, доц. *Хлєбїк С.Р.*

Соціальний проект присвячений вирішенню актуальної проблеми – профілактика вживання психоактивних речовин обдарованою молоддю. Розробка комплексу соціально-профілактичних заходів, спрямованих як на оздоровлення умов життя та організацію дозвілля обдарованої молоді, так і на індивідуальну психолого-педагогічну профілактику адиктивної поведінки, передбачає здійснення в умовах молодіжного соціального театру.

Тема проекту: Профілактика вживання обдарованою молоддю психоактивних речовин.

Творча назва: Театральний майданчик – школа життя обдарованої молоді.

Постановка проблеми, її актуальність:

Актуальність проблеми зумовлена перенапруженням молоді в умовах соціально-економічної нестабільності українського суспільства. Це особливо позначається на специфічних характеристиках обдарованої молоді, яка все частіше виявляє схильність до вживання психоактивних речовин. Проведене дослідження дало змогу виявити мотиви звертання вживання обдарованою молоддю до психоактивних речовин в умовах дозвілля, головним серед яких стало "намагання забути, відключитися від неприємностей і перевантажень".

На питання визначення свого ставлення до психоактивних речовин обдарована молодь в цілому відноситься негативно, проте подекуди є випадки невизначеності, тоді, як на противагу цьому експертна група негативно віднеслась до цього.

До того ж, багато осіб серед обдарованої молоді вважає, що психоактивні речовини можуть стати засобом стимуляції творчого процесу.

Виявлення обдарованої молоді проводилося шляхом залучення до роботи в театрі студентів мистецьких спеціальностей та добровільної участі студентів інших факультетів, які проходили відповідний відбір та виявили творчі здібності.

В анкетуванні взяли участь студенти факультету культури і мистецтв, а також студенти факультету психології та соціальної роботи, які не брали участі в творчих програмах факультету і не демонстрували бажання брати участь в художній діяльності як університету, так і в інших творчих видах діяльності.

Це свідчить про необхідність розробки комплексу соціально-профілактичних заходів, спрямованих як на оздоровлення умов життя та організації дозвілля обдарованої молоді, так і на психолого-педагогічну профілактику адиктивної поведінки. В основі вирішення цієї проблеми може стати розробка заходів, основною ланкою яких стане соціальний молодіжний театр.

За своєю творчою концепцією проект спрямований на практику роботи з обдарованою молоддю в жанрі театрального мистецтва. Популяризація ідеї здорового способу життя найбільш цікава у вигляді театральної дії, яка має синтетичний характер і об'єднує багато можливостей щодо творчої самореалізації обдарованої молоді не тільки мистецьких, але й інших факультетів ВНЗ, коледжів, ліцеїв, шкіл. Молодіжний соціальний театр піднімає проблемні теми вживання молоддю психоактивних речовин, кожний з акторів, перш ніж вийти на сцену і зіграти свою роль, довго і ретельно працює над собою, вивіряє кожний рух, пропускає крізь себе головні думки та ідеї спектаклю, почуття та емоції діючих осіб. З іншого боку, щирість та ентузіазм молодіжного театрального колективу не може не викликати співрозуміння своєї театральної аудиторії, чим спонукати до роздумів над поставленою проблемою, її аналізу і відповідних висновків, які підтримуються активними позитивними почуттями та емоціями.

В основу розробки проекту покладено ідею молодіжного соціального театру "Аномалія", створеного випускниками факультету психології та соціальної роботи НДУ імені М.Гоголя Євгеном Жоровим, який почав діяти уже з 2002 року в м.Чернігові в обласному молодіжному центрі "Наше покоління". Формат театру яскраво не виражений. У ньому гармонійно поєднуються гра звуків і жестів, почуттів і переживань. Театр "Аномалія" піднімає проблемні теми молодіжного середовища, центральне місце серед яких посідає боротьба за здоровий спосіб життя.

Мета проекту:

Формування активної громадянської позиції і негативного ставлення до вживання психоактивних речовин обдарованою молоддю через її залучення до участі в роботі соціального молодіжного театру.

Завдання проекту:

1. Популяризація ідеї здорового способу життя шляхом організації розвитку молодіжного соціального театру;
2. Створення соціально-безпечного середовища в творчій діяльності обдарованої молоді;
3. Залучення представників бізнес-структур, урядових та неурядових організацій до участі у благодійних заходах, пов'язаних із профілактикою вживання психоактивних речовин у місті.

Тривалість проекту:

Проект "Профілактика вживання обдарованою молоддю психоактивних речовин" реалізується у три етапи протягом трьох років: вересень 2011 – вересень 2014.

Віковий склад цільової аудиторії проекту:

Обдарована молодь групи ризику віком від 14 до 25 років.

Цільова група проекту

Безпосередніми учасниками проекту стануть:

- Представники адміністрації та студентського самоврядування НДУ ім. Миколи Гоголя як координатори проекту;

- Волонтери-організатори соціальних молодіжних театрів (представники громадських організацій, студенти ВНЗ та коледжів);
- Актори-волонтери;
- Обдарована студентська молодь;
- Фахівці загальноосвітніх навчальних закладів (соціальні педагоги, практичні психологи, педагоги-організатори);
- Учнівська молодь, що буде залучена до виступів театрів у закладах освіти.

Програма реалізації проекту:

I етап (2011–2012): організаційна робота по створенню та функціонуванню молодіжного соціального театру в НДУ ім. М.Гоголя.

II етап (2012–2013): впровадження досвіду молодіжного соціального театру НДУ при організації подібних театрів у ВНЗ м. Ніжин.

III етап (2013–2014): створення мережі молодіжних соціальних театрів в Ніжинському районі та організація фестивалю театрального мистецтва.

Очікувані результати

Короткострокові:

1. Створення системи молодіжного соціального театру в навчальних закладах міста Ніжина та району.
2. Організація щорічних благодійних виступів перед жителями міста;
3. Проведення щорічного фестивалю молодіжних театрів під відкритим небом.

Довгострокові:

1. Зменшення відсотку молоді, яка бажає відчувати на собі дію психоактивних речовин;
2. Формування в молодих людей моральних якостей, розуміння цінності людського життя, формування здорового способу існування;
3. Сформувати сприятливе молодіжне середовище, яке орієнтоване на підвищення рівня розвитку творчих здібностей обдарованої молоді;
4. Сприяти активізації творчого процесу без вживання психоактивних речовин;
5. Залучення молоді музичних рок-груп до соціального проекту щодо профілактики вживання психоактивних речовин обдарованою молоддю.

Ресурси:

Людські ресурси:

- Адміністрація НДУ імені Миколи Гоголя;
- Студентська рада НДУ імені Миколи Гоголя;
- Фахівці Центру дозвілля при НДУ імені Миколи Гоголя;
- Представники громадських організацій;
- Соціальні педагоги шкіл міста Ніжина (17) та району (15);
- Практичні психологи (6);
- Педагоги-організатори дозвілля (8);
- Волонтери (25);

- Рок-групи міста Ніжина (6) (Say No Name, Global, Evoline, Вирій, Карантин, Контури Тіней, Deises).

Інформаційні ресурси:

- Використання фондів бібліотеки університету;
- Існуючий досвід організації і роботи молодіжного театру;
- Досвід проведення профілактичних заходів установами м. Ніжина та м. Чернігова;
- Соціальна реклама;
- Афіші.

Матеріально-технічні ресурси:

- Акустичний зал університету та аудиторії з необхідним обладнанням;
- Персональний комп'ютер;
- Диски;
- Аудіо- та відеокасети;
- DVD;
- Телевізор.

Фінансове забезпечення

Фінансування проекту здійснюється за рахунок:

1. Коштів державного бюджету в межах бюджетних призначень, передбачених центральними органами виконавчої влади в м. Ніжині на відповідні роки;
2. Коштів місцевих бюджетів;
3. Коштів благодійних фондів, спонсорів, меценатство;
4. Коштів Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Студентка IV курсу **Удовенко І.Г.**

Науковий керівник: канд.пед.наук, доц. **Конончук А.І.**

У статті аналізується зміст понять "соціально-педагогічна діагностика", "готовність", "підготовка учнівської молоді до сімейного життя" з точки зору різних науковців.

Соціально-педагогічні зміни в нашій країні пов'язані з прийняттям незалежності стрімко загострили соціальні проблеми в суспільстві, активізували низку протиріч та кризових явищ. Особливо відчутним до них виявився соціальний інститут сім'ї, який можна назвати основою суспільства. Так, помітною є поява таких явищ як збільшення в країні розмежування сімей за рівнем прибутків; зростанням кількості розлучень, позашлюбних дітей; руйнування традиційної структури родини (збільшення кількості неповних, материнських, альтернативних, маргінальних сімей);

зміни старих, загально прийнятих норм поведінки, характеру подружніх стосунків, ставлення загальноосвітніх закладів до виховання.

Одна з причин такого зростання соціальних проблем серед підлітків полягає не тільки в політичних, економічних умовах країни, але і у недостатньому приділенні уваги формуванню готовності старшокласників до сімейного життя, в тому числі й через обмеження міри втручання у внутрішнє життя сім'ї, оскільки стосунки в кожній окремій родині можуть формувати лише її члени.

Проблеми підготовки молоді до сімейного життя висвітлені у дослідженнях І.Арабова, Т.Афанасьової, С.Голода, І.Дубровіної, В.Кравця, Г.Лактіонової, І.Мезері, А.Тимощенко, І.Трубавіної, Р.Овчарової, І.Шалімової та ін. Формуванню усвідомленого батьківства присвячені роботи О.Безпалько, І.Братусь, В.Гурова, І. Зверсової та ін. Разом з тим проблема соціально-педагогічної діагностики готовності учнівської молоді до сімейного життя висловлена недостатньо, що і визначило мету наших наукових пошуків. Мета статті – здійснити теоретичний аналіз понять "соціально-педагогічна діагностика", "готовність", "підготовка учнівської молоді до сімейного життя" та "учнівська молодь", що допоможе на більш високому якісному рівні організувати виховну роботу зі старшокласниками по підготовці їх до сімейного життя.

Термін "діагностика" (від грецьк. *diagnostikos* – здатність розпізнавати) використовується в медицині для позначення процесу розпізнавання хвороби, постановки діагнозу [8]. Соціальна діагностика – один з найважливіших компонентів технології соціально-педагогічної діяльності. Термін "соціальна діагностика" набув широкого застосування починаючи з 20–30-х років ХХ ст. Під соціальною діагностикою розуміють точне з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, які виникли під впливом певних умов та в процесі існування клієнтів соціального обслуговування [3].

Відповідно соціально-педагогічна діагностика – спеціально організований процес пізнання, під час якого відбувається збір інформації про вплив на особистість і соціум соціально-психологічних, педагогічних, екологічних та соціологічних факторів. За змістом та кінцевою метою вона є педагогічною, а за методикою проведення має багато спільного з психологічними та соціологічними дослідженнями [6], в першу чергу у зв'язку з використанням дослідницького інструментарію.

Об'єктом такої діагностики для соціального педагога є особистість, яка розвивається в системі її взаємодії з соціальним мікросередовищем та окремими суб'єктами цього середовища, котрі впливають на формування даної особистості. Предметом діагностики є соціально-педагогічна реальність. Предмет та об'єкт діагностики відображаються у змісті діагностики.

Отже, в межах соціально-педагогічної діагностики особистості необхідно: з'ясувати специфічні соціальні якості особистості; уточнити соціальну ситуацію розвитку; визначити міру розвитку чи деформації різних якостей та властивостей, що обумовлені, перш за все, включенням людини у різні соціальні зв'язки (соціальні установки, позиції, особливості комунікації тощо)

[4]. В межах нашого дослідження першочергової уваги соціально-педагогічної діагностики потребує готовність учнівської молоді до сімейного життя.

Для розуміння сутності поняття готовності інтерес становлять дослідження вітчизняних і зарубіжних учених про свідомість, самосвідомість та самопізнання людини (М.Бердяєв, І.Кон, Г.Костюк, О.Леонт'єв, А.Спіркін, С.Роджерс та інші).

У науковій літературі існує 3 підходи у визначенні структурних компонентів готовності [1, с. 63]:

- готовність як сукупність знань, вмінь, навичок (Є.Вінославська, Н.Кузьм і на Л.Кондрашова, В.Моляко, В.Сластьонін, А.Щербаков);
- готовність як функціональний стан (Н.Букіна, Ф.Генов, А.Ковальов, Я.Лавров, Левітов, А.Ліненко);
- готовність як складне особистісне утворення (М.Дяченко, Л.Кандибвич).

Загалом готовність розглядається:

1) у зв'язку з різними умовами здійснення тієї чи іншої діяльності готовність відносять до певного виду діяльності як цілеспрямований вияв особистісних властивостей людини, зокрема, її переконань, поглядів, мотивів, почуттів, вольових та інтелектуальних якостей, знань, умінь, навичок, установки (Б.Жизневський) [2, 17];

2) у зв'язку з різними темпоральними характеристиками діяльності: тимчасова готовність (ситуативна) та тривала (стійка) готовність (Н.Левітов, Л.Нерсеян, В.Пушкін);

3) у контексті конкретних видів праці: трудової, спортивної, розумової, фізичної тощо (А.Ковальов);

4) як функціональна і особистісна готовність (К.Платонов, В.Пушкін, В.Серіков);

5) як психологічна і практична готовність (Є.Павлютенков, Н.Побірченко, Б.Федоришин);

6) як загальна і спеціальна (Б.Анан'єв, В.Моляко).

Відповідно готовність до шлюбу визначається вченими як сформованість ціннісних орієнтації, або сформованість якостей сім'янина, або сформованість знань та вмінь, або готовність до окремого аспекту (психологічного чи морального). Ці підходи не відображають цілісність та системність процесу підготовки учнівської молоді до сімейного життя.

Г.Д.Хархан дає власне визначення поняттю "підготовка учнівської молоді до сімейного життя", під яким розуміє цілеспрямований процес формування особистості сім'янина, що передбачає засвоєння знань та вироблення вмінь, які дозволяють реалізовувати основні функції в сім'ї, і розвитку якостей, що забезпечують виконання подружніх та батьківських ролей [7]. Ми погоджуємося з такими погляди вченого і вважаємо, що доцільно розглядати підготовку учнівської молоді до сімейного життя як процес, який передбачає оволодіння системою знань, умінь, що сприяє розвитку особистісних якостей, ш все це з метою – в майбутньому створити

щасливу сім'ю. До учнівської молоді ми відносимо підлітків віком 14–17 рр., яка вирізняється не тільки своїми віковими рамками, а й своїм статусом у суспільстві – навчаються у закладах освіти.

Отже, виходячи з усього вище сказаного, можна узагальнити, що соціально-педагогічна діагностика готовності учнівської молоді до сімейного життя – це спеціально організований процес збору інформації про особистість та вплив на неї, соціально-психологічних, педагогічних, екологічних та соціологічних факторів, які безпосередньо чи опосередковано формують майбутнього сім'янина. Соціально-педагогічна діагностика готовності учнівської молоді до сімейного життя допоможе на більш високому рівні здійснювати підготовку до шлюбу і сім'ї, сьогодні є одним із важливих напрямів діяльності соціального педагога.

Література

1. Алексєнко Т. Актуальні завдання підготовки студентської молоді до сімейного життя // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка. 2011. Вип. XXXVI. 196 с.
2. Жизневский Б.П. Роль игры в формировании социально-психологической готовности к совместному труду // Психология совместного труда детей: Сб. науч. трудов. – М., 1987. – С. 49–56.
3. Зверева І.Д., Лактіонова Г.М., Соціальна робота в Україні: навчальний посібник / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін., за заг. ред. І.Д.Зверєвої, Г.М.Лактіонової – Київ: ДЦССМ, 2004. – 256 с.
4. Капська А.Й. Соціальна робота: технологічний аспект / за ред. проф. А.Й. Капської / Київ: ДЦССМ, 2004 – 364 с.
5. Кравець В.П. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді. – К.: Київська правда, 2000. – 688 с. – С. 234–261
6. Овчарова Р.В. Справочная книга социального педагога. – М.: ТЦ "Сфера", 2001. – 467 с.
7. Хархан Г.Д., Сутність характеристики поняття "підготовка учнівської молоді до сімейного життя" / Г.Д. Хархан // Соціальна педагогіка: Теорія і практика. – 1/2009. – С. 58–65.
8. Холостова Е.И., Технологии социальной работы: учебник / под общ. ред. проф. Е.И. Холостовой – М.: ИНФРА-М, 2003. – 400 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРОФІЛАКТИЦІ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ

Студентка V курсу **Хоменко Т.Б.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Суховєєва Н.М.**

Стаття присвячена висвітленню специфіки використання інтерактивних методів у роботі соціального педагога ЗОШ щодо профілактики торгівлі дітьми.

Виникнення і розвиток проблеми торгівлі людьми відбувався упродовж тривалого історичного періоду під впливом змін у суспільстві та в умовах необізнаності й нівелювання моральних, людських цінностей населення. Проведене дослідження показало, що на всіх етапах суспільного розвитку проблема торгівлі людьми визначалася певною політико-економічною стратегією держав, і пройшла шлях від зародження проблеми як суто соціальної до глобальної проблеми людства. Досягнувши свого найбільшого розвитку та поширення у рабовласницьку епоху, рабство й пов'язана із ним работоргівля до цього часу лише не зникли, а наразі отримали у світі своє продовження у ще більш потворному вигляді [2, с. 220].

У ході дослідження ми з'ясували, що торгівля дітьми набуває дедалі жахливіших масштабів. За даними ЮНІСЕФ, до цієї галузі нелегального бізнесу щорічно залучено 1,2 мільйона дітей, які зазнають трудової та сексуальної експлуатації. Сьогодні об'єктом торгівлі часто є молоді люди, які не мають достатнього досвіду й не обізнані із наслідками протиправної діяльності торгівців живим товаром.

Протидії явищу торгівлі дітьми має слугувати й соціально-педагогічна профілактика, яка є складовою соціальної профілактики. Зазначимо, що різні аспекти соціально-педагогічної профілактики як виду соціально-педагогічної діяльності представлені у працях І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової, І.М.Трубавіної, А.О.Удалової, Н.Д.Щербак, І.О.Данченко, О.В.Безпалько, В.О.Оржеховської, А.Й.Капської та ін.. У них відображені наукові підходи до трактування поняття соціально-педагогічної профілактики, дається визначення основних цілей, видів, змісту, об'єкту та предмету діяльності, аналіз форм та методів тощо. Однак, проведений аналіз наукових досліджень виявив недостатність наукового вивчення та методичної розробленості питання соціально-педагогічної профілактики торгівлі дітьми. Частково ця тема представлена у роботах І.Трубавіної, О.Удалової, Л.Ковальчук. Зокрема, науковці визначають завдання соціальної профілактики торгівлі людьми у молодіжному середовищі, серед яких:

- здійснення інформаційно-пропагандистської роботи серед молоді з метою формування поняття "торгівлі людьми";
- формування правосвідомості та правової поведінки молоді, відповідальності за своє життя із розвитком її активності, самостійності, творчості та створення умов для самореалізації [2, с. 132].

Приєднуємося до думки дослідників, що система освіти має великі можливості щодо попередження торгівлі людьми. Разом з тим вважаємо за необхідне акцентувати увагу й на явищі, коли предметом торгівлі стає дитина. Головними завданнями навчально-виховних заходів із запобігання торгівлі людьми мають стати: підвищення загального рівня правової свідомості школярів, а також батьків, їх обізнаності з проблеми порушення прав людини та дитини; навчити учнів моделям безпечної поведінки; виховати повагу до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до потерпілих від насильства.

Ефективне здійснення соціально-педагогічної профілактики торгівлі дітьми в загальноосвітніх навчальних закладах потребує дотримання певних педагогічних умов, серед яких виокремлюють наступні:

- оптимальна методична побудова заняття, комбінування традиційних та інноваційних (зокрема, інтерактивних) методів навчання;
- опора на життєвий досвід школярів різних вікових груп;
- опанування учнями теоретичним матеріалом;
- урахування вікових особливостей учнів;
- спонукання учнів до подальшого обговорення означеної проблеми в сім'ї, з однокласниками та друзями [3, с. 15].

Управління соціально-педагогічним процесом має здійснювати соціальний педагог, який покликаний спроектувати відповідну соціально-виховну роботу, організувати співробітництво сім'ї і навчального закладу, оперативно контролювати хід процесу і вносити відповідні корективи, аналізувати досягнуті результати та виявляти недоліки, оперуючи визначеннями, засобами і формами педагогічного процесу.

У зв'язку із викладеним особливої актуальності набуває застосування інтерактивних методів у профілактичній роботі щодо торгівлі дітьми.

В останні роки застосуванню інтерактивних методів приділяється увага як педагогами – дидактами, так і соціальними педагогами. У зв'язку з цим проаналізуємо сутність зазначеного поняття. Слово "інтерактив" прийшло до нас з англійської від слова "inter" – взаємний і "act" – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне заняття – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну мету – створити такі умови, за яких кожен учасник відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Іншими словами, інтерактивні методи орієнтовані на ширшу взаємодію учасників не лише з педагогом, але й між собою, а також на домінування активності учасників у процесі навчання (у тому числі соціального навчання) [1, с. 10].

Організація інтерактивного заняття передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Відповідно, до інтерактивних методів можна віднести такі методи навчання, які організують процес соціальної взаємодії, на підставі якого в учасників виникає якесь "нове" знання, що народилося безпосередньо в ході цього процесу або стало його результатом.

У процесі побудови заняття за алгоритмом інтерактивного спілкування визначальною є діяльність учнів, а головною функцією педагогічної згоди стає створення комунікативних умов, коли соціальний педагог своїми репліками і діями бере участь у створенні "критичних ситуацій", що ведуть до аналізу й розуміння змісту навчального матеріалу, способів пізнання.

Педагог керує взаємодією учнів, які представляють різні позиції й пізнавальні можливості. В такій роботі важливим стає не стільки вибір точки зору, яку сприймає більшість, скільки впорядкування й координація висловлених пропозицій. Діти самі порівнюють свої думки, що призводить до інтелектуального розвитку в процесі узгодження різних думок (точок зору). В процесі порівняння виникають протиріччя (розбіжності): між моделлю знань, які має дитина, і тим, що вона отримує в процесі діяльності, між тим поняттям, яке в неї формується в даній ситуації і тим поняттям, яке в неї було помилковим до тих умов, у які вона потрапила [1, 7].

Будуючи заняття із запобігання торгівлі людьми, доцільно комбінувати традиційні та нетрадиційні методи соціального навчання: бесіди, дискусії і цільові диспути, лекції та реферативні повідомлення, семінари, усні та письмові колоквиуми, "круглі столи", вечори запитань і відповідей, обговорення матеріалів із ЗМІ щодо запобігання торгівлі людьми, вивчення проєктів офіційних державних документів, перегляд програм навчального характеру, самостійне рецензування.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [4, с. 132].

Серед інтерактивних методів, які набули поширення в педагогічній практиці доцільним у профілактиці торгівлі дітьми будуть:

1. аналіз конкретних ситуацій;
2. творчі завдання;
3. відеолекторії (перегляд з обговоренням, дискусією);
4. соціальні проєкти (змагання, фільми, спектаклі, вистави);
5. обговорення складних та дискусійних питань і проблем (шкала переконань, проєктивні техніки, "один – вдвох – усі разом", "зміни позицію", "каруселі", дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, дебати, симпозіум);
6. мозговий штурм;
7. диспут та ін.

З метою більш повного ознайомлення з особливостями використання інтерактивних методів з метою профілактики торгівлі дітьми розглянемо специфіку застосування одного з них. Так, наше вивчення показало, що серед методів, які ефективно використовуються у профілактиці торгівлі дітьми, важливе місце займає метод case-study ("кейс-стаді", або метод життєвих ситуацій). Поняття кейсу (ситуації) – одне з базових понять методу. Кейс (від англійського "case" – ситуація) – це реальні й докладно описані ситуації педагогічної практики разом із причетними до ситуації сутніми фактами, думками (від яких залежить її вирішення) [2, с. 65].

Кейси зазвичай готують у письмовій формі та складають виходячи з досвіду реальних людей. Їх читають, вивчають і обговорюють. Як уже було сказано вище, кейс – це опис складної ситуації. Щоб її зрозуміти, її потрібно

спочатку розкласти на частини, проаналізувати кожну з них, а потім знову скласти разом, щоб одержати цілісне уявлення про ситуацію. Існує три основні варіанти застосування методу кейсів:

1. Діагностика проблеми.
2. Діагностика однієї чи кількох проблем та напрацювання учасниками шляхів їхнього вирішення.
3. Оцінка учасниками можливих дій стосовно вирішення проблеми та її наслідків.

У кожному із наведених варіантів навчання відбувається через викладення інформації у вигляді проблеми чи серії проблем. Ця інформація може бути викладена у документальній формі заздалегідь підготовлена форма або за допомогою вербальних та візуальних засобів (таких, як відео і/чи показ слайдів). В кінці вправи група представляє свої напрацювання, які можуть стати підґрунтям для дискусії.

Варто також звернути увагу на методику роботи із ситуаціями. Вона полягає в наступному: ті, кого навчають, аналізують кейс самостійно, намагаючись виділити в ньому проблему та всю необхідну інформацію для її вирішення. Потім обговорюють свої висновки й міркування в малих групах (3–5 осіб), виробляють спільні рішення. Усі варіанти рішень виносяться на загальну дискусію. Тут зіштовхуються різні точки зору на проблему й різні варіанти її вирішення.

До ситуацій (кейсів) висувається ряд вимог. Кейс повинен містити реальну, обґрунтовану інформацію, достатню для того, щоб той, кого навчають, зміг уявити себе в описаній ситуації й ототожнити себе з людьми, які в неї потрапили. Ситуація повинна бути зрозумілою до найменших подробиць. Проте, за своєю конструкцією вона не повинна містити вже сформульовану проблему. Навчити знаходити й формулювати проблему – принципова складова застосування методу case-study. Добре написаний кейс повинен являти собою ланцюг послідовних подій зі своєю тимчасовою структурою, які містять у собі провокаційні моменти, що сприяють виникненню в групі суперечок, обговорень, бажання думати, міркувати, розробляти варіанти рішень. Для цього важливо, щоб ситуація мала цікавий сюжет, насичений подіями, персонажами, почуттями, емоціями, динамікою, що робить її частиною реального життя. Бажаною є свідомо драматизація ситуації. Але при цьому кейс повинен містити дозовану інформацію, що дозволила б тому, кого навчають, швидко зануритись у проблему й мати всі необхідні дані для її вирішення. Кількість описуваних подій і фактів повинна бути досить обмеженою. З одного боку, потрібно "заплутати" ситуацію, але з іншого – не повинно бути абсолютно зайвих даних. Матеріал містить констатацію подій, а аналіз і висновки покладають на учасників. Залежно від мети, яку ставить перед собою автор кейсу, якась інформація може бути висунута на передній план, тоді як інша – навмисно замаскована або не використана зовсім.

Роботу за методом case-study розподіляють на певні етапи, для яких характерні свої педагогічні цілі, завдання, а також рольові функції учасників.

- Підготовчий етап. Під час цього етапу ведучий, відповідно до мети і завдань заняття, обирає потрібний кейс і підбирає необхідну літературу.

- Вступна частина заняття. Цей етап припускає короткий вступ ведучого, у якому він знайомить учасників (або нагадує) правила роботи, основні етапи, способи й критерії оцінки їхньої роботи на занятті за даним методом. На цьому етапі учасникам роздають кейси, з якими вони будуть працювати, дають інструкцію по роботі з ними, озвучують чітко сформульоване завдання.

- Наступний етап – розбір кейсу в малій групі (складом 3–6 осіб). Перед початком цього етапу ведучому обов'язково необхідно озвучити часові рамки, завдання роботи, пояснити, у якому вигляді повинен бути оформлений результат, звіт про роботу. Тут можливі обговорення й аналіз висновків, зроблених за матеріалами кейсу самостійно. Основні завдання даного етапу для учасників навчання наступні: визначення основних проблем аналізованої ситуації, рівня виникнення проблем і прийняття рішень, мети й шляхів вирішення головної проблеми, обмежень і вимог до рішення; підготовка до формулювання учасниками своїх висновків і висновків перед групою. Обов'язковими вимогами даного етапу виступають: участь кожного в обговоренні; можливість кожному висловити свою точку зору й одержати уявлення про думки інших; командний характер роботи, що вимагає вміння вислуховувати і враховувати чужі думки. У цілому, робота на даному етапі відбувається в такий спосіб: обговорення отриманої вступної інформації, яку містить кейс, обмін думками із приводу плану роботи над проблемою, дискусія – робота над проблемою (тут активно можуть використовуватися інші активні методи, наприклад мозковий штурм, мета-план), вироблення рішень проблеми, дискусія для прийняття остаточних рішень, підготовка доповіді.

Для подання результатів малим групам рекомендується підготувати на одній сторінці резюме з висновками у вигляді тексту, графіки, таблиці. Якщо підліткам важко сформулювати свої висновки в письмовій формі, ведучий може запропонувати їм презентувати результати своєї роботи усно. Роль ведучого на даному етапі зводиться до спостереження й контролювання роботи малих груп для попередження їхнього виходу за межі теми, завдань і часу.

- Дискусія в загальній групі. Вона організовується на основі повідомлень підгруп. Представники кожної з підгруп виступають зі своїм аналізом кейсу, причому слухачі виступають надалі в ролі опонентів до доповідача. Основне завдання даного етапу – виявити різні точки зору й тим самим забезпечити об'єктивний аналіз пропонованої ситуації. Цей етап повинен будуватися й проводитися за всіма законами класичної дискусії.

Грамотно розроблений кейс – це інструмент, за допомогою якого в аудиторію привноситься частина реального життя, реальна ситуація, над якою треба самостійно попрацювати й представити обґрунтоване рішення [5, с. 122].

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновки:

- Проблема торгівлі людьми привертає сьогодні все більшу увагу міжнародного та європейського співтовариств. В останні роки спостерігається поширення такого явища, як торгівля дітьми, з метою їх використання для примусової праці, жебракування, сексуальної експлуатації, поширення наркотиків та інших форм злочинної діяльності.

- Сучасна державна політика України у сфері протидії торгівлі людьми орієнтована на активізацію профілактичної роботи, а саме захист прав людини шляхом розвитку її правосвідомості, формування у підростаючого покоління об'єктивної оцінки суспільної небезпеки даного явища. Це вказує на необхідність й своєчасність розробки для загальноосвітніх навчальних закладів програми виховної роботи з питань протидії торгівлі дітьми, яка передбачає використання інтерактивних методів.

- Аналіз конкретних ситуацій – метод роботи з реальними життєвими ситуаціями, спрямований на визначення певних проблем, недоліків та пошук шляхів їх уникнення. Даний метод допомагає учасникам соціально-педагогічної взаємодії пересвідчитись у реальності існування проблеми, сформуванню у них усвідомлену позицію щодо явища торгівлі дітьми, а також готовність забезпечити своє життя й протидіяти цьому ганебному явищу.

Література

1. Гегера Т. Інтерактивні методи на уроках // Завуч. – 2004. – № 7.
2. Запобігання торгівлі людьми та ситуація дітей: Навч.-метод. посібник / К.Б.Левченко, О.А.Удалова, І.М.Трубавіна та ін. За заг.ред. К.Б.Левченко, О.А.Удалової. – К., 2006.
3. Іващенко В.О. Історико-правовий аналіз міжнародних документів щодо боротьби з торгівлею жінками та дітьми // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 1999. – № 1. – С. 220–224.
4. Соціальна профілактика торгівлі людьми: Навч. метод. посібник / За ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. – К., 2007. – 352 с.
5. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / Под ред. Ю.П.Сурмина. – К.: Центр инноваций и развития, 2002.

РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ШКОЛИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Студентка III курсу **Цепко Л.**

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Останіна Н.С.**

У статті автор намагається розкрити соціально-педагогічні аспекти організації роботи соціального педагога школи з обдарованими дітьми.

Розбудова національної системи освіти в Україні, її докорінне реформування зумовили необхідність відтворення та розвитку інтелектуального, духовного потенціалу народу з метою виходу вітчизняної науки, техніки й

культури на світовий рівень. Сучасні соціально-економічні, культурно-освітні процеси розвитку країни, визначають потребу в особистості з високо розвинутим продуктивним мисленням, соціально адаптованої, тобто здатної не тільки прийняти усталені традиції, соціальні установки, але і здійснювати соціально значущу діяльність у різних сферах життя. навчання та виховання обдарованих дітей стало одним із найактуальніших державних завдань.

Сьогодні в суспільній свідомості сформувалося розуміння того, що перехід до віку наукоємних технологій неможливий без збереження й примноження інтелектуального потенціалу країни з талановитими дітьми. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває державна програма пошуку, розвитку, навчання й виховання обдарованої особистості.

Зміни, що відбулися у вітчизняній системі освіти за останнє десятиліття, їх спрямованість на гуманістичні, особистісно зорієнтовані освітні технології вплинули на ставлення до учнів, які виявляють неординарні здібності. З'явилися інноваційні освітні заклади, навчальні й соціальні програми, громадські організації й фонди, що як основну мету ставлять навчання й розвиток обдарованих дітей.

Зацікавленість суспільства проблемою обдарованості досить широко відтворена у комплексній програмі пошуку, навчання й виховання обдарованих дітей та молоді "Творча обдарованість" (1991 р.) [3; 21], а також у Концепції становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості (1996 р.) [6;32].

Проблема обдарованості, проблема становлення обдарованої особистості на різних вікових етапах її розвитку широко представлена в сучасній вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі. Серед зарубіжних досліджень найбільш відомі роботи Дж. Рензуллі, Дж. Гілфорда, П.Торренса та ін. У вітчизняній науці це дослідження Н.Лейтеса, Ю.Гільбух, Р.Семенова – Пономарьова, Л.Туктаєва, Д.Богоявленська. Соціально-психологічні принципи розвитку творчості дітей розглядали Д.Узнадзе, А.Запорожець, О.Матюшкін, особливості творчої обдарованості – В.Моляко та ін. Також проблемами обдарованості побічно займалися такі вчені, як: Б.Теплов, В.Дружинін, Г.Апостолова, А.Капська, О.Безпалько, Г.Уолберг, С.Рашер, Дж.Пакерсон, Р.Екберт, Л.Холл та багато інших вчених як у вітчизняній, так і у зарубіжній науці. Проблема соціального захисту обдарованих дітей висвітлюється у працях Л.Коваль.

Виходячи з актуальності вищезазначеного темою нашої статті є робота соціального педагога школи з обдарованими дітьми.

Мета заключається у розкритті специфіки організації роботи соціального педагога з обдарованими дітьми в умовах сучасної школи.

У даній статті ми поставили наступні завдання: проаналізувати соціально-педагогічні аспекти вивчення проблеми обдарованості дітей; висвітлити проблеми соціалізації обдарованої дитини; визначити напрямки, форми та методи роботи соціального педагога школи з обдарованими дітьми та їх батьками.

Проблема обдарованості цікавила думки вчених вже багато століть, тому аналізуючи теоретичні засади і дослідження вчених з цього питання, ми мали змогу спостерігати велику кількість суперечностей, бо дана проблема сама по собі є ключем до розкриття інших, пов'язаних з нею теоретичних понять і термінів.

Можна погодитися з визначенням того, що обдарованість – це перш за все – якісна своєрідність сполучення здібностей, які забезпечують успішність виконання діяльності. По-друге, не будемо відкидати й наступні визначення обдарованості: обдарованість – це загальні здібності, або загальні моменти здібностей; розумовий потенціал, або інтелект; сукупність задатків; талановитість [4; 14]. Отже, поняття обдарованості досить складне і багатогранне, тому потребує глибинного теоретичного вивчення.

На наш погляд, соціальний педагог школи при організації роботи з учнями, які випереджають за розвитком та успішністю своїх однолітків, повинен орієнтуватися на те, що обдарованість виділяється за: широтою прояву (загальна або спеціальна); за типом передбачуваної діяльності (інтелектуальна, академічна, творча, художня, психомоторна (спортивна), конструкторська, лідерська (організаторська) й та ін.); за інтенсивністю вияву підвищеної готовності до навчання (обдаровані, високообдаровані, виключно або особливо обдаровані (таланти та вундеркінди); за видом прояву (явний і прихований (той, що не проявився); за темпом психічного розвитку (обдаровані з нормальним темпом вікового розвитку або ж із значним його випередженням) [8; 60].

На основі аналізу пізнавальних особливостей дитини український психолог та педагог Ю.Гільбух виокремлює такі типи обдарованості, на які також треба орієнтуватися й соціальному педагогу школи:

- природничі теоретики (спрямованість пізнавального інтересу на осмислення абстрактних ідей, схильність до природничих знань);
- природничі прикладники (спрямованість пізнавального інтересу на розв'язання складних конструкторсько-технічних завдань, моделювання);
- гуманітарії (спрямованість пізнавального інтересу на мови, суспільні науки, літературу) [2; 89].

Відомий факт, що найважливішими інститутами соціалізації особистості є сім'я та школа. Соціальний педагог, який контролює процес соціалізації обдарованої дитини в школі має працювати в тісному контакті з батьками цієї дитини. Процес соціалізації обдарованої дитини в школі об'єднує в собі її соціальну адаптацію та активність, самовираження і самореалізацію. Основні проблеми соціалізації обдарованої дитини можуть бути пов'язані з неприйняттям або ігноруванням факту обдарованості дитини самими батьками, дисгармонією сімейних стосунків, нездатністю багатьох сучасних сімей виконувати соціалізуючі функції, проблемами адаптації обдарованої дитини в школі, які, у свою чергу, пов'язані з психологічними та соціальними особливостями таких дітей і, як результат, призводять до втрати віри в себе, у свою індивідуальність, неповторність. Тож, щоб уникнути таких проблем, зусилля батьків і вчителів повинні бути об'єднані спільною метою: допомогти обдарованій дитині відкрити її життєве покликання, створити всі

необхідні умови для її духовного та інтелектуального зростання. Крім того потрібно зазначити, що основними формами роботи з батьками обдарованих учнів є: психолого-педагогічний аналіз анкети, запитів батьків обдарованих дітей з метою прогнозування аспектів розвитку дітей і використання знань про дитину в індивідуальній роботі; психолого-педагогічні рекомендації щодо створення комфортних умов розвитку, навчання та виховання обдарованої дитини в сім'ї; проведення психолого-педагогічних консилиумів за участю батьків обдарованих учнів; залучення батьків до створення умов щодо участі обдарованих дітей у олімпіадах, проектах з розвитку обдарованості [5; с. 7–8].

Робота соціального педагога школи, який працює з обдарованими дітьми реалізується через наступні етапи:

- виявлення, навчання й розвиток обдарованих дітей;
- участь у проектуванні й реалізації освітнього середовища, яке сприяє розкриттю творчих здібностей учнів;
- вивчення вікових та індивідуальних особливостей обдарованої дитини;
- робота з сім'єю з проблеми навчання й розвитку обдарованої дитини;
- використання позашкільного освітнього середовища для навчання й розвитку обдарованих дітей та інші.

Слід зазначити, що методами виявлення обдарованості дітей у роботі соціального педагога є: спостереження, бесіди, опитувальні листи, анкети, інтерв'ю, аналіз навчальної та творчої продуктивної діяльності, тренінгові методи, метод розвиваючого комфорту, арттерапія та ін.

Формами роботи з обдарованими учнями можуть бути групові та індивідуальні заняття на уроках і в позаурочний час, факультативи, учнівські конференції, олімпіади [6; 34].

При організації навчального-виховного процесу соціальний педагог орієнтує вчителів – предметників на те, що серед методів навчання обдарованих учнів мають превалювати самостійна робота, пошуковий і дослідницький підходи до засвоєних знань, умінь і навичок. Контроль за їх навчанням повинен стимулювати поглиблене вивчення; систематизацію, класифікацію навчального матеріалу; перенесення знань у нові ситуації: розвиток творчих елементів у їх навчанні. Домашні завдання повинні мати творчий, диференційований характер [1; 15].

Соціальний педагог слідкує, щоб вище перелічені аспекти, які мають бути органічно вплетеними в уроці, доповнювалися системою позакласної та позашкільної роботи; виконанням учнями позанавчальних завдань; заняттям у наукових товариствах; відвідуванням гуртка або участь у тематичних масових заходах (вечорах любителів літератури, історії, фізики, хімії та ін.); прийняттям участі в оглядах-конкурсах художньої, технічної та інших видів творчості, зустрічами з ученими, цікавими за професією людьми тощо. Індивідуальні форми позакласної роботи передбачають виконання різноманітних завдань, участь в очних і заочних олімпіадах, конкурсах на кращу науково-дослідну роботу. Соціальний педагог повинен послідовно стежити за розвитком інтересів і нахилів учнів, допомагати їм в обранні профілю позашкільних занять.

Отже, особливості організації навчально-виховної роботи полягають у тому, що навчання та виховання обдарованих дітей слід розглядати як діючу, довготривалу програму з урахуванням попереднього досвіду, різноманітних форм та методів роботи з учнями. Головним в організації навчально-виховної роботи з обдарованими дітьми є не стільки засвоєння учнями певної сукупності знань, скільки розвиток здатності відкривати нові особистісні можливості на основі опанованої інформації.

Література

1. Апостолова Г. Робота з обдарованими дітьми / Г.В.Апостолова // Обдарована дитина. – 2006. – № 1. – С. 12–17.
2. Гильбух Ю.З. Умственно одаренный ребенок: Психология, диагностика, педагогика / Ю.З. Гильбух. – К.: РОВО "Укрвузполиграф", 1992.
3. Комплексна програма пошуку навчання і виховання обдарованих дітей та молоді "Творча обдарованість" // Інформаційний Збірник Міністерства освіти і науки України. – 1992. – № 3 / №5.
4. Кульчицька О.І. Творча обдарованість. Специфіка дитячої обдарованості // Обдарована дитина. – 2001. – № 1. – С. 12–16.
5. Липова Л. Специфіка навчання обдарованих дітей / Л.Липова, Л.Морозова, Л.Луценко // Обдарована дитина. – 2000. – №1. – С. 7–9.
6. Про Концепцію становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку обдарованості // Інформаційний збірник МОН України. – 1996. – №17/18.
7. Соціальна робота: технологічний аспект: [навчальний посібник] / За ред.проф.А.Й.Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352с.
8. Турищева Л.В. Особливості роботи з обдарованими дітьми / Л.В. Турищева. – Х.: Вид. група "Основа", 2008. – 122 с.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДИХ БАТЬКІВ

Студент V курсу **Чернета О.В.**

Науковий керівник: кан. пед. наук, доц. **Конончук А.І.**

У статті розглядаються основні проблеми молодих батьків у вихованні дітей та напрями роботи з ними по підвищенню педагогічної культури.

В останні роки в сім'ях збільшується кількість конфліктних ситуацій, які спричиняють сімейне неблагополуччя, що веде до розпаду сімей. Кількість розлучень, що припадає на один шлюб продовжує збільшуватися. Сьогодні, за статистикою, на 100 укладених шлюбів припадає 58 розлучень, причому, особливо тривожним для сімей, термін існування яких не перевищує 5 років. [1].

Як свідчать дані соціологічних досліджень, переважна більшість сімей має життєвий рівень нижче прожиткового мінімуму; більше 50 відсотків цих сімей перебувають за межею бідності, а прибуток молоді сім'ї удвічі нижчий за необхідні потреби. Крім того, чимало молодих людей не зайнято або не повністю зайнято у системі суспільного виробництва внаслідок його кризового стану, скорочень, має нестабільні заробітки. Особливо важко

сім'ям, які виховують малих дітей, неповним, багатодітним сім'ям. Ці явища стають причиною зубожіння сімей, що позначається на здоров'ї членів сім'ї, їх інтелектуальному розвитку, а в майбутньому – на розвитку суспільства, генфонді країни [2].

За даними соціологічних досліджень, лише 5–7 відсотків молодих сімей, що беруть шлюб, забезпеченні власним житлом. Через 5 років спільного проживання власне житло мають 23 відсотки молодих сімей, інші або проживають з батьками, або наймають окрему квартиру чи кімнату в гуртожитках (особливо це стосується студентської сім'ї). Усі ці негаразди негативно позначаються на організації домашнього побуту і загалом – на мікрокліматі сім'ї, на вихованні дітей [1].

Так, за даними дослідження, проведеного у 2008 році Державним інститутом проблем сім'ї та молоді відповіді батьків на запитання: "Наскільки сім'я в українському суспільстві здатна повноцінно здійснювати сімейне виховання дітей?", розподілилися наступним чином: повністю здатна – 17%, скоріше здатна, чим не здатна – 39%, скоріше не здатна, ніж здатна – 27%, повністю не здатна – 9%, важко відповісти – 8%. Таким чином, можна констатувати, що майже понад 40% батьків визнають свою неспроможність у виховній сфері, що актуалізує проблему організації соціально-педагогічної роботи з сім'єю. Одним із напрямів такої роботи є підвищення педагогічної культури батьків [3].

Мета статті – проаналізувати основні напрями підвищення педагогічної культури молоді сім'ї.

Дослідження науковців (Алексєєнко Т.Ф., Антонова А.І., Капська А.Й., Трубавіна І.М. та ін.), власна експериментальна робота свідчить, що молоді батьки не володіють достатніми знаннями, уміннями та навичками у вихованні дітей і тому потребують професійної допомоги з боку кваліфікованих спеціалістів – соціальних педагогів, класних керівників, вихователів.

Ми пропонуємо виділити наступні напрями підвищення педагогічної культури молодих батьків:

1. Діагностичний. Зміст даного напрямку полягає у вивченні соціальних, психолого-педагогічних умов сім'ї, її виховних можливостей. При цьому соціальний педагог може орієнтуватися на наступну програму вивчення сім'ї:

1. Структура сім'ї; склад, співвідношення поколінь у родині, кількість дітей.

2. Батьки: вік, освіта, професія.

3. Матеріальний добробут сім'ї.

4. Суспільно-педагогічна спрямованість життя сім'ї: ставлення дорослих до своєї професії, особисті моральні якості, ставлення до виховання дітей.

5. Внутрішньосімейні стосунки: стиль взаємин між батьками, ставлення батьків до дітей, ставлення дітей до батьків, загальна психологічна атмосфера у сім'ї, виконання домашніх побутових справ.

6. Сімейні традиції.

7. Проведення вільного часу: як у сім'ї дорослі і діти проводять вихідні дні, їхні захоплення, чи є загальні, улюблені для всіх заняття [4, с. 108-110].

Проводячи діагностику сім'ї, умов сімейного виховання, соціальний педагог повинен виходити, перш за все, із принципу розумної достатності, а саме, не слід розширювати діагностику, якщо до цього немає необхідних показників.

Ряд спеціалістів вважає, що в основі стратегії діагностики сім'ї і сімейного виховання лежать два положення: перший (теоретичний) – причини порушення в поведінці і розвитку дитини можуть лежати або в особливостях відносин батьків до дитини і стилю їх виховання, або в неправильно протікаючих процесах відносин між дітьми та батьками; другий (практичний) – побудова структури діагностики, будь-який наступний діагностичний крок робиться лише тоді, якщо отриманий відповідний результат на попередньому [5; 475].

2. Психолого-педагогічна просвіта батьків. Це надання батькам наукових психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних і правових знань про сутність виховного процесу, розвиток і формування особистості дитини на різних вікових етапах, особливості родинного виховання, вплив сім'ї і внутрісімейних стосунків на виховання дітей. Просвіта батьків потребує системного та індивідуального підходу, здійснюється через індивідуальні і колективні форми роботи з використанням активних методів роботи.

3. Формування вмінь і навичок з виховання дітей. Цей напрям роботи здійснюється шляхом залучення батьків до практики виховання дітей через участь у виховних заходах разом з дітьми, у практикумах, обміні досвідом родинного виховання тощо.

4. Звернення до скарбниці народної педагогіки з питань виховання підростаючого покоління, вивчення народно-педагогічних поглядів на сім'ю, родинне виховання та їх використання у сучасній практиці виховання дітей.

Таким чином, підвищення педагогічної культури молоді сім'ї потребує належної уваги з боку соціальних служб і соціального педагога. Основними напрямками підвищення педагогічної культури молодих батьків ми визнаємо: діагностичний, просвітницький, формування вмінь і навичок виховання дітей, звернення до скарбниці народної мудрості у вихованні дітей.

Література

1. Молода сім'я: Проблеми та умови її становлення / За ред. проф. А.Й.Капської. – К.: ДЦССМ, 2003. – 184 с.
2. . Батіщева Г. О., Зайцева З. Г. Робота соціальних служб для молоді з молоддю сім'єю. Методичні рекомендації. – К.: А.Л.Д., 1996. – 156 с.
3. Соціальна робота з молоддю сім'єю. Збірник теоретичних і методичних матеріалів для працівників соціальних служб для молоді. Вип. 2. – К.: А.Л.Д., 1995. – 258 с.
4. Орієнтований зміст виховання в національній школі: методичні рекомендації / За заг. ред. Є.І. Коваленко. – К.: ІЗМН, 1996. – 136 с.
5. Овчарова Р.В. Справочная книга социального педагога. – М.: ТЦ "Сфера" 2001. – 480 с.

ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ ПОНЯТТЯМИ "СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ" ТА "СОЦІАЛІЗАЦІЯ"

Студентка IV курсу **Шумейко Ж.М.**
Науковий керівник: канд.пед. наук, доц. **Борисюк С.О.**

У статті розглядається взаємозв'язок та співвідношення між процесами соціальної адаптації та соціалізації, що лягло в основу адаптивно-розвиваючої концепції соціалізації.

Дослідники проблеми адаптації особистості по-різному оцінюють зв'язок, відношення, залежність, понятійні межі процесів адаптації та соціалізації особистості. Більшість авторів одноставні в одному: процеси соціалізації та адаптації безсумнівно взаємопов'язані, впливають певним способом одна на іншу і перебувають у певних співвідносинах. У решті точок зору автори групуються за двома напрямками.

Дослідники першої групи додержуються поглядів на адаптацію як складову частину, елемент, внесок у соціалізацію. Так, І.А.Мілошова вважає, що "соціальна адаптація – це лише частина або момент соціалізації". Така точка зору часто зустрічається також у західних соціологів.

Розуміння адаптації як ширшого поняття, ніж соціалізація, властива насамперед авторам, що розглядають адаптацію як сутність та субстанцію життя, яке на рівні адаптації людини здійснюється за допомогою двох програм спадкоємства: біологічної та соціальної. Представники цієї групи вважають, що глибшим соціальним процесом є адаптація, а соціалізація є формою адаптації, її частиною. Наприклад, Т.Шибутані вважає, що "хоча соціалізація часто розглядається як постійне нагромадження навичок, плідніше дивитися на неї як на безперервну адаптацію живого організму до його оточення". Соціалізація – це процес адаптації до нових умов, що триває все; життя", – вважає він, розглядаючи при цьому соціалізацію як переривчатий процес, що складається з ряду пристосувань особистості до певних соціальних груп [6].

Як бачимо, розбіжності в позиціях обох груп пов'язані з порівнянням обсягів цих понять. Проте цим не вичерпується характер взаємовідносин між ними. Насправді він набагато складніший, що потребує додаткових досліджень.

Як визначений конкретними історичними та соціально-економічними умовами суспільства процес соціалізації не є механічне сприйняття індивідом готової соціальної "форми". Індивід як "об'єкт" соціалізації є водночас "суб'єктом" суспільної активності, творцем нових суспільних форм. Тому соціалізація відбувається тим успішніше, чим активніша участь індивіда в творчо-перетворювальній суспільній діяльності. Із цих позицій під соціалізацією ми розуміємо процес становлення особистості як суспільної істоти, під час якого складаються різноманітні зв'язки особистості із суспільством, засвоюються орієнтації, цінності, норми, відбувається розвиток особистісних властивостей, формуються активність та цілісність особистості, набувається соціальний досвід, що нагромаджений людством за

весь період розвитку. Порівнюючи далі зміст поняття соціалізації з поняттям "соціальна адаптація" у широкому розумінні (тобто адаптація людини в цілому), не можна не зазначити, що вони тісно взаємопов'язані й мають цілий ряд як спільних, подібних рис, так і різних [2; 5; 6].

Подібність процесів зумовлена таким: наявність людського індивіда як об'єкта та суб'єкта обох процесів; обидва процеси здійснюються під впливом усіх основних сфер суспільного життя: матеріального виробництва, духовної культури, соціального керування, педагогічної діяльності, освіти та ін.; важливими елементами цих процесів є засвоєння інформації про навколишнє середовище та встановлення позитивних соціальних зв'язків та відносин у середовищі.

До відмінностей процесів ми відносимо такі: у процесі соціалізації та адаптації людина виступає з різними рівнями свого розвитку.

Процеси різняться за глибиною впливу на людину. Соціалізація – тривалий, безперервний процес, тоді як адаптація пов'язана зі змінами середовища й триває до моменту досягнення вільного функціонування в середовищі; соціалізація – процес входження особистості в соціальне суспільство в цілому, через набуття соціального досвіду людства. Адаптація – процес входження особистості в конкретну соціальну спільноту, через засвоєння соціального досвіду цієї спільноти та використання нагромадженого раніше соціального досвіду [1;3].

Спираючись на виконане порівняння, робимо висновок, що залежно від ступеня завершеності в процесі соціалізації необхідно виокремити певні етапи, різняться рівнями соціалізації індивіда. Порівнюючи далі відокремлювані в дослідженнях періоди соціалізації з отриманими нами залежностями інтенсивності адаптації в різні періоди життя тих, хто адаптується, ми дійшли висновку наявності істотних відмінностей в інтенсивності адаптації на кожному з рівнів соціалізації. Виявилось, що адаптація та соціалізація мають тенденцію підвищувати активність протікання від етапу до етапу. Для успішної адаптації особистості потрібний певний рівень соціалізації. Чим вищий рівень соціалізації, успішніше, активніше розвивається адаптація. Відбуваються ці процеси також одночасно під час подальшого розвитку та вдосконалення особистості.

У діалектичній взаємодії перебувають функції соціалізації та адаптації. на певному рівні соціалізації у взаємодії особистості та середовища виникає момент динамічної рівноваги, погодження норм та традицій середовища й поведінки людини. Нове, що виникло, створюючи суперечність між рівнем соціалізації особистості та вимогою нетрадиційної поведінки у відповідь на зміни середовища, порушує цю рівновагу й мотивує адаптаційну поведінку. Під адаптації ця суперечність знімається, причому в цьому "бере участь" також соціалізація, щоправда так само в знятому вигляді в адаптаційних можливостях соціалізованого тією чи іншою мірою індивіда. Із завершенням адаптації, "нове" стає "звичним", воно у вигляді нових засвоєних у процесі адаптації знань, вмінь, звичок закріплюється в новому, вищому рівні соціалізації індивіда, що відповідає соціальному середовищу, яке змінилося. Досягнутий рівень соціалізації дає змогу індивіду вільно функціонувати в

цьому новому середовищі, що змінилося, спираючись на новий, вищий рівень своїх адаптаційних можливостей.

При цьому подальше функціонування, як і засвоєння наступної адаптаційної ситуації, здійснюватиметься ефективніше, ніж раніше, забезпечуючи тим самим безмежність і безперервність розвитку особистості та перетворення, удосконалювання середовища [4; 6].

Таке розуміння взаємозв'язків та взаємопереходів процесів адаптації та соціалізації лягло в основу розробки адаптивно-розвиваючої концепції соціалізації.

Сутність адаптивно-розвиваючої концепції соціалізації полягає в розгляді соціалізації як взаємодії людини, що триває все її життя, з навколишнім середовищем шляхом (за допомогою) адаптацій, що змінюють одна одну, у кожній зі сфер її життєдіяльності. Усяка адаптація як особлива діяльність людини, що пов'язана із засвоєнням чергової нової соціальної ситуації (суб'єктивно нової для конкретного індивіда), додає їй соціального досвіду (що об'єктивно існує як елемент культури цього суспільства) і тим самим підвищує рівень її соціалізації. Подальша адаптація індивіда, спираючись на новий, вищий рівень його соціалізації, відбувається ефективніше, уможливаючи його швидше підняття на чергову сходинку соціалізації. Під час сукупної взаємодії індивіда із соціальним середовищем (а отже, і впливу індивіда на суспільство в напрямку задоволення своїх соціальних потреб) здійснюються переміни в суспільстві в бік більшої орієнтації на людину, сукупність її соціальних інтересів. Отже, реалізується другий бік неподільного процесу соціалізації – соціалізація суспільства. Очевидно, що соціальна адаптація і соціалізація – це нерозривні в своїй єдності процеси, що доповнюють один одного й мають у своїй основі (як і всяка взаємодія в природі) обмін інформацією, енергією та речовиною, проте, різняться як змістовними, так і тимчасовими параметрами [1; 4].

Отже, однозначної відповіді в даному питанні не спостерігається, але науковці чітко визначають подібності та відмінності даних процесів розвитку особистості.

Література

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. – К., 2003.
2. Кавалеров А.І. Соціальна адаптація: феномен і прояви. – Одеса, 2005.
3. Ключан Ю.В. Специфіка соціальної адаптації учнів у професійно-технічних навчальних закладах // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2007. – №3. – С. 34–39.
4. Кочерга О.М. Проблеми адаптації студентів-першокурсників до навчання в умовах педагогічного училища // Наук. зап. Ніжин. держ. ун-ту. – 2005. – № 4. – С. 77–81.
5. Соціальна педагогіка / За ред. А. Капської. – К., 2003.
6. Соціальна робота: навчальний посібник // Соціальна робота. Книга 2. – К.: ДЦССМ, 2002.

Наукове видання

ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ДОРОБКІВ СТУДЕНТІВ-ДОСЛІДНИКІВ
ФАКУЛЬТЕТУ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Випуск 3

Технічний редактор – Сливко В. П.
Верстка, макетування – Борщ О. В.

Матеріали надруковані в авторській редакції.

Підписано до друку 08.09.11 р.	Формат 60x84/16.	Папір офсетний.
Гарнітура Arial	Ум. друк. арк. 6,9	Тираж 40 прим.
Замовлення №		

Видавництво
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@mail.ru

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи серія ДК №2137 від 29.03.05 р.